

JUMALAN SANA JA IHMISEN ÄÄNI

Saarnan ja katugallupin muodostaman hybridigenren ideologinen tarkastelu

Maisterintutkielma

Heidi Kuitunen

Suomen kieli

Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto

2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Heidi Kuitunen	
Työn nimi – Title Jumalan sana ja ihmisen ääni: saarnan ja katugallupin muodostaman hybridigenren ideologinen tarkastelu	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Kesäkuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 85 s.
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin Kolmen vartin kirkko (KVK) -televisiojumalanpalveluksen saarnoja, joihin on sisällytetty katugallupjaksoja. KVK:n saarnoja käsitteellistettiin ja tutkittiin hybridigenrenä eli genrenä, joka hyödyntää resurssinaan toista genreä. Tutkimuksessa selvitettiin, millaisia tehtäviä katugallupilla on saarnan funktionaalisessa ja retorisessa rakentumisessa. Laajemmin KVK:n saarnan hybridimuotoa tarkasteltiin genreideologiselta kannalta: tutkimuksessa analysoitiin, millaisia genreideologioita Suomen evankelis-luterilainen kirkko saarnaan kohdistaa ja miten nämä ideologiat näkyvät KVK:n hybridimuotoisissa saarnoissa.</p> <p>Teoreettis-metodisena viitekehyksenä hyödynnettiin genretutkija Vijay K. Bhatian kehittämää moninäkökulmaista genreanalyysia, jossa genrejen katsotaan muotoutuvan tekstien sisäisten ja ulkoisten tekijöiden vuorovaikutuksessa. Tutkimuksessa analysoitiin KVK:n saarnoja sekä Jumalanpalveluksen oppaan (2009) saarnaa koskevia ohjeita.</p> <p>Saarnan funktionaalisessa rakenteessa katugallupilla havaittiin seuraavia tehtäviä: Johdannossa sen tehtävänä oli kiinnostuksen herättäminen sekä saarnan liittäminen ihmisten elämään. Myös käsittelyosassa tehtävänä oli saarnan liittäminen ihmisten elämään sekä saarnan kuvittaminen. Toisaalta katugallupit myös liittivät ihmisen osaksi saarnan todellisuutta. Katugallupin retorisena tehtävänä puolestaan oli saarnan juonen kehittäminen. Saarnagenreen kohdistuvia genreideologioita tutkittiin Jumalanpalveluksen oppaasta. Aineistosta tunnistettiin viisi genreideologiaa: tehtäväkeskeisyyden, ajankohtaisuuden, osallisuuden ja teologisen kestävyysgenreideologia sekä performatiivinen genreideologia. KVK:n saarnojen genreideologisen analyysin perusteella havaittiin, että hybridimuodostaan huolimatta KVK:n saarnat eivät ole ristiriidassa kirkon institutionaalisten genreideologioiden kanssa. Erityisesti KVK:n saarnat vahvistavat ja luonnollistavat osallisuuden ja teologisen kestävyysgenreideologioita: katugallupvastaajat ovat osallisina saarnan toiminnassa, mutta papin ja gallupvastaajien roolit kuitenkin säilyvät eriytyneinä. Näin katugallupit eivät muuta varsinaista viestintätavoitetta eli Raamatun opettamista ja julistamista.</p> <p>Löydösten perusteella voi päätellä, että hybridigenren tarkastelussa ideologioiden ja genreideologioiden huomioiminen on tärkeää, sillä tekstin kommunikatiivinen päämäärä ei välttämättä käy ilmi yksin tekstin rakenteesta ja kielen piirteistä. Tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, että genrejen käytön ymmärtäminen edellyttää myös tekstin ulkopuoliseen kontekstiin perehtymistä.</p>	
Asiasanat – Keywords genret, ideologiat, kieli-ideologia, saarnat	
Säilytyspaikka – Depository Kielten laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
1.1	Särö saarnaperinteessä? Tutkimuksen taustaa	1
1.2	Aikaisempia tutkimuksia	4
1.3	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	7
1.4	Tutkielman rakentumisesta	8
2	TUTKIMUKSEN AINEISTOT, MENETELMÄT JA PROSESSIN KUVAUS	11
2.1	Saarna-aineiston tilannekonteksti: Kolmen vartin kirkko - televisiojumalanpalvelus	11
2.2	Tutkimuksen primaarinen aineisto: Kolmen vartin kirkon saarnat	13
2.3	Saarna-aineiston rajoitteita	17
2.4	Tutkimuksen sekundaarinen aineisto: Jumalanpalveluksen opas	18
2.5	Tutkimuksen teoreettiset ja metodiset valinnat	19
2.6	Lähestymistapana moninäkökulmainen genreanalyysi	20
3	TEORIATAUSTA: GENREN KÄSITE JA IDEOLOGINEN LÄHESTYMISTAPA GENREEN	23
3.1	Genre teoreettis-analyttisena käsitteenä	23
3.2	Viestinnän monitavoitteisuus synnyttää kompleksisia genrejä	25
3.3	Ideologinen lähestymistapa genreen	27
4	SAARNA- JA KATUGALLUP-GENREJEN PIIRTEITÄ	30
4.1	Saarna institutionaalisenä genrenä	30
4.1.1	Saarna jumalanpalveluksessa	30
4.1.2	Saarnan käytänteistä	31
4.2	Katugallup genrenä	34
5	KATUGALLUPIEN TEHTÄVÄT KVK:N SAARNOJEN RAKENTUMISEN KANNALTA	37
5.1	Saarna–katugallup-hybridin analysointi rakenteen kannalta	37

5.2 Katugallupin saarnan johdanto-osassa	38
5.3 Katugallup saarnan käsittelyosassa	41
5.4 Koontia katugallupin tehtävistä KVK:n saarnan rakenteessa	44
6 SAARNAAN KOHDISTUVIA GENREIDEOLOGIOITA	47
6.1 Genreideologioiden tutkiminen metagenreä edustavasta aineistosta	47
6.2 Tehtäväkeskeisyyden ideologia	48
6.3 Ajankohtaisuuden ideologia	50
6.4 Osallisuuden ideologia	51
6.5 Teologisen kestävyuden ideologia	53
6.6 Performatiivinen genreideologia	54
7 KOLMEN VARTIN KIRKON HYBRIDISAARNAN GENREIDEOLOGIAT	56
7.1 Genreideologioiden tutkiminen Kolmen vartin kirkon saarnoista	56
7.2 Osallisuuden vai osallistamisen ideologia?	57
7.3 Ajankohtaisuutta ja ajankohtaistamista	64
7.4 Saarnan teologinen kestävyys ja eriytyneet toimijaroolit	65
7.5 Saarnan kommunikatiivinen tavoite ja tehtäväkeskeisyyden ideologia	68
7.6 Performatiivinen genreideologia hybridigenren taustalla?	69
8 PÄÄTÄNTÖ	71
8.1 Keskeisiä löydöksiä ja niiden pohdintaa	71
8.2 Tutkimuksen arviointia	75
8.3 Jatkotutkimusideoita	77
LÄHTEET	78

1 JOHDANTO

1.1 Särö saarnaperinteessä? Tutkimuksen taustaa

Erilaisiin tilanteisiin ja toimintaan osallistuessamme sosiaalistumme tunnistamaan monenlaisia kielellisen ja sosiaalisen toiminnan tapoja. Erotamme esimerkiksi sanomalehti uutisen tieteellisestä artikkelista, jos olemme saaneet kokemuksia ja malleja siitä, millaisia uutiset ja tieteelliset artikkelit ovat ja mihin tarkoituksiin niitä käytetään. Voimme monissa jokapäiväisissä tilanteissa havaita, että eri tarkoituksia varten käytetään erilaisia tekstejä ja että samaa tarkoitusta varten tarkoitetuilla teksteillä on usein yhteisiä piirteitä. Tunnistamme siis erilaisia genrejä eli tekstilajeja.

Tutut tekstilajit ohjaavat odotuksiamme ja toimintaamme, ja osaammekin toimia tarkoituksenmukaisella tavalla erityisesti usein toistuvissa tilanteissa. Yleensä pystymme toimimaan ”oikein” myös vähemmän jokapäiväisissä tilanteissa, kuten jumalanpalveluksissa, jos niistä on jotakin aiempaa kokemusta. Jos tiedämme esimerkiksi, että saarna on tavallisesti papin pitämä puhe, osaamme kuunnella sitä emmekä esimerkiksi yritä puhua päälle.

Genret siis vaikuttavat siihen, miten toimimme kielellisesti ja sosiaalisesti eri tilanteissa. Emme kuitenkaan välttämättä tietoisesti kiinnitä huomiota siihen, miten genret ohjaavat toimintaamme ja jäsentävät vuorovaikutusta, sillä olemme niin tottuneita elämään eri genrejä edustavien tekstien ympäröiminä. Monesti näiden tekstien kanssa toimiminen on myös hyvin arkista ja rutiininomaista. Genrejen merkitys saattaa tulla erityisellä tavalla esiin silloin, kun olemme tekemisissä jonkin itsellemme vieraan tai totutusta poikkeavan tekstin kanssa. Tällöin emme välttämättä tiedä, miten tekstiä tulisi tulkita tai miten pitäisi toimia. Hämmäntäväksi koetut tekstit vaativat tarkempaa tutkimista, jotta niitä voisi ymmärtää. Tällaisesta lähtökohdasta tämäkin tutkimus on saanut alkunsa.

Maisterintutkielmassani tutkin Kolmen vartin kirkko -nimisen televisiojumalanpalvelussarjan (käytän myös lyhennettä KVK) saarnakokonaisuuksia, joissa papin pitämään saarnapuheeseen on yhdistetty katugallupjaksoja. Saarnaan sisällytetyt katugallupit eivät ole tyyppillinen osa jumalanpalvelusten ja saarnojen toimintaa, vaan niitä käytetään enemmän journalistisissa konteksteissa, kuten televisiouutisissa tai sanomalehdessä. Erilaisista käyttötarkoituksistaan ja -konteksteistaan huolimatta nämä genret tuodaan yhteen KVK-jumalanpalveluksen saarnassa. Tällainen poikkeukselliselta vaikuttava genrejen käyttö haas-

taa ajattelumme ja ymmärryksemme: miten osaamme tulkita katugallupeja kirkon kontekstissa, osana saarnan uskonnollisia tehtäviä?

Saarna on hyvin vanha genre, jonka yksi erityispiirre on, että evankelis-luterilaisessa kirkossa sitä pidetään ihmisvälitteisenä Jumalan puheena. Saarnan tehtävä on opettaa ja julistaa Jumalan sanaa. Tämän vuoksi sitä pidetään ehtoollisen ohella evankelis-luterilaisen jumalanpalveluksen tärkeimpänä osana. (Ks. esim. Sariola 2001.) Saarnan keskeisyydestä johtuen evankelis-luterilaista kirkkoa myös nimitetään ”sanan kirkoksi” (Suojanen 2001: 223). Koska saarna kielenkäyttönä edustaa ”pyhää” ja sen tulee välittää ikiaikaisia teologisia merkityksiä, herää kysymys, kuinka paljon kielenkäyttäjä voi muokata sitä. Toisaalta on selvää, että saarnojen ja niiden kautta välitettävien muuttumattomien merkitysten tarkoituksena on tavoittaa kuulijoita. Kuitenkin saarnat saatetaan mieltää tylsiksi, kaavoihinsa kangistuneiksi ja ”kaanaankielisiksi” puheiksi, jotka eivät erityisemmin kosketa nykyihmistä. On viitattu jopa saarnan huonoon maineeseen. (Esim. Könönen 2015.)

Saarnaan genrenä kohdistuu epäilemättä monenlaisia odotuksia, uskomuksia ja käsityksiä, jotka vaikuttavat saarnapuheiden tuottamiseen ja tulkintaan. Saarnan kuulijoiden mielipiteet, kokemukset ja tarpeet haastavat jatkuvasti saarnojen tuottajia pohtimaan, mikä tekisi saarnasta kiinnostavan ja ihmisläheisen sekä ennen kaikkea nykyihmistä puhuttelevan (ks. Nelskylä 2015). Samalla saarnan olisi sitouduttava välittämään kirkon muuttumatonta sanomaa.

Saarnoilla on pitkä traditio, minkä vuoksi niillä kielenkäyttönä ja sosiaalisena toimintana on vakiintuneet tavoitteet ja muodot. Saarnaa voi siis pitää varsin vakiintuneena genrenä. (Ks. genremääritelmästä Pietikäinen & Mäntynen 2009: 80; tässä työssä genren käsite määritellään luvussa 3.1.) Koska eri ihmiset eri aikoina ja erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa tuottavat saarnoja uudelleen ja uudelleen, ne myös voivat muuttua ja uudistua. Varsinkin media (perinteinen ja uusi) antaa mahdollisuuden erilaisiin saarnakokeiluihin, jotka eivät välttämättä onnistuisi esimerkiksi tavallisessa päiväjumalanpalveluksessa. Televisiojumalanpalvelukset ovatkin yksi jumalanpalvelusten muoto, joka jo käytettävissä olevien teknologioiden vuoksi mahdollistaa saarnoissa erilaisia resurssivalintoja. Oman tutkimukseni saarna-aineisto, jossa saarnaan on sisällytetty katugallupjaksoja, on peräisin nimenomaan televisiojumalanpalveluksesta. Televisio mediana tekee katugallupien käytöstä teknisesti mahdollista, mutta se ei vielä yksinään selitä, minkä vuoksi juuri katugallup-genreä hyödynnetään saarnassa.

Se, että pitkät perinteet omaava saarna-genre hyödyntää mediamaailmasta tuttua katugallup-genreä, muodostaa mielenkiintoisen poikkeaman, jota voisi kutsua myös säröksi. Poikkeavuus tekee saarnassa tapahtuvasta genrejen yhdistely- tai sekoittamisilmiöstä kiinnostavan

tutkimuskohteen. Vakiintuneena pidetyn kielenkäytön ja toiminnan muutokset ovat diskurssintutkimuksen keskeisiä tutkimuskohteita (esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 129–130). Ajatuksena on, että kielenkäytön tasolla eli mikrotasolla tapahtuvat muutokset ovat kytköksissä sosiaalisten rakenteiden ja yhteiskunnan tasolla eli makrotasolla tapahtuviin muutoksiin. Niinpä lähestynkin Kolmen vartin kirkon saarnoja diskurssin- ja genretutkimuksen näkökulmasta. Käsitteellistän Kolmen vartin kirkon saarnoja *hybridigenre*-käsitteellä, mikä tarkoittaa sitä, että siinä sekoitetaan erilaisia kielenkäytön ja merkitysten rakentamisen keinoja – tässä tapauksessa genrejä. *Hybridisaatio* merkitsee luonnontieteissä risteyttämistä. Samantyyppinen merkitys sillä on myös diskurssintutkimuksen näkökulmasta katsottuna: erilaisia merkitysten tuottamisen resursseja yhdistellään tai sekoitetaan – risteytetään – monella eri tasolla niin, että syntyy uudenlaisia tapoja käyttää kieltä ja organisoida sosiaalista toimintaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 129–136).

Tässä tutkimuksessa tarkasteltavassa KVK:n saarnan hybridisaatiossa ei ole kyse ainoastaan saarnan rakenteen tai kielenpiirteiden muokkaamisesta, vaan myös mahdollisesta ideologioiden ”risteyttämisestä”. Katugallupin käyttäminen saarnan resurssina voi potentiaalisesti muodostaa ristiriidan saarnan ideologisten tehtävien kanssa. Olen kiinnostunut sekä katugallupin toiminnasta saarnan rakenteessa että saarna–katugallup-hybridin ideologioista. Ensimmäiseksi haluan selvittää, minkälaisia tehtäviä katugallupeilla on saarnan rakentumisen kannalta. Toiseksi olen kiinnostunut siitä, miten Kolmen vartin kirkon saarnoissa näkyvät tai toteutuvat ne odotukset ja uskomukset, joita saarna-genreen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa kohdistetaan. Tätä varten selvitän saarnojen ulkopuolisesta aineistosta, millaisia nämä kirkon uskomukset ja odotukset ovat.

Hyödynnän tutkimuksessani genretutkija Vijay K. Bhatian (1993, 2004, 2008a, 2010) kehittelemää moninäkökulmaista genreanalyysia, joka paikantuu diskurssintutkimuksen kentälle. Tämä kriittinen lähestymistapa pyrkii ymmärtämään ja selittämään vakiintuneiden kielenkäyttötapojen eli genrejen käyttöä, toimintaa ja muutoksia ammatillisissa tai asiantuntijakonteksteissa – tässä tapauksessa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kontekstissa. Tällaisen genretutkimuksen tavoitteena on siis ymmärtää paremmin, miksi asiantuntijayhteisöt käyttävät genrejä tietyllä, omalle yhteisölleen ja kulttuurilleen ominaisella tavalla.

Bhatian (1993, 2004, 2008a) teoreettis-analyttinen lähestymistapa ottaa huomioon, että kielenkäyttöön vaikuttavat paitsi sosiaalisesti rakentuvat sopimuksenvaraiset toimintatavat myös yksilöiden omat viestintätavoitteet. Tämän vuoksi genreanalyysissa tarkastellaan laajasti genrejen sosiaalisia konteksteja ja niihin kytkeytyviä viestintätavoitteita sekä kielenkäyttöön kohdistuvia uskomuksia ja odotuksia. Koska konteksteissa tapahtuu jatkuvasti muutoksia

ja ne ovat niin sanotusti liikkeessä, genrejäkään ei pidetä muuttumattomina tai ehdottoman selkeärajausina, vaan sekoittuneina ja keskenään vuorovaikutteisina (Bhatia 2004). Tällaiset lähtökohdat tarjoavat mahdollisuuden tarkastella ja selittää saarnan ja katugallupin yhdistelyä myös Kolmen vartin kirkko -televisiojumalanpalveluksen kontekstissa.

1.2 Aikaisempia tutkimuksia

Saarnoja on aikaisemmin tutkittu monella tieteenalalla ja monista näkökulmista. Teologinen lähestymistapa saarnoihin on tyypillinen erityisesti homiletiikassa, joka on saarnaa tutkiva käytännöllisen teologian haara. Homiletiikan näkökulmat antavat tärkeää tietoa esimerkiksi saarnan tehtävistä ja toiminnasta osana luterilaista traditiota. Tyypillinen lähestymistapa saarnoihin on myös retoriikan tutkimus, joka merkityksellistää saarnoja vaikuttamaan pyrkivinä puheina. Retoriikan näkökulma tarjoaa tietoa muun muassa saarnojen kielellisistä vaikutusmekanismeista ja saarnan oheisviestinnästä. Saarnoja on tutkittu myös kielenpiirteiden kannalta. Tällaisissa tutkimuksissa on esimerkiksi etsitty vastauksia kysymyksiin, minkälaiset piirteet ovat saarnakielelle tyypillisiä tai miten tietty kielenpiirre toimii saarnoissa (esim. Mehto 2002; Kuha 2011, Kuusiranta 2012). Laajemmin ajateltuna saarnojen kielenpiirteiden tutkimus liittyy uskonnollisen kielen tutkimukseen, joka sisältää monenlaisia näkökulmia aina Raamatun kielen tutkimisesta eri kielimuotojen vuorovaikutuksen tutkimiseen (esim. Mielikäinen 1992, 2014; Niemi 2014). Lisäksi saarnoja on tutkittu myös genretutkimuksen näkökulmasta.

Genretutkimusta edustaa esimerkiksi Elina Tuomisen (2013) pro gradu -tutkielma, jossa hän on selvittänyt 2000-luvulla pidettyjen päiväjumalanpalvelusten saarnojen funktionaalista rakennetta sekä kompleksisuutta. Tutkimuksessaan Tuominen hyödynsi Bhatian (2004) genreanalyysia. Tuomisen tutkimuksen mukaan saarnoissa esiintyi 19:ää funktionaalista jaksoa, joista viisi paikantui pääasiassa johdantoon, yhdeksän käsittelyosaan ja viisi päätäntöön. Tuomisen keskeisenä löydöksenä oli, että päiväjumalanpalvelusten saarnoissa esiintyi suhteellisen paljon rakenteellista vaihtelua. Tutkimuksesta käy ilmi sekin, että saarnat olivat varsin kompleksisia eli saarnaajat muokkasivat saarnoja omien viestintätavoitteidensa perusteella. Tuomisen tutkimus on huolellinen ja kattava katsaus suomalaisten saarnojen funktionaaliin rakentumiseen.

Genretutkimuksen näkökulmasta saarnoja on tutkinut myös Eun-Ye Cheong (1999). Tutkimuksessaan Cheong vertaili korealaisten, filippiiniläisten ja amerikkalaisten protestanttipastorien saarnoja toisiinsa funktionaalisen rakenteen näkökulmasta. Myös Cheong on kuva- si tutkimuksessaan saarnan vaihteellaisia funktioita sekä jäseni saarnan kokonaisrakennetta.

Cheongin tutkimus antaa hyvän kuvan siitä, miten saarnan kommunikatiiviset tavoitteet toteutuvat vaiheittain.

Diskurssintutkimuksen näkökulmasta saarnaa lähestytään Inkeri Leiberin väitöstudiumuksessa (2003), jossa vertailtiin opetus- ja saarnadiskursseissa rakentuvaa institutionaalista vuorovaikutusta. Leiber analysoi tutkimuksessaan saarna- ja opetustilanteissa rakentuvia vuorovaikutusrooleja sekä saarna- ja opetusdiskurssien vuorovaikutuksellisia toimintatyyppiä. Saarnadiskurssista Leiber löysi viittä vuorovaikutuksellista toimintatyyppiä, joita olivat asiakaskeinen, kertova, julistava ja kehottava monologi sekä saarnadialogi. Papin vuorovaikutusrooleja puolestaan olivat muun muassa tiedon välittäjä, neuvon antaja, ohjailija ja kokemusten jakaja. Kuulijan vuorovaikutusrooleja olivat tiedon vastaanottaja, neuvon saaja, ohjeiden toteuttaja ja kokemukseen samastuja. Eräs Leiberin päätelmä oli, että papin on vaikea muuttaa vuorovaikutuksellista toimintaansa, sillä kirkkoinstituution toimintatavat ja diskursiiviset käytännöt eivät mahdollista saarnan kuulijoiden osallistumista saarnaan. Leiber kuvaileekin saarnatilanteen vuorovaikutusta epäsymmetriseksi.

Retoriikan näkökulmasta saarnaa on tarkastellut muun muassa viestinnän tutkija Jukka-Pekka Puro. Puron (1998) tutkimuksen painopistealueena oli saarnan retorinen onnistuneisuus. Hänen tutkimuslöydönsä perusteella saarna on retorisesti onnistunut, jos se koskettaa kuulijaansa. Puro esittää, että sisällön koskettavuus ei synny ainoastaan saarnaajan hyvän puhe- tai esiintymistäidon ansiosta, vaan puheen aitoudesta ja syvällisyydestä. Puro havaitsi tutkimuksessaan, että saarnan rakenteelliset valinnat tehdään palvelemaan kokonaisuutta ja tekstin sisäistä logiikkaa. Puro käsitteli tutkimuksessaan myös saarnan viestinnällisiä tavoitteita. Löydöksenä oli, että tutkitut saarnat olivat varsin monitavoitteisia.

Koska saarna-aineistoni on peräisin televisiojumalanpalveluksesta, mainitsen siihen liittyen kaksi tutkimusta. Mediatutkija Johanna Sumiala-Seppänen on analysoinut ja teoretisoinut väitöstudiumuksessaan (2001) medioitua uskonnollisuutta postmodernissa suomalaisessa televisiokontekstissa. Sumiala-Seppänen analysoi tutkimuksessaan Rippituoli-nimistä uskonnollista keskusteluohjelmaa. Sumiala-Seppäsen tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että postmodernissa mediakontekstissa uskontoa rakennetaan henkilökohtaisen tunnustamisen, tunteiden ja terapeuttien diskurssien pohjalta. Medioidussa uskonnossa ei siis niinkään korostu uskonnon opillinen analyysi, vaan henkilökohtaiset kokemukset. Televisiokontekstiin paikantuu myös Teija Pitkäsen (2010) käytännöllisen teologian pro gradu -tutkimus, jossa hän on tutkinut Yleisradion lähettämien televisioitujen joulujumalanpalvelusten saarnoja vuosilta 1985–2009. Tarkastelun kohteena oli muun muassa se, miten televisioidut joulusaarnat ovat muuttuneet noin 25 vuoden aikavälillä.

Oman tutkimusaiheeni käsitteellistämisen ja tarkastelunäkökulman rakentumisen kannalta mainitsen kaksi suomalaista genretutkimusta, jotka eivät kylläkään liity saarnaan. Ensimmäinen liittyy hybridigenren tutkimiseen ja toinen genreideologioiden tutkimiseen. Susanna Shore ja Anne Mäntynen (2006) ovat analysoineet hiihtäjä Mika Myllylän ”testamentina” tunnettua avointa kirjettä hybridigenrenä eli tekstinä, jossa sekoittuu useiden eri genrejen piirteitä. Shore ja Mäntynen analysoivat ”testamentin” piirteitä (niin kontekstuaalisia, rakenteellisia kuin kielellisiäkin) siltä kannalta, miten ne muistuttavat eri genrejä. Olennaisinta Mäntynen ja Shoren tutkimuksessa ei nähdäkseni ole se, että tutkittavan tekstin kielelliset piirteet saadaan kategorisoitua tietynlajisiksi. Tärkeämpää analyysissa on sen osoittaminen, että hybriditekstit luovat tekstilajitutkimukseen mahdollisuuden pohtia genren käsitettä dynaamisuuden ja viestintätavoitteiden moninaisuuden kannalta. Näin käsitys ”puhtaista” genreistä voi kyseenalaistua ja todellisten genrejen kompleksisuus on mahdollista ottaa paremmin huomioon.

Genreä kieli-ideologisesta näkökulmasta on tutkinut Anna Solin, jonka tapaustutkimus (2012) käsittelee viranhakuportfolio-genren kotouttamista osaksi akateemisen yhteisön genrevarantoa. Solin tarkastelee genren käyttöönottoa ja siihen liittyviä normiristiriitoja kieli- ja tarkemmin genreideologisena prosessina. Solin (2012: 350) ymmärtää genreideologian käsitteen arvotuksina ja uskomuksina, jotka liittyvät tietynlaisiin kielenkäytön tapoihin tai tekstilajeihin akateemisessa diskurssiyhteisössä. Solin selvitti, minkälaisia ideologioita ja normeja akateemisen yhteisön eri toimijat liittävät akateemisiin genreihin ja kielenkäyttökäytäntöihin ja minkälaisia normiristiriitoja tulee esiin, kun käyttöön vakiinnutetaan uusi genre. Solin havaitsi tutkimuksessaan, että tiedeyhteisön vahvat kirjoittamisen ja akateemisten tekstilajien tuottamisen perinteet sekä tekstilajien säätely saavat aikaan sen, että tietynlaista kirjoittamista ja tiettyjen tekstilajien tuottamista pidetään tavoiteltavana, kun taas joitakin tapoja tai lajeja ei arvosteta. Akateemisen kirjoittamisen totuttuja konventioita muuntava genre ei siis välttämättä kotoudu ongelmattomasti akateemisen yhteisön toimintaan.

Myös tekstintutkija Vesa Heikkinen on tarkastellut genrejen ideologisuutta. Hänen näkökulmansa ei kuitenkaan ole kieli-ideologinen, vaan hän keskittyy laajempaan ideologisiin kysymyksiin, esimerkiksi siihen, miten genret toisintavat hegemonista ideologiaa. (Ks. esim. Heikkinen 1999, 2000, 2012.) Heikkisen näkemys genrejen ideologisuudesta paikantuu ennen kaikkea kriittisen kielen-/tekstintutkimuksen paradigmaan, jossa kielenkäyttöä tutkitaan muun muassa genreihin kätkeytyvän vallankäytön näkökulmasta.

Kuten jo aiemmin on mainittu, genreteoreettista ja -analyyttistä taustaa ammennan Bhatian (1993, 1997, 2004, 2008a, 2008b ja 2010) genretutkimuksista, joissa tarkastellaan am-

mattiyhteisöissä tai instituutioissa tuotettuja genrejä ja niihin liittyviä käytänteitä erityisesti tekstikäytänteiden välisen vuorovaikutuksen kannalta. Bhatia keskittyy analyyseissaan kirjoitettuihin teksteihin, mutta hänen ajatuksensa ovat sovellettavissa puhuttuunkin aineistoon, jota tutkimukseni kohteena ovat saarna–katugallup-hybridit edustavat. Bhatian genreteoriassa korostuu kielenkäytön ja sosiaalisen todellisuuden tiivis yhteys: todentuneita tekstejä on tarkasteltava ja tulkittava suhteessa siihen kulttuuriin, instituutioon tai yhteisöön, jossa ne on tuotettu.

1.3 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Vaikka saarnoja on tutkittu monesta eri näkökulmasta, saarnoihin kohdistuvia genreideologioita ei liene aiemmin tutkittu. Myös saarnan käsitteellistäminen hybridigenrenä on varsin tuore lähestymistapa. Eun-Ye Cheong (1999) ja Elina Tuominen (2013) ottavat kyllä huomioon, että saarnaamisen ammattilaisina papit muokkaavat saarnatekstejä yksilöllisten intentioidensa mukaisesti, ja näin voi muodostua myös kompleksisia hybridigenrejä. Kuitenkin saarnojen hybridisyys näyttäytyy Cheongin ja Tuomisen tutkimuksissa melko hienovaraisena muokkaamisena, joka ei välttämättä herätä kysymystä siitä, onko hybridimuotoinen toteutus saarnaan kohdistuvien ideologioiden mukainen. Toisaalta asiaa voisi pohtia myös toiselta kannalta: voivatko saarnagenreen kohdistuvat ideologiat selittää joitakin hybridisaatioon johtavia valintoja? Tämän tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää ja selittää Kolmen vartin kirkon saarnoissa tapahtuvaa hybridisyysilmiötä katugallupin tehtävien sekä saarnaan kohdistuvien genreideologioiden kannalta.

Tutkimukseni laajana tutkimusongelmana on siis: Miten Kolmen vartin kirkon saarnojen hybridimuotoa voi ymmärtää saarnojen funktionaalisen ja retorisen rakentumisen sekä saarnaan kohdistuvien genreideologioiden näkökulmasta? Haen tutkimusongelmaan vastauksia kolmen operationaalisen tutkimuskysymyksen avulla. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksen avulla tarkastelen katugallupien tehtäviä osana KVK:n saarnojen sisäistä logiikkaa, eli kysyn: 1) Minkälaisia tehtäviä katugallupjaksoilla on KVK:n saarnan funktionaalisessa ja retorisessa rakentumisessa?

Toinen tutkimuskysymys puolestaan tähtää saarnaan kohdistuvien institutionaalisten genreideologioiden selvittämiseen. Kysynkin siis: 2) Mitä genreideologioita saarnagenreen kohdistuu Jumalanpalveluksen oppaan (2009) perusteella? Kolmannessa tutkimuskysymyksessä yhdistyvät institutionaaliset genreideologiat sekä KVK:n saarnojen analyysi: 3) Miten Jumalanpalveluksen oppaan (2009) perusteella tunnistetut genreideologiat näkyvät Kolmen

vartin kirkon saarnoissa? Tätä tarkennan vielä alakysymyksellä: Mitkä Kolmen vartin kirkon saarnojen hybridimuotoon liittyvät valinnat vahvistavat ja luonnollistavat kyseisiä genreideologioita? Näihin tutkimuskysymyksiin vastaamisen on tarkoitus tuottaa laajempaa ymmärrystä siitä, miksi katugallupia on käytetty KVK:n saarnojen resurssina niin kuin on käytetty. Tarkastelunäkökulmiksi olen kuitenkin rajannut ainoastaan saarnan rakentumisen ja saarnagenren ideologiset tehtävät, joten tutkimuksessa ei analysoida esimerkiksi televisiomedian vaikutuksia KVK:n saarnojen resurssivalintoihin.

1.4 Tutkielman rakentumisesta

Tutkielmatekstini rakentuu hieman konventionaalisesta tutkimusraportista poikkeavalla tavalla, joten kuvaan ja perustelen tässä alaluvussa tutkielmani jäsentymistä. Johdantolukua ei tässä työssä seuraa teoriataustan avaaminen, vaan olen päätenyt esittelemään luvussa 2 tutkimukseni aineistot, keskeiset teoreettis-metodiset valinnat sekä tutkimusprosessin kulun. Tutkimustani voi kuvata aineisto- ja ilmiölähtöiseksi (ks. esim. Heikkinen, Lounela & Voutilainen 2012: 326), ja siksi pidän koko työn ymmärtämisen kannalta tärkeänä, että tutkimuksen kohteena oleva ilmiö (Kolmen vartin kirkon saarnojen hybridisyys) tulee tutuksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Jotta tutkimuksen aineisto ja kiinnostuksenkohteena oleva ilmiö kiinnittyisivät paremmin kontekstiinsa, esittelen saarna-aineiston välitöntä tilannekontekstia eli Kolmen vartin kirkko -televisiojumalanpalvelusta aivan seuraavan luvun alussa (luku 2.1). Tämän jälkeen kuvaan saarna-aineistoa ja siinä esiintyvää genrejen sekoittumisilmiötä (luku 2.2). Kolmen vartin kirkon saarnat ovat niin sanottu primaarinen aineisto, jossa tutkimuksen kohteena oleva ilmiö esiintyy. Aineiston ja ilmiön kuvaaminen kulkevat siis rinnakkain. Luvussa 2.3 erittelen hieman saarna-aineiston rajoitteita. Tämän jälkeen (luku 2.4.) esittelen lyhyesti niin sanotun sekundaarisen aineiston eli aineiston, jonka analysoiminen tukee varsinaisen tutkittavan ilmiön ymmärtämistä.

Aineistojen kuvauksen jälkeen (luku 2.5) esittelen ja perustelen tutkimukseni keskeisiä teoreettis-metodisia valintoja ja rajauksia. Toisen luvun viimeisessä alaluvussa (luku 2.6.) kuvaan, millaisten vaiheiden ja prosessien kautta tutkimukseni on syntynyt. Tutkimuksen vaiheita jäsenän Bhatian (2004) moninäkökulmaisen genreanalyysin viitekehityksessä. Vaikka kuvaan luvuissa 2.5 ja 2.6 tutkimukseni teoreettis-metodisia valintoja ja tutkimusprosessin kulkua, en ole sisällyttänyt niihin yksityiskohtaista kuvausta analyysitavoista. Koska tutki-

muksessa on kahdenlaista tutkimusaineistoa ja niitä myös analysoidaan hieman eri tavoin, olen lisännyt jokaisen analyysiluvun (luvut 5, 6 ja 7) alkuun osion, josta käy ilmi, mitä luvussa analysoidaan, mitä aineistoa käytetään ja miten analyysi on toteutettu.

Tutkielmani kolmannessa luvussa esittelen tarkemmin, minkälaisiin teoreettisiin ja analyttisiin lähestymistapoihin tutkimukseni nojautuu. Ensin määrittelen genren käsitteen oman tutkimukseni kannalta relevantilla tavalla (luku 3.1). Tämän jälkeen käsittelen genrejen monitavoitteisuutta ja hybridisyyttä (luku 3.2). Kolmannen luvun lopuksi määrittelen genreideologian käsitettä suhteessa ideologian ja kieli-ideologian käsitteisiin (luku 3.3). Tutkimuksen teoriataustaan lukeutuu myös tutkielman luku 4, jossa esittelen saarnaa ja katugallupia genreinä.

Tutkielman viides luku rakentuu ensimmäisen tutkimuskysymyksen varaan. Siinä siis tuodaan esiin, minkälaisia tehtäviä katugallup-jaksoilla on KVK:n saarnan funktionaalisessa ja retorisisessa rakentumisessa. Ensimmäisessä alaluvussa (5.1) kerron, miten olen analysoinut saarna-aineistoa rakenteen kannalta. Alaluvussa 5.2 analysoin, millaisia saarnan funktionaaliseen rakentumiseen liittyviä tehtäviä katugallupilla on saarnan johdannossa. Tämän jälkeen (luku 5.3) analysoin katugallupin vastaavia tehtäviä saarnan käsittelyosassa. Oman alalukunsa muodostaa koonti siitä, millaisia tehtäviä katugallupilla on saarnapuheen rakentumisessa, erityisesti saarnan retorisen jäsentymisen kannalta (luku 5.4).

Kuudes luku puolestaan rakentuu toisen tutkimuskysymyksen varaan, eli siinä käsitellään sitä, minkälaisia genreideologioita saarnagenreen kohdistuu Jumalanpalveluksen oppaan (2009) perusteella. Kuudennenkin luvun ensimmäisessä alaluvussa esittelen miten ja minkälaisesta aineistosta olen tutkinut genreideologioita. Tämän jälkeen esittelen ja perustelen tunnistamiani genreideologioita yksi kerrallaan (alaluvut 6.2–6.6).

Seitsemännessä luvussa vastataan kolmanteen tutkimuskysymykseen, eli luvussa rakennetaan kuva siitä, miten Jumalanpalveluksen oppaan (2009) perusteella tunnistetut genreideologiat näkyvät Kolmen vartin kirkon saarnoissa. Myös tämän luvun alussa (alaluku 7.1) avaan sitä, miten olen analysoinut saarna-aineistoa genreideologioiden näkökulmasta. Tämän jälkeen käyn genreideologia kerrallaan läpi, miten ne näkyvät Kolmen vartin kirkon saarnoissa. Genreideologioita ei kuitenkaan käsitellä samassa järjestyksessä kuin luvussa 6, vaan saarna-aineiston analyysissa esiin nousseet ilmiöt, niiden merkittävyys sekä rakentuvan tiedon kumulatiivisuus määrittävät järjestystä. Tutkielman päätäntöluvussa (luku 8) kokoan tutkimukseni keskeisiä löydöksiä ja pohdin niiden merkitystä (8.1). Lisäksi arvioin tutkimusprosessin aikana tekemiäni valintoja ja tutkimukseni luotettavuutta (8.2). Aivan lopussa (8.3) esitän, millaisia jatkotutkimusideoita tutkimukseni pohjalta voisi viritä.

2 TUTKIMUKSEN AINEISTOT, MENETELMÄT JA PROSESSIN KUVAUS

2.1 Saarna-aineiston tilannekonteksti: Kolmen vartin kirkko -televisiojumalanpalvelus

Tutkimukseni kohteena olevien saarna–katugallup-hybridien välittömänä tilannekontekstina on Kolmen vartin kirkko -televisiojumalanpalvelus. Kyseistä jumalanpalvelusohjelmaa on näytetty Yle TV1:ssä vuosina 2005–2011. KVK-jumalanpalvelukset on toteutettu Kirkon tiedotuskeskuksen (KT) ja Yleisradion TV1:n yhteistuotantona. Yleisradio lähettää vuodessa noin 35 jumalanpalvelusta, joista suuri osa on suorina jumalanpalveluslähetystiä eri puolilta Suomea ja eri kirkkokunnista. Kolmen vartin kirkko -jumalanpalvelukset siis muodostivat ainoastaan osan televisiossa näytetyistä jumalanpalveluksista. Alkuperäislähetysten lisäksi ohjelmia on lähetetty myös uusintoina. Sekä ensimmäisen lähetyskerran että uusintojen ohjelmat ovat kuuluneet Yle TV1:n kesäohjelmistoon.

Kolmen vartin kirkko -jumalanpalvelus on tehty nimenomaan televisionkatsojaa ajatellen, eli katsojat ikään kuin muodostavat seurakunnan, kun varsinaista seurakuntaa ei ole paikalla (KT 7.6.2007, 28.5.2008). KVK-jumalanpalveluksella on alaotsikko ”Jumalanpalvelus sinulle”, ja sen voikin tulkita viittaavan juuri televisionkatsojiin. KVK-sarjan ohjelmat eivät ole nauhoituksia autenttisista jumalanpalveluksista, vaan ne ovat yhdessä paikassa toteutettuja käsikirjoitettuja televisio-ohjelmia, joissa on läsnä pappi, raamatuntekstien lukijat sekä laulajia tai muusikoita. Ohjelmia on kuvattu useampia peräkkäin, mutta ne on lähetetty aina teeman mukaisena pyhäpäivänä. Kolmen vartin kirkko -lähetykset siis noudattelevat kirkkovuoden etenemistä, kuten muutkin jumalanpalvelukset. (Pitkänen 2010: 21.)

Kolmen vartin kirkko -jumalanpalvelukset rakentuvat sanajumalanpalveluksen keskeisistä osista (KT 6.6.2006, 7.6.2007), joita ovat johdanto, sanaosa, rukousosa ja päätösosa eri elementteineen (Kirkkokäsikirja 2000: 34–41). Koska jumalanpalveluksessa on läsnä ainoastaan sen tuottamiseen ja toteuttamiseen liittyviä henkilöitä, on luonnollista, että Kirkkokäsikirjan jumalanpalveluskaavaa ei kaikilta osin noudateta: esimerkiksi liturgin ja seurakunnan vuorovaikutukseen liittyvät jaksot, kuten vuorotervehdykset, puuttuvat. Jumalanpalveluksen virret esittää yleensä lauluryhmä. Lisäksi jumalanpalveluksissa esiintyy tunnettuja artisteja,

kuten Jippu ja Juha Tapio. Pappi keskustelelee artistien kanssa, ja he esittävät lauluja joko omasta tuotannostaan tai muuten itselleen tärkeiden laulujen joukosta.

Kolmen vartin kirkko -jumalanpalveluksissa on haluttu hyödyntää television antamia mahdollisuuksia aiempaa paremmin (Monikasvoinen kirkko 2008: 315–316). Televisiovälineen hyödyntäminen näkyy muun muassa siten, että puhetta, esimerkiksi luettavia raamatunkohtia tai rukouksia, havainnollistetaan erilaisin kuvin. Myös etukäteen kuvatut, saarnaan upotetut katugallup-jaksot ovat esimerkki television antamien mahdollisuuksien hyödyntämisestä (KT 7.6.2007). Television viestinnälle onkin ominaista monikanavaisuus: ”Puheen lisäksi olennaisia ovat ei-verbaaliset ainekset ja kuva. Ohjaus ja kuvakulmien valinnat vaikuttavat katsojan tulkintaan” (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 18).

Kolmen vartin kirkossa visuaalisessa merkitysten luomisessa hyödynnetään ennen kaikkea kristillistä symboliikkaa, kuten ristiinnaulitun Jeesuksen kuvaa tai kynttilän liekkiä. Lisäksi näytetään luontokuvia, kuten järvimaisemaa, kukkia tai kiviä. Joskus taas merkityksiä luodaan liikennemerkkien symboliikalla. Alttaritauluna toimii iso televisioruutu, jolta kuvia näytetään (KT 6.6.2006). Vaikka usein näytetään sekä puhujaa että alttaritaululla vaihtuvia kuvia samanaikaisesti, esimerkiksi esirukouksen aikana saattaa kuulua ainoastaan lukijan ääni ja kuvat täyttävät koko televisioruudun. Näin huomio ei kiinnity siihen, kuka rukouksia lukee, vaan siihen, mitä niissä sanotaan. Huomionarvoista on, että saarnojen aikana televisioruudulla ei hyödynnetä vaihtuvia kuvia. Katugallupjaksot ovat ainoa toiminta, mitä ruudulla saarnan aikana tapahtuu.

Kolmen vartin kirkko -lähetys on kuvattu Pyhän Birgitan kappelissa Lohjalla ja Puotilan kappelissa Helsingissä (Seurakuntalainen 31.5.2010; KT 1.6.2011). Jumalanpalvelus on kuitenkin toteutettu siten, että jumalanpalveluspaikan tai -tilan merkitys vähenee ja pääosaan nousee kulloinkin kyseessä oleva toiminta, esimerkiksi lauluesitys tai saarna. Vaikka Kolmen vartin kirkon miljöö ei erityisesti korostu, sitä voi kuitenkin kuvailla melko tyypilliseksi evankelis-luterilaisen kirkon tilaksi: se on suhteellisen askeettinen ja koruton, mutta siellä on kuitenkin esimerkiksi kukka-asetelmia ja kynttelikköjä, jotka perinteisesti liittyvät evankelis-luterilaisen kirkko- tai kappelitilan symboliikkaan ja somistukseen.

Kolmen vartin kirkko kestää nimensä mukaisesti 45 minuuttia ja on siten lyhyempi kuin autenttiset jumalanpalvelukset. Ohjelmalla on haluttu tavoittaa kaupunkilaistuneempaa ja nuorempaa yleisöä (KT 6.6.2006, 7.6.2007), sillä aktiivisimpia hengellisten ohjelmien katsojia ovat yli 65-vuotiaat. Heistä noin kolmannes seuraa ohjelmia vähintään kerran viikossa. Nuoria aikuisia (25–34-vuotiaita) hengelliset ohjelmat eivät sen sijaan juuri kiinnosta: vain yksi prosentti ilmoitti seuraavansa niitä viikoittain. (Monikasvoinen kirkko 2008: 315–316.)

Televisiojumalanpalvelukset ovat kuitenkin säilyttäneet asemansa keskeisenä kirkon tarjoamana televisio-ohjelmatyyppinä (Sumiala-Seppänen 2001: 91).

Laajemman yleisön tavoittelu edustaa niin sanottua kansankirkollista mediateologiaa, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että hartausohjelmien toivotaan tavoittavan muitakin kuin kirkon aktiivijäseniä (ks. Sumiala-Seppänen 2001: 96). Tällainen ajattelutapa ilmenee muun muassa siten, että kirkon uskonnollisessa viestinnässä korostuvat eettisyys ja pohdinta hyvästä elämästä – siis varsin yleiset, kaikkien ihmisten elämää koskettavat kysymykset (Sumiala-Seppänen 2001: 100–102).

2.2 Tutkimuksen primaarinen aineisto: Kolmen vartin kirkon saarnat

Tutkimukseni ensisijaisena eli primaarisena aineistona käytän Kolmen vartin kirkon saarnoja (n=12). Saarna-aineistoa voi kuvailla ensisijaiseksi sen vuoksi, että siinä esiintyy tutkimuksen kohteena oleva ilmiö eli saarnan hybridisyys. Tässä luvussa kuvaan paitsi tutkittavaa ilmiötä myös saarna-aineiston ominaisuuksia.

Kolmen vartin kirkon saarnoihin on sisällytetty etukäteen kuvattuja katugallupjaksoja, jotka liittyvät saarnan teemaan. Kirkon tiedotuskeskuksen uutisissa (KT 6.6.2006, 7.6.2007) ilmaistaan, että ”saarnan yhteydessä” esitetään aiheeseen liittyviä katugallupeja. ”Yhteydessä”-ilmaus antaa olettaa, että gallupit olisivat irrallaan saarnasta, mutta käytännössä ne muodostavat saarna–katugallup-kokonaisuuden. Vaikka katugallup esiintyy selkeinä jaksoina saarnan sisällä, sitä ei voi pitää itsenäisenä kokonaisuutenaan, sillä saarnaa on tilanteessa hallitseva genre. Tätä havainnollistan seuraavaksi:

Kaikilla Kolmen vartin kirkon saarnoilla on samantyyppinen perusrakenne, joka muodostuu kahdenlaisesta toiminnasta: papin saarnapuheesta ja kahdesta (poikkeustapauksessa kolmesta) katugallupista. Saarnapuhe ja katugallup rytmittyvät seuraavasti: 1) saarnapuhe 2) katugallup 3) saarnapuhe 4) katugallup 5) saarnapuhe. Katugallupit on siis upotettu saarnan keskelle siten, että niitä edeltää ja seuraa saarnapuhe. Eri elementtien välillä on selkeät siirtymät, ja siksi genret on helppo tunnistaa ja erottaa toisistaan niin visuaalisesti kuin verbaalisestikin. Saarnapuheen aikana näytetään kappelitilassa puhuvaa pappia, kun taas katugallupien toiminta tapahtuu jumalanpalvelustilan ulkopuolella – liikekeskuksessa tai kadulla.

Tarkemmin kuvattuna Kolmen vartin kirkon saarnatilan etenee näin: Ennen varsinaista saarnapuhetta pappi lukee saarnatekstin eli raamatunkohdan, johon saarna pohjautuu. Tämän jälkeen hän aloittaa saarnapuheen johdattelulla saarnan aiheeseen.

tässä evankeliumitekstissä pietarin silmät avautuivat (.) se nosti mieleeni toisen vähän vastaavanlaisen tapauksen (.) pieni poika oli piirtelemässä pöydän ääressä kun vaari kyseli (.) mitäs piirät (.) jumalan (.) oli lyhyt vastaus (.) vaari sanoi tähän vähän arastellen, ettei kai sellaista voi piirtää kun kukaan ei oikein tiedä miltä jumala näyttää (.) kohtapa tietävät (.) oli pojan napakka vastaus (KVK 4.7.2010)

Tähän johdanto-osaan sisältyy myös ensimmäinen katugallup. Ennen katugallupia pappi esittelee kysymyksen, johon galluphaastateltavat ovat vastanneet. Katugallup on siis etukäteen tehty insertin tapainen jakso, joka on käsikirjoitettu osaksi saarnaa. Pappi esittää kysymyksen siten, että se voisi olla osoitettu myös televisionkatsojalle.

pietarin kutsuminen opetuslapsiksi muutti loppuelämän (.) koko oma elämäkin on erilaisiin muutoksiin sopeutumista (.) millaisia muutoksia sinun elämässäsi on tapahtunut viime aikoina (KVK 24.7.2011)

Pappi siis pikemminkin esittelee kysymyksen kuin kohdentaa sen erityisesti galluphaastateltaville. Johdanto-osiossa esitettävä kysymys on usein melko yleisluonteinen, saarnan aihepiiriä sivuava kysymys, kuten edeltävä esimerkki kuvaa.

Kysymyksen esittelyn jälkeen toteutetaan visuaalisin keinoin siirtymä jumalanpalvelustilasta gallup-paikalle kadulle tai liikekeskukseen. Gallupvastaajia on yleensä useita – vähintään kolme, mutta yleensä enemmän. Noin kymmenen vastaajaa on aineistossa melko yleinen määrä. Katugallupissa ei näytetä kysymyksen esittämistä, vaan ainoastaan vastaukset. Näin ollen katsoja joutuu yhdistämään papin esittelemän kysymyksen ja haastateltavien vastaukset keskenään. Gallupvastaukset on todennäköisesti valikoitu niin, että osa vastauksista on yhden tai parin sanan mittaisia minimivastauksia, kun taas osa vastauksista on pitempiä ja luonteeltaan kertovampia tai pohtivampia. Minimivastaukset ovat sellaisia kuin vastaajien N1 ja N2 vastaukset:

N1: menettäny työpaikan

N2: on (haastattelija: ja mikä?) N2 jatkaa: vauva (*kuva siirtyy lastenvaunuihin ja vauvaan*) (KVK 4.7.2010)

Seuraavat esimerkit puolestaan kuvaavat, minkälaisia pitemmät vastaukset voivat olla.

M3: sairautta on ja sillä lailla (.) mutta ei se nyt ole muuttanut mitään kun se on ollut niin pitkäaikaista
N3: no minä aloitan viikon päästä vakituisen työelämän että se on aika iso muutos (.) että on ainakin tu-
lossa muutoksia

N7: no mun esikoinen on muuttanu pois kotoa ja sitten olen itse oon vaihtanu työpaikkaa ja on täs ollu ihan isoja muutoksia (haastattelija: no miltäs se tuntuu)N7 jatkaa: nyt tuntuu ihan hyvältä (.) kyllä se muutosten edellä tuntuu vähän epävarmalta (.) et miten tässä käy (KVK 4.7.2010)

Vaikka vastaajat esittävät henkilökohtaisia kokemuksiaan omilla kasvoillaan ja omalla äänellä, he esiintyvät kuitenkin nimettöminä. Gallupeissa ihmiset ovat lähikuvassa – eli vastaajasta näytetään ennen kaikkea kasvot.

Kun vuorossa on ensimmäisen katugallupin viimeinen vastaaja, jälleen toteutetaan visuaalisin keinoin siirtymä takaisin jumalanpalvelustilaan. Pappi jatkaa saarnapuhettaan siten, että hän viittaa jollakin tavalla edeltäviin vastauksiin, esimerkiksi:

useimpien elämässä monet asiat muuttuvat moneen kertaan (.) näitä ovat paikka ja rooli perheessä (.) olen poika (.) olen isä (.) veli tai vaari (.) näitä ovat ystävyysuhteeni (.) terveyteni (.) paikkani työssä ja harastuksissa (.) monet asiat ovat muuttuneet elämäni aikana ja tulevat varmaan muuttumaan (KVK 4.7.2010)

Tämän jälkeen hän alkaa kehittää saarnan teemaa edelleen. Aiheen käsittelyn jatkoksi pappi esittelee toisen kysymyksen, joka johdattaa seuraavaan katugallup-osioon. Jälkimmäinen kysymys käsittelee yleensä lähemmin saarnan aihetta, ja se usein sisältääkin katsomuksellisen näkökulman. Katsomukselliset kysymykset liittyvät ennen kaikkea evankelis-luterilaisen kirkon uskoon, ja kysymykset edustavat kirkon merkityksellistämistapoja.

oppisinpa tuosta pietarin kutsusta ainakin sen (.) ettei minun aina tarvitse kiiruhtaa (.) ei tarvitse säntäillä sinne tänne ja arvuutella (.) lähteäkö liikkeelle vai pysyäkö paikallaan (.) herra on luvannut näyttää tien ja kutsua (.) hän tulee kyllä veneeseeni kun hyväksi näkee (.) siihen saan luottaa.

sanotaan että ihmistä ei hallita muuten kuin palvelemalla (.) paremmin vaikutti ja paremmin vaikuttaa rakkaus kuin helvetin lieskoilla pelottelu (.) lähimmäisen palvelu on myös jeesuksen opetuksen ja kutsun keskeisintä sisältöä (.) mutta toimiiko se enää ollenkaan (KVK 4.7.2010)

Todennäköisesti saarnassa näytettäviin katugallupeihin on valittu mukaan sellaiset vastaukset, jotka eivät ainakaan kiellä kirkon uskoa. Osa vastaajista ei osoita sitoutumista kirkon ideologiaan (merkityksessä 'uskomusjärjestelmä'), mutta toisaalta "en kommentoi" -tyyppisiä vastauksia ei esiinny lainkaan. Näitä kysymykseen liittyviä eroja lukuun ottamatta Gallup toimii aiemmin kuvatulla tavalla.

N8: siis kyllähän sellast ihmist tietysti arvostaa enemmän kuin niinku sellasta joka on aina palveltavana

N1: tulee ensimmäisenän mieleen et onkohan se ihan näinkään, mutta tota... onhan se tietysti jos sä mietit sitä niinpäin että sä oot työnantajaa niin sillonhan sä palvelet niinkun muita antamalla sen työpaikan niille muille (KVK 4.7.2010)

Seuraavat vastaukset kuvastavat kirkon ideologiaan sitoutuvia vastauksia:

M3: no sen pitäs tietenkin olla niin mutta ei se varmaan nyt ole nyt on se mulle kaikki heti mmm jotenkin tuntuu että sellanen on tullut tilalle

M4: tottakai – hän on tullut palvelemaan meitä ja ennen kaikkea hän on tullut pelastaamaan meidät me oltais konkurssitilassa sen jälkeen kun me kuollaan

N7: niinhän jeesus meille opetti, mutta ei se vaan käytännössä aina toteudu että se on kyllä semmonen kilvoittelun paikka ja kyllä nyky-yhteiskunnassa kun ihmiset on kiireisiä ja sitten semmonen individualismi on aika yleistä, että että jokainen ehkä ensimmäiseks eniten aina ajattelee niinkun sitä omaa itseä ja omaa napaansa että että siinä meillä on kyllä aikamoinen haaste (KVK 4.7.2010)

Viimeisen vastaajan kohdalla siirrytään jälleen takaisin studioon (kuvassa pappi televisioruudun ääressä; ruudussa näkyy viimeisen vastaajan kuva). Toisen gallup-osion päätyttyä pappi aloittaa saarnansa päätösosan, jonka alussa hän suorasti tai vihjeellisemmin viittaa edeltäneisiin gallupvastauksiin. Hän ei kuitenkaan yleensä kommentoi vastauksia tai luo niiden varassa oman saarnapuheensa sisältöä. Voidaankin siis todeta, että gallupvastaukset eivät vaikuta saarnan päätösosaan kovin paljoa. Sen sijaan pappi kiinnittää saarnatekstin (evankeliumin) merkityksen laajempiin yhteyksiin.

niinhän se taitaa olla (.) että aina asioihin mennään joku pää edellä kokonaisuutta näkemättä (.) aivan liian usein mennään oma napa edellä (.) raamattu kertoo että varsin pian apostolit (.) nuo Jeesuksen seuraajat alkoivat kysellä jeesukselta kuka heistä saisi kaikkein arvokkaimman paikan taivasten valtakunnassa (.) he saivat jeesukselta saman vastauksen joka on totta tänäänkin (.) joka teidän keskuudessanne tahtoo suurenksi tulla se olkoon teidän palvelijanne (.) (KVK 4.7.2010)

Edellä esitelty etenemismalli koskee pääsääntöisesti kaikkia tutkimusaineistoon kuuluvia saarnoja, mutta muutama poikkeus on: Yhdessä saarnassa jälkimmäistä gallup-osiota ennen ei esitellä kysymystä, johon galluphaastateltavat ovat vastanneet. Käytännössä ei siis voida tietää, minkälaisesta asiayhteydestä haastateltavien vastaukset ovat peräisin. Toisessa poikkeuksellisessa saarnassa taas gallup-osiota on kolme, mutta se kuitenkin mukautuu tähän etenemismalliin.

Havainnollistan vielä Kolmen vartin kirkon saarnan rakentumista seuraavan kuvion avulla. Kuvioon 1 on kirjattuna, mistä toiminnasta eri vaiheissa on kyse ja kuka on toimija. Lisäksi käy ilmi, mitä visuaalisella tasolla kunkin toiminnan aikana tapahtuu.

toimija	toiminta	visuaalinen tapahtuma
pappi	saarnapuhe gallupkysymyksen esittely	pappi puhuu alttaritauluna toimivan ison tv-ruudun vieressä (lähikuva); taustalla kynttilöitä pappi tv-ruudun vieressä (laajempi kuva)
ohjaaja / kuvaaja	siirtymä saarnapuheesta katugallupiin (gallupvastaus 1)	kuvaa kappelista; pappi seisoo tv-ruudun vieressä, 1. gallupvastaajan kuva näkyy ruudulla
gallupvastaajat 1,2,3,4,5,6,7	gallupvastaus 1 gallupvastaus 2 gallupvastaus 3 gallupvastaus 4 gallupvastaus 5 gallupvastaus 6 gallupvastaus 7	ensimmäisen gallupvastaajan vastauksen aikana kuva siirtyy kokonaan kadulle; lähikuva vastaajista; tausta on häivytetty; vastaaja pääosassa
ohjaaja / kuvaaja	(gallupvastaus 7) siirtymä katugallupista saarnapuheeseen	Viimeisen gallupvastauksen aikana kuva siirtyy takaisin kappeliin, ja viimeinen vastaaja näkyy tv-ruudulla. Pappi seuraa ruudun kuvaa ja vastauksen päätyttyä, hän kääntyy kohti kameraa.

pappi	saarnapuhe gallupkysymyksen esittäminen	pappi puhuu tv-ruudun vieressä; kuva ruudulla ei vaihtelee; kuvan etäisyyden muutoksilla ilmaistaan kappalejaon omaisia siirtymiä
ohjaaja / kuvaaja	siirtymä saarnapuheesta katugallupiin (gallupvastaus 1)	kuvaa kappelista; 1. vastaaja näkyy ruudulla; pappi katsoo kohti ruutua
gallupvastaaja 1,3,5,6,8,9	vastaus 1 vastaus 2 vastaus 3 vastaus 4 vastaus 5 vastaus 6	ensimmäisen gallupvastaajan vastauksen aikana kuva siirtyy kokonaan kadulle; lähikuva vastaajista; tausta on häivytetty; vastaaja pääosassa
ohjaaja / kuvaaja	(gallupvastaus 6) siirtymä katugallupista saarnapuheeseen	Viimeisen gallupvastauksen aikana kuva siirtyy takaisin kappeliin, ja viimeinen vastaaja näkyy tv-ruudulla. Pappi seuraa ruudun kuvaa ja vastauksen päätyttyä, hän kääntyy kohti kameraa.
pappi	saarnapuhe lopetus	kappelista näytetään laajempaa kuvaa; pappi siirtyy muutaman askeleen pois päin tv-ruudun luota kaari-ikkunan eteen; lähikuvaa papista

Kuvio 1. Kolmen vartin kirkon saarnatoiminnan kuvaus.

Kun saarnaan on upotettu kaksi (tai yhdessä tapauksessa kolme) katugallupia ja jokaisessa gallupissa on useita vastaajia, on luonnollista, että gallupit muodostavat saarnan sisälle runsaasti erilaista kokemus- ja mielipidesisältöä. Katugallupien sisältö ja tehtävät vaihtelevat sen mukaan, mitä vastaajilta on kysytty. Kuva KVK:n saarnasta kielellisenä ja sosiaalisena toimintana tarkentuu analyysiluvuissa 5 ja 7.

2.3 Saarna-aineiston rajoitteita

Aineistona käyttämäni Kolmen vartin kirkko -jumalanpalvelukset ovat saatavissa Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI) Radio- ja televisioarkistosta (RTVA). Kyseiseen arkistoon on dokumentoitu television digitaalista ohjelmavirtaa vuodesta 2009 alkaen. Koska Kolmen vartin kirkko -jumalanpalveluksia on näytetty jo vuonna 2005, Radio- ja televisioarkistosta ei siis ole saatavissa varhaisimpia ohjelmia. Kolmen vartin kirkko -ohjelmia on lähetetty myös uusintoina, mutta todennäköisesti vuosien 2005–2006 ohjelmia ei ole uusittu niin, että ne olisivat dokumentoituneet arkistoon. Radio- ja televisioarkiston tiedoista ei aina voi päätellä, milloin ohjelma on esitetty ensimmäisen kerran. Päivämäärät, joita käytän aineisto-

esimerkkien yhteydessä, auttavat löytämään aineistosaarnat Radio- ja televisioarkistosta, mutta ne eivät kerro, milloin jumalanpalvelus on esitetty ensimmäisen kerran.

Yleisradio arkistoi omat ohjelmansa, mutta itselläni on ollut mahdollisuus käyttää ainoastaan KAVI:n arkistoa. Käyttämäni aineiston haasteena on, että Radio- ja televisioarkiston ohjelmavirtatallennukset eivät ole alkuperäistasoisia. Tämä on rajoittanut aineiston käsittelyä, ja esimerkiksi tarkka litterointi ei ole ollut mahdollista teknisten puutteiden vuoksi. Kuitenkaan genretasolla tapahtuvan ilmiön selittäminen ei nähdäkseni tässä tapauksessa edellytä keskusteluanalyttisen tarkkaa litteraattia. Katson, että puheen sisältö ja sanatarkka ilmaisutapa sekä merkitysten rakentumisen kannalta olennaiset visuaalisten tapahtumien kirjaaminen riittävät ilmentämään ja todentamaan katugallupin tehtäviä.

Olenkin litteroinut saarna–katugallup-kokonaisuudet melko karkeasti, vaikka puheessa myös esimerkiksi erilaiset prosodiset keinot rakentavat merkityksiä. Merkittävät tauot olen merkinnyt sulkujen sisässä olevalla pisteellä (.). Papin puheessa esiintyviä mikrotaukoja olen merkinnyt pilkulla. Visuaalisella tasolla tapahtuvat huomionarvoiset asiat olen merkinnyt kursiivilla.

2.4. Tutkimuksen sekundaarinen aineisto: Jumalanpalveluksen opas

Tutkimukseni sekundaarisena eli varsinaisen tutkittavan ilmiön ulkopuolisena aineistona toimii Jumalanpalveluksen opas (2009; lyhenne JPO), joka antaa jumalanpalvelusta ja sen eri osia koskevia käytännöllisiä ohjeita. Esipuheensa (JPO 2009: ix) mukaan Jumalanpalveluksen opas on tarkoitettu ”kaikille kirkon työntekijöille ja seurakunnan vastuunkantajille”. Erityisenä kohderymänä mainitaan myös kirkon alalle opiskelevat.

Jumalanpalveluksen oppaan voi katsoa edustavan Suomen evankelis-luterilaisen kirkokoinstituution ääntä. Oppaalla ei ole henkilötekijää, vaan se on koostettu piispa Juha Pihkalan johtamassa työryhmässä, johon kuului edustajia seurakunnista ja Kirkkohallituksen jumalanpalveluselämän ja musiikkitoiminnan yksiköstä (KJM). Lisäksi Kirkon tutkimuskeskus on ollut mukana oppaan valmistelussa. (JPO 2009: ix.) Piispainkokous on hyväksynyt oppaan 9.9.2009.

Jumalanpalveluksen opas on tarkoitettu kirkon työntekijöiden avuksi käytännön työhön: ”Jumalanpalvelukset toimitetaan Kirkkokäsikirjan mukaan. Jumalanpalveluksen oppaan tarkoituksena on antaa käsikirjan soveltamista koskevia ohjeita ja tukea kirkon hengellistä elämää.” (JPO 2009: xiii.) Opas siis antaa käytännöllisiä ohjeita jumalanpalveluksen toimittami-

seen, mutta siinä kirjoitetaan auki myös jumalanpalveluksen eri osien taustalla vaikuttavia yleisiä periaatteita. Näitä periaatteita on valotettu myös saarnan osalta.

Jumalanpalveluksen oppaan tekstille on tyypillistä sitoutuneisuus kirkon oppiin. Tämä ilmenee siten, että esimerkiksi saarnasta kirjoitetaan kirkon dogmien kautta. Opastekstissä myös perustellaan väitteitä viittauksilla raamatunkohtiin ja joskus myös raamattusitaatein. Tässä opas nojautuu Lutherin ajatukseen siitä, että Raamattu on kaiken kirkon opin perusta. Jumalanpalveluksen opas siis ohjailee ja luo normeja teologisesta näkökulmasta. Suhtaudun saarnaa koskevaan opastekstiin merkityksiä rakentavana kielenkäyttönä, joka ei ole todellisuuden neutraali heijastaja vaan joka itse rakentaa todellisuutta tietynlaiseksi (ks. Solin 2012).

2.5 Tutkimuksen teoreettiset ja metodiset valinnat

Kuten johdannossa totesin, tutkimusaiheeni sai alkunsa havainnosta, että Kolmen vartin kirkko -televisiojumalanpalveluksen saarnassa näytettiin katugallupjaksoja. Katugallupin esiintyminen saarnan sisällä vaikutti selvästi epäodotuksenmukaiselta niin saarnan kuin katugallupinkin käytänteiden kannalta. Tästä heräsikin kysymys ”Miksi katugallup esiintyy saarnan sisällä?” Tämä erikoiselta ja uudelta vaikuttava sekoittumisilmiö herätti kiinnostuksen tutkia, mistä siinä on kyse.

Tällaisen ”särön” havaitseminen ei todennäköisesti olisi ollut mahdollista ilman tietoisuutta genrestä eli suhteellisen vakiintuneesta ja tunnistettavasta tavasta toimia ja käyttää kieltä tietyssä tilanteessa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 80). Hahmotin siis saarnan ja katugallupin genreinä. Tämän esiyymmärrykseni perusteella päädyin lähestymään havaitsemaani poikkeavaa kielenkäyttöä genretutkimuksen näkökulmasta.

Koska genretutkimuksen kenttä on hyvin laaja sekä teoreettisilta ja metodisilta lähtökohdiltaan vaihteleva, tutkimuksen ensimmäinen askel oli selvittää, mikä tai mitkä teoreettiset ja metodiset lähestymistavat auttaisivat käsitteellistämään, selittämään ja ymmärtämään KVK:n saarnassa tapahtuvaa kahden erilaisen genren yhdistymistä. Sopivan teoreettisen ja metodisen välineistön valintaa ohjasi ensinnäkin se, miten genre eri tutkimusparadigmoissa tai -suuntauksissa ymmärretään: millainen genremääritelmä ottaa huomioon variaation ja dynaamisuuden genren toiminnassa. Toiseksi teoreettis-metodisen kehyksen valintaan vaikutti se, millaisista genreilmiöistä viitekehyksessä ollaan kiinnostuneita. Koska omat tutkimusintressini kohdistuvat genrejen sekoittamisilmiöön sekä genren toimintaan sosiaalisessa todellisuudessa, viitekehysten tuli vastata näihin tarpeisiin.

Sekä English for specific purposes (ESP) että Rhetorical genre studies (RGS) -tutkimussuuntauksissa hyödynnetyt lähestymistavat vaikuttivat mahdollisilta: molemmissa

oli samantyyppinen käsitys genrestä sosiaalisena toimintana ja dynaamisena resurssina. Niin ikään kiinnostuksen kohteena se, miten genrejä käytetään esimerkiksi ammatillisessa yhteisössä tai erikoisalalla – ylipäättään kompleksisessa todellisuudessa. (Esim. Solin 2011: 123–127.) Tutkielmani genrekäsityksessä ja kysymyksenasetteluissa onkin siis piirteitä molemmista tutkimussuuntauksista. Kuitenkin valitsin varsinaiseksi metodologiseksi viitekehykseksi ESP-paradigmassa vaikuttavan Vijay K. Bhatian (2004: 160–168) moninäkökulmaisen genreanalyysin, sillä se tarjoaa hyviä välineitä KVK:n saarnailmiön lähestymiseen.

2.6 Lähestymistapana moninäkökulmainen genreanalyysi

Vijay K. Bhatian (2004: 160–168) esittelemä moninäkökulmainen genreanalyysi perustuu ajatukseen siitä, että genrejen muotoutumiseen vaikuttavat sekä tekstien sisäiset että ulkoiset tekijät. Siksi genrejen analysoinnissa tarvitaan sekä tiettyä genreä edustavan tekstin että sen kontekstien analyysia, jotta muodostuisi tarpeeksi kattava kuva niin genren kielellisistä ja rakenteellisista ominaisuuksista kuin genren käytöstä (ammatillisessa) kontekstissaan. Bhatia (2004: 163) katsoo, että genreä tulisi tutkia tekstuaalisesta, etnografisesta, sosiokognitiivisesta sekä sosiokriittisestä näkökulmasta.

Tekstuaalinen näkökulma pitää sisällään tekstin sanastollis-kieliopillisten piirteiden ja rakenteellisen analyysin, intertekstuaalisuuden ja interdiskursiivisuuden analysoinnin sekä genren konventioiden ja käytänteiden selvittämisen. Etnografinen analyysi keskittyy sen sijaan genren tuottamisyhteisön tutkimiseen esimerkiksi siltä kannalta, miten ja minkälaisin odotuksin tai tavoittein genreä yhteisössä käytetään. Sosiokognitiivinen näkökulma puolestaan painottaa genren rakentumiseen ja resursseihin liittyviä sosiaalisesti muotoutuvia käytänteitä. Sosiokriittinen näkökulma genreen on kaikista laajin: se ottaa huomioon genren käyttäjyhteisön sosiaaliset rakenteet ja niiden muutokset sekä kulttuuriset tekijät. Myös ideologian ja vallan kysymykset liittyvät tähän näkökulmaan. (Bhatia 2004: 160–163.)

Bhatia (2004: 160–168) katsoo moninäkökulmaisen genreanalyysin pitävän sisällään seitsemän keskeistä vaihetta, jotka tähtäävät niin genren institutionaalisen, laajan kontekstin ymmärtämiseen kuin tekstin kielellisten ja rakenteellisten ominaisuuksien tunnistamiseen:

- 1) Tutkittavaa genreä edustavan tekstin sijoittaminen tilannekontekstiin.
- 2) Tutkittavaa genreä koskevan kirjallisuuden tutkiminen. Kirjallisuus voi pitää sisällään esimerkiksi kielellisiä analyysieja muista samaa genreä edustavista teksteistä, genreteoria- ja tutkimusmetodikirjallisuutta, tutkittavaa genreä käyttävän yhteisön ohjailevia tekstejä sekä genren käyttäjyhteisön käytänteitä, uskomuksia, tavoitteita koskevaa tietoa.

- 3) Tilanteisen ja kontekstuaalisen analyysin tarkentaminen.
- 4) Tutkittavan kieli- / genreaineiston valinta.
- 5) Tutkittavaa genreä edustavien tekstien tekstuaalinen, intertekstuaalinen ja interdiskursiivinen analyysi.
- 6) Etnografinen analyysi
- 7) Institutionaalisen kontekstin tutkiminen.

Vaikka vaiheet on (myös Bhatian 2004 teoksessa) numeroitu, se ei tarkoita, että niiden pitäisi tekoina toteutua lineaarisesti, edellä kuvatussa järjestyksessä. Realistisempaa on todeta, että tutkimusprosessin kuluessa eri vaiheet toistuvat, limittyvät, yhdistyvät ja tarkentuvat. Kysymys onkin kvalitatiivisen tutkimuksen hermeneuttisesta kehästä, jossa esiymmärrys johdtaa uudenlaisen ymmärryksen syntyyn – yhä uudestaan ja uudestaan (esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 144). Eri vaiheet siis vaikuttavat toisiinsa siten, että yksi lisää ymmärrystä toisesta. Näin tapahtui myös omassa tutkimusprosessissani. Kuviossa 2 on kuvattuna tutkimusprosessini keskeiset vaiheet Bhatiaa (2004) soveltaen.



Kuvio 2. Tutkimusprosessini keskeiset vaiheet Bhatiaa 2004 soveltaen.

Tutkimuksen ensimmäistä ja toista vaihetta kuvasin jossakin määrin jo edeltävässä luvussa (2.5), mutta tässä täydennän sitä. Ensimmäisessä vaiheessa tutustuin tutkimuksen kohteena olevan saarnagenren välittömään tilannekontekstiin eli Kolmen vartin kirkko -televisiojumalanpalvelukseen. Havainnoin kokonaista KVK-televisiojumalanpalvelusta hahmottaakseni, minkälaiseen kokonaisuuteen saarna-katugallup-kokonaisuus kuuluu. Lisäksi luin verkosta KVK:a koskevia tiedotteita ja uutisia tarkentaakseni, mistä KVK-televisiojumalanpalveluksessa on kyse. Kolmen vartin kirkko -ohjelmaa käsiteltiin luvussa 2.1.

Toisessa vaiheessa luin saarnaa koskevaa (tutkimus)kirjallisuutta, jonka pohjalta loin käsitystä saarnalle ominaisista piirteistä ja käytänteistä. Näitä käsitellään luvussa 4.1. Lisäksi tutustuin saarnaan erilaisten keskustelujen, opaskirjojen ja uskomusten tutkimisen kautta. Havaittiin, että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diskurssissa saarnaan liittyy paljon uskomuksia ja odotuksia. Tässä vaiheessa muotoutui genreideologian käsite ja genreideologinen tarkastelunäkökulma, jota käsitelen luvussa 3.3. Otin selvää myös katugallup-genren taustoisista ja käytänteistä, joita esittelen luvussa 4.2.

Kolmannessa vaiheessa tarkensin kontekstuaalista analyysia eli tarkastelin Kolmen vartin kirkon hybridisaarvoja suhteessa saarnaa ja katugallupia koskevaan tietoon. Muodostin näiden pohjalta käsitystä KVK:n saarnan ominaispiirteistä. KVK:n saarnaa kuvasin luvussa 2.2. Tässä vaiheessa tutkin myös saarnaan kohdistuvia genreideologioita Suomen evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmasta. Tämä lähestymistapa edustaa genreä tuottavan ja käyttävän instituution etnografista analyysia.

Neljännessä vaiheessa analysoin katugallupin tehtäviä KVK:n saarnojen funktionaalisen ja retorisen rakentumisen kannalta. Viidennessä vaiheessa puolestaan tarkastelin KVK:n saar-noissa vahvistuvia ja luonnollistuvia genreideologioita. Vaiheet limittyivät, toistuivat ja tarkentuivat tutkimusprosessin edetessä, ja ymmärrys asioista muuttui. Kolmen vartin kirkon saarnojen hybridimuodon tarkasteleminen genreideologisesta näkökulmasta rakentui vähitellen. Kuten kuviostakin käy ilmi, tutkimusprosessi on laadullisen tutkimuksen tapaan ollut syklinen. Tässä tutkimuksen toteuttaminen on kuvattu pääpiirteittäin. Genreanalyysini on kuitenkin moninäkökulmainen ja moniaineistoinen eikä sitä voi kiteyttää lyhyeen vaiheittaiseen kuvaukseen. Siksi jokaisen analyysiluvun (luvut 5, 6 ja 7) ensimmäisenä alalukuna on meto-diosio, jossa selvennän, mitä olen tutkinut, mistä aineistosta ja miten.

3 TEORIATAUSTA: GENREN KÄSITE JA IDEOLOGINEN LÄHESTYMISTAPA GENREEN

3.1 Genre teoreettis-analyyttisena käsitteenä

Genre on tutkielmani keskeinen käsite, ja se on tässä työssä luonteeltaan teoreettis-analyyttinen: Genre on paitsi osa teoriataustaa myös analysoinnin kohde. Genre-käsitteen käyttöön liittyy tiettyjä teoreettisia oletuksia, joita kuvaan tässä luvussa. Nämä oletukset myös rakentavat kuvaa siitä, millaisesta toiminnasta genren analysoinnissa tässä tutkielmassa on kyse.

Genren käsite pohjautuu latinan sanaan *genus*, joka tarkoittaa 'ryhmää, jolla on yhteisiä ominaisuuksia' sekä 'lajia' tai 'laatua' (esim. Shore & Mäntynen 2006: 13). Ajatus genrestä perustuukin asioiden, ilmiöiden, tapojen ja tyylien luokitteluun samankaltaisuuksien perusteella. Shore ja Mäntynen (2006: 11) muistuttavat, että tekstit eivät useinkaan toistu samanlaisina, mutta jos tekstiesiintymillä on tarpeeksi samankaltaisuuksia, voidaan puhua genrestä, tekstilajista. Tämä ajatus on käyttökelpoinen monessa eri yhteydessä, ja siksi genrejä tutkitaan useilla tieteenaloilla. (Genre-käsitteen moninaisuudesta esim. Shore & Mäntynen 2006, Heikkinen & Voutilainen 2012).

Kielen- ja diskurssintutkimuksessa ollaan kiinnostuneita kielenkäytön ja siihen kietoutuvan sosiaalisen toiminnan vakiintuneista muodoista ja toisaalta niissä tapahtuvista muutoksista. Silti näidenkin alojen sisällä genren käsitettä on määritelty ja käytetty eri tavoin. Yhteistä monille määritelmille on kuitenkin se, että genre mielletään diskurssi- ja vuorovaikutustason ilmiöksi, joka vaikuttaa tekstien ja muiden kulttuurituotteiden taustalla (Heikkinen & Voutilainen 2012: 22–23). Esimerkiksi saarnagenrelle on tyypillistä, että sitä käytetään jumalanpalveluksessa Raamatun tekstien selittämiseen ja evankeliumin julistamiseen. Tämä tehtävä puolestaan vaikuttaa saarnan kielellisiin valintoihin. Saarna genrenä myös organisoii tilanteessa tietynlaisia vuorovaikutusrooleja: pappi puhuu ja seurakunta kuuntelee. (Ks. lisää saarnatilanteesta rakentuvista vuorovaikutusrooleista Leiber 2003.) Nämä saarna-genrelle tyypilliset sosiaaliset käytänteet ja kielelliset piirteet vaikuttavat siihen, miten myös tulevia saarnoja tuotetaan ja vastaanotetaan. Genren katsotaan siis ohjaavan tekstien – niin puhuttujen kuin kirjoitettujen sekä multimodaalisten – tuottamista ja vastaanottoa eli jäsentävän genreen liit-

tyviä käytänteitä. Näitä käytänteitä ei kuitenkaan voi pitää muuttumattomina, vaan ne muuttuvat käyttäjyhteisöjensä mukana. (Heikkinen & Voutilainen 2012: 22–23.)

Edeltävät genren määritelmät ovat melko yleisluontoisia, mutta ne pitävät sisällään oletuksen siitä, että genre on kytköksissä sosiaaliseen kontekstiin. Tässä tutkielmassa genren sosiaalinen luonne on hyvin keskeinen. Määrittelenkin genren siten, että se on suhteellisen vakiintunut, käyttäjyhteisönsä tunnistama, kielellisesti ilmenevä sosiaalisen toiminnan tyyppi (esim. Bhatia 2004: 115; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 79–91; Solin 2012: 351). Määritelmässä mainittu käyttäjyhteisö ei ole yhtä tarkkarajainen kuin John Swalesin (1990) määrittelemä diskurssiyhteisö, joka ilmaisee varsin tarkkoja ehtoja siitä, minkälainen genren käyttäjyhteisö voi olla. Tukeudunkin tässä Bhatian (esim. 2004) rajaukseen, jossa genreä käsitellään osana ammatillisen tai asiantuntijayhteisön toimintaa. Omassa aineistossani käsitän ammatillisen yhteisön ennen kaikkea Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ammatillisina toimijoina. Jos tutkimukseni fokus olisi enemmän esimerkiksi televisioviestinnässä, myös Yleisradion televisiotoimituksen käytänteet olisivat relevantteja tarkastelun kohteita.

Käyttäjyhteisön lisäksi genremääritelmään liittyy ajatus genrestä sosiaalisen toiminnan tyyppinä. Tämä tarkoittaa sitä, että tiettyyn genreen kuuluvalla tekstillä voidaan tehdä tiettyjä asioita sosiaalisessa todellisuudessa. Genre – eli tietynlainen kielenkäyttö – nähdään siis sosiaalisena toimintana. Samanlaisesta hahmottamistavasta on kyse, kun puhutaan tekstin kommunikatiivisesta tavoitteesta genreä määrittävänä tekijänä (Swales 1990: 58; Bhatia 1997: 181; Shore & Mäntynen 2006: 28). Tällöin ajatellaan, että samaan genreen kuuluvia tekstejä yhdistää samantyyppinen kommunikatiivinen tavoite: tietyllä genrellä halutaan siis viestiä tiettyjä asioita.

Tekstin tai genren kommunikatiivisen tavoitteen määrittelemisen ei välttämättä ole yksinkertaista, mutta ajatus sinällään on käyttökelpoinen. Kun esimerkiksi saarnan kommunikatiivisena tavoitteena nähdään Jumalan sanan opettaminen ja julistaminen, tämä piirre erottelee saarnoja muista genreistä. Näin ollen evankelis-luterilaisen saarnan kielellisiä piirteitä lainaavaa tekstiä ei pidettäisi aitona saarnana, jos sillä ei pyritä samoihin tavoitteisiin. Tämän voi ajatella myös toisin päin: tietty genre voi todentua rakenteellisesti ja sanastollis-kieliopillisilta valinnoiltaan erilaisina teksteinä, kunhan vain kommunikatiivinen tavoite on sama (esim. Bhatia 2004). Kuitenkin samaan genreen kuuluvilla teksteillä on yleensä esimerkiksi rakenteellisia yhtäläisyyksiä (Swales 1990: 58).

Bhatia (2004: 115) pitää genren tärkeimpinä ominaisuuksina riittävää tunnistettavuutta ja vakiintuneisuutta. Genrejen tunnistettavuus ja vakiintuneisuus saattaa kuitenkin liittyä enemmän käyttäjyhteisön toimintaan ja diskursiivisiin käytänteisiin kuin tietyn genren teks-

teille tyypillisiin piirteisiin. Tämän vuoksi Bhatia (2010: 32) määrittelee genren tekstin sisäisten ja tekstin ulkoisten tekijöiden yhteenliittymäksi. Sisäisillä tekijöillä viitataan tekstien rakentumiseen ja tulkintaan liittyviin ominaisuuksiin, jotka tekevät genrestä tunnistettavan. Tekstin sisäisiin tekijöihin luetaan tekstin kontekstuaaliset, tekstuaaliset ja intertekstuaaliset piirteet. Ulkoisilla tekijöillä puolestaan viitataan genren laajaan käyttö- ja tulkintakontekstiin, esimerkiksi ammatillisiin yhteisöön ja kulttuuriin. (Bhatia 2004: 123.)

Ulkoisten tekijöiden vaikutuksen tunnistaminen merkitsee myös sitä, että kontekstilla nähdään suuri rooli genren määrittelyssä (Bhatia 2004: 125). Kontekstin analysoiminen korostuu myös omassa tutkimuksessani. Kontekstilla voidaan viitata suppeasti välittömään viestintätilanteeseen ja ympäröiviin tekstiverkostoihin. Laajassa merkityksessä konteksti viittaa esimerkiksi genreä käyttävän yhteisön taustaan, sosiaalisiin rakenteisiin, uskomuksiin ja tavoitteisiin. (Bhatia 2004: 125.) Tekstejä tulee siis tarkastella suhteessa kielenkäyttäjyhteisön käytänteisiin ja toimintakulttuuriin.

Sosiaalisuutensa vuoksi genre on yhtä aikaa sekä potentiaalisesti konventionaalinen että varioiva: kielenkäyttäjyhteisöissä rakennetaan ja ylläpidetään tunnistettavia tapoja toimia, eli genre ohjaa ja jäsentää kielenkäyttöä ja toimintaa. Toisaalta sosiaalisuus myös mahdollistaa genremuutokset, sillä yhteisöllisesti ja kulttuurisesti muotoutuneet genrenormit voidaan myös rikkoa käytännön sosiaalisessa toiminnassa. (Bhatia 2004; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 129.)

Genremäärittelyyn tässä tutkielmassa sisältyy oletus siitä, että genre on dynaaminen ja muuttuva. Vaikka genren tunnistettavuus syntyy tietynlaisten konventioiden ja vakauden kautta, se ei tarkoita sitä, että genret eivät voisi muuttua. Kirjoitetuissa ja puhutuissa teksteissä genrejä uudelleentuotetaan jatkuvasti. Tämä on prosessi, joka potentiaalisesti muuttaa genreä.

3.2 Viestinnän monitavoitteisuus synnyttää kompleksisia genrejä

Varsinkin käyttötekstejä koskevassa genretutkimuksessa genrejä käsitellään usein prototyyppinä. Todellisuudessa tekstit ovat kuitenkin varsin monimutkaisia, kompleksisia (esim. Bhatia 2004, Bhatia 2008b). Tekstien kompleksisuuden voi katsoa olevan seurausta siitä, että asiantuntijayhteisöt ovat viestinnällisesti monitavoitteisia. Samalla tekstillä voi siis olla useita kommunikatiivisia tavoitteita, ja näin yhteen tekstiin voi sisältyä monien eri genrejen piirteitä. Tällaista genreressurssien sekoittumista kutsutaan interdiskursiivisuudeksi. (Bhatia 2010: 32.)

Interdiskursiivisuus tarkoittaa siis diskursiivisten, ammatillisten ja kulttuuristen käytänteiden välillä tapahtuvaa genreressurssien vaihtoa (Bhatia 2010: 32). Kyse on erityisesti sellaisista semioottisista resursseista, jotka toimivat kontekstin tasolla (Bhatia 2010: 35). Bhatia (2010: 32–33) katsoo tällaisen genrejen välisen vuorovaikutuksen perustuvan tekstin ulkoisiin tekijöihin, esimerkiksi tekstejä tuottavan työntekijän omiin intentioihin. Interdiskursiivisuuden tutkiminen onkin tärkeää, jotta ymmärrettäisiin ammatillisissa tai institutionaalisissa konteksteissa käytettävien tekstien kompleksisuutta. (Bhatia 2008a, 2008b: 175, 2010: 33).

Interdiskursiivisuutta voi kuvata uutta luovaksi genreilmiöksi: Bhatia (2008a: 175) toteaa, että hyödyntämällä toisten genrejen vakiintuneita konventioita ja resursseja luodaan hybridigenrejä ja uudenlaisia rakenteita. Esimerkiksi Kolmen vartin kirkon saarnoissa hyödynnetään katugallup-genren ja journalistisen kontekstin käytänteitä. Näin ollen muodostuu saarna-hybridi eli eräänlainen sekagenre. Interdiskursiivisuus siis selittää diskursiivisia prosesseja, joita ovat muun muassa genrejen sekoittuminen (*mixing*), upottaminen (*embedding*) sekä taituttaminen / joustaminen (*bending*) (Bhatia 2008a: 175). Interdiskursiivisuutta puolestaan voidaan selittää diskursiivisten ja ammatillisten käytänteiden moninaisuudella (Bhatia 2010). Esimerkiksi Kolmen vartin kirkko on tuotettu moniammatillisena yhteistyönä, ja tämä saattaa osaltaan selittää sitä, että on saarnaan on yhdistelty interdiskursiivisesti katugallup-käytänteitä.

Genren tärkeä ominaisuus, tunnistettavuus, esiintyy siis kompleksisten tekstien yhteydessä väistämättä jännitteisenä: Genreressurssien tunnistettavuus on tärkeää, jotta niiden avulla voidaan luoda uusia merkityksiä ja jotta normeja voidaan rikkoa tietoisesti. Toisaalta genreressurssia kierrättämällä ja lainaamalla tuotetaan kielenkäyttöä, joka ei välttämättä edusta tunnistettavaa genreä. Voidaan siis päätellä, että genrejen ”rajat” ovat enemmän tai vähemmän liikkeessä ja liukuvia.

Genrejen vakaudessa onkin eroja: jotkut genret ovat hyvin vakaita, mikä saattaa johtua esimerkiksi siitä, että genreä tuotetaan kirjallisten ohjeiden mukaan. Toisaalta jotkut säätelemättömät genret voivat rakentua ja toimia hyvinkin vaihtelevasti. (esim. Solin 2006.) Konventiot ovat siis tärkeä osa genren käsitettä. Ei ole kuitenkaan tarpeen ajatella, että tekstin kuuluminen tiettyyn tekstilajiin olisi jotenkin väistämätöntä tai yksiselitteistä. Genret eivät nimittäin ole staattisia, vaan niiden sisällä ja välillä voi esiintyä variaatiota ja sitä kautta myös genrejen rajat tai niiden käyttämistavat ja -yhteydet voivat muuttua. (Shore & Mäntynen 2006.)

Genrenormien rikkominen tai käytänteiden muuttaminen voi olla tiedostamatonta tai tietoista. Toisissa genreissä resurssien sekoittaminen voi olla jopa tyypillinen tapa toimia. Jos ajatellaan esimerkiksi mainoksia tai vaikkapa hiphop-musiikkia, genreressurssien sekoittamista

voidaan pitää tavallisena, ehkä jopa odotuksenmukaisena. Historialliset, sosiaaliset ja kulttuuriset prosessit tai kehityskulut näkyvät kielenkäytössä ja genreissä. Kaikki muutokset eivät olisi mahdollisia kaikkina aikoina, kaikissa yhteiskunnissa tai kaikissa tilanteissa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 79–91, 129.)

3.3 Ideologinen lähestymistapa genreen

Kun genreä lähestytään sosiaalisena toimintana, joka tapahtuu tietyssä yhteisössä, on otettava huomioon myös toiminnan ideologinen tausta (ks. Bhatia 2004: 163–167). Ideologialla tarkoitetaan yleensä aatejärjestelmää tai -rakennelmaa (KS s.v. ideologia). Tosin ideologian käsitettä on määritelty hyvin monin tavoin eri tutkimusparadigmoissa (ks. esim. Woolard 1998: 5–7). Ensinnäkin ideologiaa voidaan pitää mentaalisenä ilmiönä, joka liittyy tietoisuuteen, yksilöllisiin representaatioihin, käsityksiin ja ajatuksiin. Toiseksi ideologiaa voidaan pitää sosiaalisena ilmiönä, joka liittyy tietyn ajattelutavan pitämiseen muita oikeampana. Kolmannesta näkökulmasta ideologia nähdään keinona saavuttaa ja ylläpitää valtaa. Neljäs näkökulma liittyy läheisesti kolmanteen: vallan tai intressien puolustaminen voi olla myös virheellistä, väärustelevää tai perustua harhakuviin. (Woolard 1998: 5–7.)

Diskurssintutkija Teun van Dijk (1998: 186) näkee kielenkäytön keskeisenä ideologioiden toisintajana. Hänen mukaansa onkin tärkeä tutkia, miten ideologioita tuotetaan ja uudelleentuotetaan erilaisten instituutioiden puheissa ja kirjoituksissa. Instituutiolla voidaan tässä yhteydessä viitata niin yksityiseen toimijaan, esimerkiksi perheeseen tai ystäväpiiriin, kuin julkiseenkin toimijaan, kuten mediaan, kirkkokuntiin tai liikeyrityksiin. Vaikka instituutiot yleensä nähdään ideologioiden välittäjinä ja ylläpitäjinä, vain osalla se on selkeästi keskeinen tehtävä. (van Dijk 1998: 186–187.) Kirkko on kuitenkin esimerkki instituutiosta, jolle ideologinen tehtävä on erityisen keskeinen. Esimerkiksi saarnaa voi kuvailla ideologian kirjomaksi genreksi: se on tarkoitettu kirkon tradition, opin ja uskon välittämiseen ja vahvistamiseen. Siksi siltä odotetaan kielellisenä ja sosiaalisena toimintana tiettyjä asioita, jotta se pystyisi toteuttamaan ideologiset tehtävänsä. Tässä kietoutuvat siis yhteen sekä kirkon ideologia (merkityksessä 'usko' tai 'oppi') että tämän ideologian kielelliseen välittämiseen kohdistuvat uskomukset ja odotukset.

Ideologia siis viittaa ihmisten käsityksiin ja uskomuksiin maailmasta, ilmiöistä, ihmisestä, yhteiskunnasta ja vallasta. Kieli-ideologialla puolestaan viitataan ihmisten käsityksiin ja uskomuksiin kielestä ja kielenkäytöstä (Woolard & Schieffelin 1994). Kieli-ideologiat voivat

liittyä esimerkiksi kysymykseen siitä, mikä on äidinkieli. Myös monikielisyys, kielisuunnitteluun ja kielipolitiikkaan liittyvät ilmiöt nostavat esiin kieli-ideologisia kysymyksiä. (Mäntynen, Halonen, Pietikäinen & Solin 2012: 325.)

Kuitenkin ideologiat voivat koskea myös ihmisten tai yhteisöjen konventionaalistuneita tapoja käyttää kieltä. Kiinnostuksen kohteena on esimerkiksi se, millaisia uskomuksia kielenkäyttäjillä on eri genrejen arvosta ja funktioista. Tällöin tarkastellaan muun muassa kielenkäytön nimeämisen, merkityksellistämisen ja arvottamisen prosesseja. (Milani & Johnson 2010: 3–4; myös Solin 2012: 350.) Tällaista merkitystä voidaan ilmaista esimerkiksi *genreideologia*-käsitteellä, joka viittaa erilaisiin uskomuksiin ja käsityksiin, joita genrejen käyttöön liittyy (Solin 2012: 350). Keskeisiä genreideologisia kysymyksiä voisivat olla muun muassa: Mitä genrellä on tarkoitus tehdä? Mitä sillä uskotaan saatavan aikaan? Miten genrejä säädellään? Mihin säätelyllä pyritään?

Kieli-ideologioiden voi katsoa liittyvän kiinteästi institutionaalisen asiantuntijayhteisön, kuten Suomen evankelis-luterilaisen kirkon, toimintaan. On huomattava, että kirkko on varsin kielitietoinen yhteisö, joka eksplikoi kielenkäyttöön ja toiminnassaan käytettyihin genreihin liittyviä uskomuksia ja odotuksia, kuten Jumalanpalveluksen opas (2009) osoittaa. Kirkko näyttäytyy siis tärkeänä saarnatoimintaa säätelevänä normikeskuksena (engl. *cent(e)ring institution*; käsitteestä tarkemmin mm. Silverstein 1998: 40; Blommaert 2005: 75; Solin 2012: 353).

Kieli-ideologia – ja tässä tapauksessa genreideologia – on yksi mahdollinen käsite, jonka avulla voi kuvata ammatillisen kontekstin ja siinä käytettyjen tekstien suhdetta. Ammatillisessa kulttuurissa syntyy väistämättä uskomuksia genrejen eri arvosta, merkityksistä ja tavoitteista. Nämä uskomukset voivat näkyä erilaisissa normikoodistoissa ja siten edustaa genren eksplisiittistä säätelyä (ks. Mäntynen ym. 2012: 331). Säätely voi koskea genren sisäisiä normeja, esimerkiksi kielenpiirteitä, tai kontekstuaalisia normeja, kuten sitä, missä ja kuka genreä voi käyttää (Solin 2012: 352). Normeilla ja säätelyllä epäilemättä on vaikutusta kielenkäyttöön. Normeissa todentuvat kieli-ideologiat ovat kuitenkin myös yksilöllisiä ja esiintyvät limittäin (Mäntynen ym. 2012: 329). Kieli-ideologia voidaan nähdä voimana, joka muokkaa kielellisiä käytäntöjä ja sitä, miten niitä ymmärretään:

[– –] kieli-ideologiat muovaavat ja rajoittavat kielenkäyttöä ja siten ne muovaavat ja rajoittavat muunlaisten ideologioiden, kuten sukupuolen, rodun ja luokan uudelleentuottamista. Kieli-ideologiat ovat tiettyjen eturyhmien ajatuksia kielestä, jotka esitetään itsestään selvinä. Tämä järkeistää ja oikeuttaa tekstien ja puheen muodot ja funktiot. (Hill 2008: 34; oma käännös)

Toisaalta kielenkäyttö ja kieli-ideologiat muokkaavat toisiaan (Mäntynen ym. 2012: 329). Kieli-ideologioita ei olekaan syytä erottaa muista ideologioista (Woolard & Schieffelin

1994: 56; Woolard 1998: 4). Esimerkiksi saarna-genreen kohdistuvat ideologiat ja odotukset liittyvät kiinteästi siihen, miten kirkko uskoo. Evankelis-luterilainen tulkinta kristinuskon aatejärjestelmästä on saarnan ideologinen tausta. Tästä kumpuavat myös ne odotukset, joita saarnan kielenkäyttöön kohdistuu.

Myös näkemys genrestä liittyy tähän. Kathryn Woolardin ja Bambi Schieffelinin (1994: 59) esittelemässä genremääritelmässä genren käsitteelle itselleenkin on tulkittavissa ideologinen merkitys: genreä ei nähdä tiettyjen kielenkäytön piirteiden joukkona, vaan kielellistä ja sosiaalista toimintaa suuntaavina viitekehyksinä, tulkinnallisina menettelytapoina ja odotuksina. Tällainen genremääritelmä osoittaa, että genret suuntaavat ja luovat odotuksia eli eivät ole neutraaleja ja ideologioista vapaita. Näin ollen kieli-ideologioiden lisäksi on relevanttia puhua myös genreideologioista.

4 SAARNA- JA KATUGALLUP-GENREJEN PIIRTEITÄ

4.1 Saarna institutionaalisenä genrenä

4.1.1 Saarna jumalanpalveluksessa

Saarna on yksi kristillisen kirkon vanhimmista ja keskeisimmistä genreistä. Saarnan merkitys evankeliumin julistamisena tunnetaan jo alkukirkosta asti. (Esim. Kotila 2001.) Evankelis-luterilaisessa traditiossa saarna merkitsee jumalanpalvelukseen kuuluvaa, tiettyyn raamatunkohtaan perustuvaa puhetta (Aamenesta öylättiin s.v. saarna). Saarnagenreä – sellaisena kuin se nykyisin evankelis-luterilaisessa traditiossa tunnetaan – ei olisi ilman Martti Lutherin (1483–1546) uudistamaa kristillistä oppia. Luther muun muassa korosti, että kaikkien opillisten linjausten on perustuttava Raamattuun, ja tämän vuoksi luterilaisuudessa pidetään erityisen tärkeänä Raamattua ja sen opetusta (Suomen evankelis-luterilainen kirkko). Luterilaisuuden saarna-genre on kehittynyt noin viiden sadan vuoden kuluessa sellaiseksi kuin se on nyt.

Saarna kuuluu monien muidenkin uskontojen ja uskonnollisten traditioiden genreihin, mutta tässä tutkielmassa saarna viittaa nimenomaan evankelis-luterilaiseen saarna-genreen, jota kuvaavat esimerkiksi seuraavat kristillisen saarnan piirteet: Kristillinen saarna on eksegeettinen, eli se perustuu Raamatun tekstiin ja opettaa sitä. Saarnalla on myös profeetallinen luonne, sillä se ”tuo Jumalan sanan kuulijoiden elämään ja vetoaa heihin”. Yksi olennaisimmista kristillisen saarnan piirteistä on kuitenkin liturgisuus, mikä tarkoittaa sitä, että saarnan kontekstina on jumalanpalvelus. (Brilioth 1962 Kotilan 2001: 28 mukaan.)

Omanikin tutkimukseni aineistosaarnojen ensisijainen konteksti on jumalanpalvelus, vaikka kyse on televisiojumalanpalveluksesta. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalvelus on muotoutunut historiallisten ja kulttuuristen kehityskulkujen myötä tietynlaiseksi, ja sille on luotu yhtenäiset käytänteet, kaavat, jotka säätelevät, mitä jumalanpalveluksessa tapahtuu ja missä järjestyksessä. Laajasti ajateltuna kirkon toimintaa ja myös jumalanpalvelusten järjestämistä ohjaavat eduskunnan säätämä kirkkolaki sekä kirkolliskokouksen laatima kirkkojärjestys (KJ). Niin ikään kirkolliskokouksen hyväksymällä kirkkokäsikirjalla on keskeinen asema jumalanpalveluksissa, sillä kirkkojärjestyksessä (KJ 2. luku, 1 §, 2. momentti) linjataan, että jumalanpalvelukset on pidettävä kirkkokäsikirjan mukaisesti.

Myös saarnan sijoittuminen jumalanpalveluskaavaan on määritelty tarkoin, koska sillä on jumalanpalvelusteologinen merkityksensä. Saarna kuuluu jumalanpalveluksessa sanaosaan, jota messussa eli ehtoollisjumalanpalveluksessa seuraa ehtoollisosa. Sanaosa rakentuu seuraavista osista: 1) ensimmäinen lukukappale 2) vastaus 3) toinen lukukappale 4) päivän virsi 5) evankeliumi 6) (virsi) 7) saarna 8) uskontunnustus 9) (virsi) 10) yhteinen esirukous. (Kirkkokäsikirja: Jumalanpalvelusten kirja 2000.) Jumalanpalveluksen eri osat ja sen ainekset nähdään dialogisina, eli ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tähän dialogiin kuuluvat seurakunnan vuorovaikutukselliset osuudet, kuten rukoukseen osallistuminen, virret ja uskontunnustus. ”Saarna on osaltaan mukana tässä dialogissa ja saa siten kommunikoivan luonteen.” (Sariola 2001: 15.)

Koska Suomen evankelis-luterilaisen kirkon perinteessä saarna tulkitaan ihmisvälitteiseksi Jumalan puheeksi, saarnan merkitys jumalanpalveluksessa on suuri. Vuonna 2000 voimaan astunut jumalanpalvelusuudistus on muuttanut saarnan asemaa jumalanpalveluksessa entistä keskeisemmäksi, sillä uudistuksessa on painotettu saarnan (sanan) sakramentaalista luonnetta sekä saarnan ja liturgian yhteenkuuluvuutta (Jolkkonen, Peura & Vatanen 2001: 7). Saarna muodostaa jumalanpalveluksen ytimen yhdessä Jumalan sanan ja ehtoollisen kanssa (Sariola 2001: 13).

4.1.2 Saarnan käytänteistä

Saarnaa voi kuvailla institutionaalisesti säädellyksi genreksi, sillä siitä on olemassa kirkon auktoriteettien muotoilemia normeja. Kirkkokäsikirjan Evankeliumikirjassa (1999) on määritelty jumalanpalveluksen lukutekstit jokaiselle kirkkovuoden pyhälle, ja saarnan on periaatteessa aina pohjaututtava niihin (JPO 2009: 17). Tästä mainitaan myös kirkkojärjestyksessä: ”Saarna on pidettävä kirkkokäsikirjan määräämistä teksteistä ja sen on oltava kirkon tunnustuksen mukainen” (KJ 2. luku, 4 §). Samassa kohtaa ilmaistaan myös, että saarna ei saa sisältää ”sopimatonta viittausta henkilöön tai kiihotusta”.

Saarna näyttäytyy institutionaalisesti säädeltynä genrenä muun muassa siksi, että siitä on olemassa omaa ”lainsäädäntöä” kirkkojärjestyksessä. Kuitenkin saarnaa säädellään myös oppaiden ja määritelmien avulla: kun kuvataan saarnaan liittyviä käytänteitä, luodaan samalla myös saarnaa koskevia normeja. (Normien muodostumisesta esim. Solin 2012.) Saarnan tuottamiskäytänteisiin voi päästä käsiksi esimerkiksi sellaisten ohjeiden eli metagenreä edustavien tekstien kautta, jotka on kirjoitettu evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmasta. Esimerkiksi Jumalanpalveluksen oppaaseen (2009: 94) on koottu saarnan valmistamiseen liittyviä käytän-

nöllisiä ohjeita, jotka ovat perustaltaan teologisia. Seuraavat ohjeet osoittavatkin, että evankelis-luterilaisessa kirkossa saarnan valmistaminen edellyttää perehtyneisyyttä teologiaan ja sitoutuneisuutta kirkon oppiin, johon saarnan kommunikatiivinen tavoite on tiiviisti sidoksissa.

Saarnan valmistaminen alkaa hyvissä ajoin ennen saarnaa. Saarnaaja lukee jumalanpalveluksen tekstit läpi mietiskellen ja rukoillen. Teologinen koulutus antaa pohjan käyttää apuneuvoina alkutekstiä, kommentaareja, katekismuksia ja muuta kirjallisuutta. Seurakuntalaisilla on oikeus odottaa, että saarnan pitäjä on syventynyt tehtäväänsä huolellisesti.

Pohjimmiltaan jokaiseen saaraan valmistautuminen alkaa kysymyksellä: mitä Jumala tahtoo tässä tekstissä ja minun välitykselläni sanoa tänään juuri näille kuulijoille? Homileettisen analyysin tehtävänä on auttaa vastauksen löytämisessä ja jäsentämisessä. Saarnan valmistamisessa kysytään muun muassa seuraavia asioita:

- mikä on tekstin keskeinen sanoma, ja mitä teksti merkitsi omana aikanaan (eksegeettinen analyysi)
- miten se liittyy kristittyjen yhteiseen uskontajuun ja etiikkaan (opillinen analyysi)
- miten se liittyy kirkkovuoden ajankohtaan ja jumalanpalveluksen kulkuun (liturginen analyysi)

[– –]

- mikä on sen merkitys minulle (omien korostusten tunnistaminen)
- mitä sanottavaa sillä on saarnan kuulijoille nykyaikana (hermeneuttinen analyysi)?

(JPO 2009: 94.)

Toisenlaisessa kontekstissa käsitys saarnasta genrenä voi muotoutua aivan eri lähtökohdista, kuten seuraavassa esimerkki osoittaa. Jyväskylän yliopiston kielikeskuksen kirjoittamiskurssin verkkoaineistossa saarnaa käsitellään tekstilajina, joka hyödyntää ohjailevaa tekstityyppiä. Harjoitustehtävänä pyydetään kirjoittamaan saarna. Sivustolla luetellaan saarnalle tyypillisiä kielellisiä piirteitä:

puhuttelu, ”Pyhä kolminaisuus”, asyndeettisuus; toisto, tehotoistoiset lausekaavat, lyhyet väitelauseet; kontrasti, vastakohtaisuus; kysymykset, erityisesti retoriset kysymykset; adversatiivisuus; ehdottomuus ja pikkusanat; käskeminen, kieltäminen ja karitiivisuus; neuvominen, nesessiivisyys; osoittelevuus; sanasto (Jyväskylän yliopiston kielikeskuksen kirjoittamiskurssi, verkkomateriaali)

Tämän piirrelistauksen lisäksi sivustolla on toinenkin lista, jossa saarnan kirjoittamista opastetaan käytännöllisin, pääasiassa imperatiivimuotoisin ohjein, esimerkiksi:

Puhuttele ja muista vahva persoonan mukanaolo: minä-, sinä-, te-, me kaikki -näkökulma.

Käytä lyhyitä väitelauseita. Liitä asioita yhteen asyndeettisesti eli ilman ja-sanaa: Armo on käsittämätön, selittämätön, mahdoton asia. Esimerkki kertoo myös siitä, että asioita kuvataan kolmesti, kolmeen rinnasteiseen tapaan. (Jyväskylän yliopiston kielikeskuksen kirjoittamiskurssi, verkkomateriaali.)

Tällainen tapa hahmottaa saarna-genreä perustuu siihen, että saarnakorpuksista on koottu saarnoissa usein esiintyviä kielellisiä piirteitä. Mainitut piirteet ovatkin relevantteja, sillä ne kuvaavat saarnapuheelle tyypillisiä kielenpiirteitä (esim. Mielikäinen 1992; uskonnollisesta kielestä myös Mielikäinen 2014). Vaikka sivustolla mainitaan, että saarna on puhe jumalanpalveluksessa, siitä rakentuu kuva kielellisten piirteiden kimppuna, jonka kommunikatiivisia tavoitteita ei pohdita. Tällaisessa lähestymistavassa genreen liittyvää sosiaalisen toiminnan ulottuvuutta ei siis erityisesti huomioida.

Saarna-genren tarkastelu tietynlaisten kielellisten piirteiden kimppuna ei ole omassa tutkimuksessani tarkoituksenmukainen, sillä se ei vastaa todellista tapaa tuottaa kyseistä genreä. Saarna-genre jäisi siis ikään kuin irralleen keskeisimmästä kontekstistaan, jumalanpalveluksesta ja evankelis-luterilaisen kirkon traditiosta. Saarnasta tarvitaan kontekstuaalista tietoa, jotta sitä osataan tulkita ja käyttää oikein (ks. Bhatia 2008b).

Saarnan rakenteellisia piirteitä on tutkittu genretutkimuksissa, jotka ottavat huomioon saarnan kommunikatiiviset tavoitteet. Esimerkiksi Eun-ye Cheong (1999) on tutkinut filippiiniläisten, korealaisten ja amerikkalaisten pastorien protestanttisia saarnoja funktionaaliseen kielikäsitteeseen pohjaavan genreanalyysin avulla. Hän on selvittänyt, minkälaisista osista saarna muodostuu ja minkälaisia funktionaalisia jaksoja saarnoissa esiintyy. Myös Elina Tuominen (2013) on hyödyntänyt tällaista genreanalyysia tutkiessaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon päiväjumalanpalvelusten saarnoja 2000-luvulta.

Molemmissa tutkimuksissa todetaan, että saarnat muodostuvat kolmesta osasta: johdannosta, käsittelyosasta ja päätännöstä. Tuominen (2013: 108) kuitenkin toteaa, että osien rajat voivat olla toisinaan vaikeasti hahmotettavissa. Johdannon tarkoituksena on herättää kuulijoiden kiinnostus saarnaan kohtaan ja näin edesauttaa saarnan sanoman välittymistä. Johdannossa myös tuodaan ilmi saarnan suhde raamatuntekstiin, esitetään väittämä sekä osoitetaan käsittelyosan näkökulma. (Cheong 1999: 47, 51.) Käsittelyosassa nimensä mukaisesti käsitellään saarnan aihetta. Tämä tarkoittaa yleensä saarnan pohjana toimivan raamatuntekstin selittämistä niin, että se kytkeytyy ihmisten elämään. (Cheong 1999: 47–48, 52). Saarnan päätäntö puolestaan voidaan nähdä saarnan huipennuksena, jossa korostetaan tai syvennetään saarnan sanomaa, jotta se jäisi kuulijoiden mieleen mahdollisimman vaikuttavana. (Cheong 1999: 48, 54.)

Sekä Cheong (1999) että Tuominen (2013) perehtyivät tutkimuksissaan saarnojen makrorakenteen lisäksi siihen, minkälaisia funktionaalisia jaksoja johdannossa, käsittelyosassa ja päätännössä tyypillisesti esiintyy. Oman tutkimukseni kannalta Elina Tuomisen (2013) kuvaus saarnojen funktionaalisesta rakenteesta on tarkoituksenmukaisempi, koska saarna-genren piirteisiin vaikuttavat myös kulttuuriset tekijät (ks. Cheong 1999). Omassa aineistossani on kysymys nimenomaan suomalaisista televisiojumalanpalveluksen saarnoista, kuten Tuomisenkin (2013) tutkimuksessa.

Tuominen (2013) löysi 2000-luvun päiväjumalanpalvelusten saarnapuheista 19 funktionaalista jaksoa, joilla on yleensä tyypillinen esiintymispaikkansa saarnan makrorakenteessa. Johdannoissa esiintyy Tuomisen (2013: 52–58) mukaan ensisijaisesti viittä jaksoa, jotka ovat *kiinnostuksen herättäminen*, *avaus*, *väittämä*, *päivän tekstiin liittäminen* ja *siirtymä*. Käsitte-

lyosassa puolestaan esiintyy yhdeksää jaksoa, jotka ovat *selittäminen, liittäminen, opettaminen, kuvittaminen, henkilökohtainen näkemys, soveltaminen, vahvistaminen, mikrosiirtymä ja siteeraaminen*. Saarnapuheiden päättäntöösistä on tunnistettavissa johdannon tapaan viisi jaksoa, jotka ovat *tiivistäminen, tehtävän antaminen, rohkaiseminen, kutsu ja syventäminen*. (Tuominen 2013: 58–74.)

Saarnojen funktionaalisen rakenteen kuvaus on vahvasti sidoksissa saarnan kommunikatiiviseen tavoitteeseen. Kun saarna ymmärretään opetus- ja julistuspuheena, se myös rakentuu niin, että eri osat omalta osaltaan edistävät tavoitteen toteutumista. Sekä Cheong (1999) että Tuominen (2013) korostavat, että saarnoissa on paljon rakenteellista vaihtelua. Heidän mukaansa on myös tyypillistä, että saarnaajat muokkaavat saarnapuhegenreä omien yksilöllisten intentioidensa perusteella. Todennäköistä onkin, että saarnaajat eivät miellä saarnagenreä ensisijaisesti kielelliseksi tai rakenteelliseksi kategoriaksi, vaan sitä pidetään tavoitteellisenä sosiaalisena toimintana, jonka tehtävät perustuvat ennen kaikkea kirkon traditioon ja oppiin.

4.2 Katugallup genrenä

Katugallupit ovat nykyään hyvin yleisiä niin lehti- kuin televisioviestinnässäkkin. Niitä näkee monissa yhteyksissä paikallislehdistä pääuutislähetysten kautta. Onkin esitetty, että haastattelut ovat kaikkiallistuneet ja elämme siksi haastattelu-yhteiskunnassa (esim. Gubrium & Holstein 2001). Haastattelujen läsnäolo kaikkialla vaikuttaa siihen, miten hahmottaa itseämme ja toiset sekä ympärillä olevat sosiaaliset rakenteet. (Briggs 2007: 683.) Kuitenkaan yksilöitä ei aina ole nähty omien kokemustensa tärkeänä lähteenä. Tilanne on muuttunut olennaisesti esimerkiksi sen myötä, kun haastattelut on hyväksytty relevantiksi aineistonkeruumenetelmäksi tieteellisen tutkimuksen teossa.

Katugallup (engl. *vox pop*; myös *streeter*) voidaan määritellä sarjaksi katuhaastatteluja. Katugallupin englanninkielinen nimitys *vox pop* tulee latinankielisestä ilmauksesta *vox populi*, joka tarkoittaa kansan tai ihmisten ääntä. (Adams & Hicks 2009: 18, 233.) Uudessa mediasanastossa (Kuutti 2006 s.v. katugallup) kiertohaastattelu eli katugallup määritellään haastattelun tyyppiksi, jossa useille henkilöille tehdään samat kysymykset. Haastattelu puolestaan määritellään kysymyksiin ja vastauksiin perustuvaksi journalistiseksi tiedonhankintamenetelmäksi, joka hyödyntää henkilölähteitä (Kuutti 2006 s.v. haastattelu). Kielitoimiston sanakirjassa katugallup mainitaan katuhaastattelu-hakusanan yhteydessä. Katugallupia kuvataan

otantamenetelmään perustuvaksi mielipidetutkimukseksi, joka tapahtuu kadulla (KS s.v. ka-tuhaastattelu).

Katugallup kansan tai ihmisten äänenä kantaa mukanaan ideologiaa siitä, että ihmisten näkemykset ovat arvokkaita, kiinnostavia ja tärkeitä. Uuden mediasanaston määrittelyssä (Kuutti 2006 s.v. haastattelu) haastattelua merkityksellistetään nimenomaan tiedonhankinta-menetelmänä, jossa kuka tahansa ihminen voi olla kiinnostava tiedon lähde (ks. myös Gubrium & Holstein 2001). Katugallup-toiminnassa vastaajalta ei siis lähtökohtaisesti odoteta esimerkiksi jonkin tietyn alan asiantuntijuutta (vrt. asiantuntijahaastattelu), vaan kysymykset koskevat mielipiteitä ja näkemyksiä, jolloin jokainen osallistuja halutessaan pystyy antamaan vastauksen. Katugallup-tyyppisen haastattelun taustalle kirjoittuu ajatus siitä, että ihminen on oman elämänsä asiantuntija, ja hänen kokemuksensa, näkemyksensä ja mielipiteensä ovat relevanttia, hyödynnettävissä olevaa tietoa.

Kuitenkin käytännön journalistisessa toiminnassa katugallupit saattavat merkitä esimerkiksi lehden päätoimittajalle helppoa ja halpaa tapaa täyttää sivujen ylimääräistä tilaa (Adams & Hicks 2009:18). Tässä merkityksessä katugallupit eivät pyri laajaan edustavuuteen, koska kyse on lähinnä muutamien mielipiteiden kysymisestä esittämisestä. Näin ollen kansan ääni ei tarkoita samaa kuin ”yleinen mielipide”, vaikka yleisen mielipiteen konstruointi saattaakin olla ihanteena (ks. Allan 2010: 15).

Suomenkielinen nimitys *katugallup* lainaa nimensä yhdysvaltalaiselta mielipidekyselyiden kehittäjältä George Gallupilta (1901–1984). Gallup-sana viittaakin erilaisiin mielipidekyselyihin (engl. *opinion poll*), joiden avulla pyritään selvittämään ”yleistä mielipidettä” (engl. *public opinion*) – usein politiikkaan liittyvistä aiheista. Gallupeilla voidaan tuottaa nuumerisesti mitattavaa ja tilastollisesti käsiteltävää mielipidetietoa, jonka avulla ennustetaan esimerkiksi vaalituloksia. (Briggs 2007.) Näin ollen mielipidetutkimuksen otokset ovat melko suuria, ja niille tarvitaan yhteiskunnan eri väestönosia kattavaa edustavuutta. Gallupeissa ihmisten mielipiteitä selvitetään esittämällä tietyt kysymykset kaikille vastaajille ja ”yleinen mielipide” konstruoidaan laskennallisin keinoin. (ks. Briggs 2007.) Gallupien keskeisenä ideologiana on demokratian edistäminen, koska sen uskotaan tuovan esiin tavallisen kansan äänen ja juuri yleisen mielipiteen. (Briggs 2007: 684–687).

Vaikka gallupien avulla on pystytty onnistuneesti ennustamaan erilaisia asioita, kuten ihmisten äänestyskäyttäytymistä, niitä myös kritisoidaan. Ensinnäkin on esitetty kritiikkiä ”yleisen mielipiteen” käsitteestä. On kysytty, mikä on yleinen mielipide ja voiko sellaista olla olemassakaan. Gallupien toteuttamis- ja rakentumistavat saavat aikaan tämän yleisen mielipiteen, joten se määrittyy gallupin toteuttamis- ja käyttötavan mukaan. Eri tahoilla on erilaisia

intressejä haastatteluiden suhteen, ja ne rakentavat haastattelujen ideologista pohjaa (miten gallupkysymykset on rakennettu, miten tietoa on käytetty, missä se on julkaistu).

Haastatteluiden demokraattisuutta korostavat ideologiat ja diskursiivisesti rakentuva yleisen mielipiteen tuottamisprosessi voivat kuitenkin olla ristiriidassa keskenään (Briggs 2007: 683–684). Gallupeissa ja haastatteluissa on kielellisenä ja sosiaalisena toimintana kyse kysymisestä ja vastaamisesta. Esimerkiksi mielipidetutkimukseen liittyvät ideologiat (mitä kyselyllä tavoitellaan, minkälaista tietoa halutaan saada) vaikuttavat siihen, minkälaisia käytänteitä todellisissa kielenkäyttötilanteissa noudatetaan (Briggs 2007). Se, miten gallupeja tulkitaan ja käytetään esimerkiksi journalistisessa kontekstissa, muovaa yleistä mielipidettä. Briggs (2007) hyödyntää yleisen mielipiteen rakentumisen kuvaamisessa entekstualisaation käsitettä. Sillä viitataan kaikkiin niihin prosesseihin, joiden kautta gallupeja muotoillaan, toteutetaan ja käytetään erilaisissa yhteyksissä.

Tässä tutkielmassa käytän käsitettä katugallup ensin mainitussa merkityksessä, jolloin katugallup genrenä viittaa enemmän journalistisen kontekstin pienimuotoiseen juttutyyppiin kuin gallup-yritysten mielipidetutkimuksiin. Journalistisessa gallup-jutussa saatetaan kysyä vain muutaman ihmisen mielipidettä tai kommenttia johonkin ajankohtaiseen kysymykseen. Näin ollen otannot voivat olla ”epämääräisempiä”, eivätkä otokset välttämättä pyri edustamaan perusjoukkoa. Journalistiseen kontekstiin liittyen katugallupin genrekäytänteisiin kuuluu se, että se esiintyy osana jotakin kokonaisuutta, esimerkiksi sanomalehden aukeamalla tai uutisjutun osana. Myös Kolmen vartin kirkossa katugallupit esiintyvät saarnojen sisällä eli osana suurempaa kokonaisuutta.

5 KATUGALLUPIEN TEHTÄVÄT KVK:N SAARNOJEN RAKENTUMISEN KANNALTA

5.1 Saarna–katugallup-hybridin analysointi rakenteen kannalta

Tämän luvun tarkoituksena on luoda kuva siitä, miten katugallup-genre toimii osana saarnan rakennetta. Rakenteella viitataan tässä kahteen asiaan: tekstin järjestymiseen, eli siihen, millälaisia suhteita eri tekstin osien välillä on (Mäntynen 2006: 50), ja tekstin osien tehtäviin (Bhatia 2004: 175). Tarkoitukseni ei ole esittää systemaattista rakennekuvausta Kolmen vartin kirkon saarnoista, vaan osoittaa esimerkinomaisesti, millaisia tehtäviä katugallupilla on KVK:n saarnan retorisen jäsentymisen ja kommunikatiivista tavoitetta vaiheittain toteuttavien jaksojen kannalta.

Katugallupin tehtäviä osana saarnan funktionaalista rakennetta käsittelen luvuissa 5.2 ja 5.3. Analyysin apuna olen käyttänyt Eun-Ye Cheongin (1999) ja Elina Tuomisen (2013) tutkimuksia, joissa esitellään saarnojen rakennetta tekstin osien funktioiden kannalta. Näiden tutkimusten löydöksiin nojautuen tarkastelen saarnaa kolmiosaisena kokonaisuutena, johon kuuluu johdanto, käsittelyosa ja päätäntö (Cheong 1999: 47–48). Cheongin ja Tuomisen tutkimukset tarjoavat tietoa myös kielellisistä vihjeistä, joiden avulla tekstin osien funktionaalisia jaksoja (ks. luku 4.1.2) voi tunnistaa. Lisäksi Tuomisen tunnistamat funktionaaliset jaksot ovat auttaneet teksteissä tapahtuvien tekojen nimeämisessä.

Katugallupin tehtäviä saarnan järjestymisen kannalta esittelen koontiluvussa 5.4. Koska tarkoitukseni on ymmärtää ja selittää katugallupin sisällyttämistä saarnapuheeseen, olen kiinnittänyt erityisesti huomiota saarnapuheen ja katugallupin suhteeseen ja siten tekstin järjestymiseen liittyviin kysymyksiin. Olen muun muassa tarkastellut, minkälaisessa kohdassa katugallup esiintyy ja minkälaisessa suhteessa se on papin saarnapuheeseen. Saarnan ja katugallupin liitoskohdat ovat erityisen tärkeitä.

Havainnollistan katugallupien tehtäviä kuvaamalla, miten katugallup toimii yhdessä aineistosaarnassa. Tämä on siis oma retorinen valintani, johon päädyin siksi, että yhtä saarnaa käsitellessä on mahdollista kuvata katugallup-jaksot tiiviissä yhteydessä saarnan kokonaisuuteen. Näin katugallupeja ei irroteta välittömästi kontekstistaan, ja lukijan on mahdollista rakentaa tulkintaansa gallupien tehtävistä ja merkityksistä sekä arvioida esittämäni tulkintaa. Valitsin havainnollistavaksi esimerkiksi saarnan pitkälti käytännöllisten syiden perusteella: kyseinen saarna on hyvin selkeä ja kokonaisuuden pituus on sopiva laajasti siteerattavaksi

aineistoesimerkiksi. Esimerkkinä toimiva saarnapuhe on jumalanpalveluksesta, jonka teemana on ”Kutsu Jumalan valtakuntaan”. Saarnapuhe (KVK 13.6.2010) pohjautuu Luukkaan evankeliumitekstiin (Luuk. 14: 16–24).

5.2 Katugallupin saarnan johdanto-osassa

Seuraavaksi kuvaan, miten katugallup toimii saarnan johdanto-osassa, eli miten se nivoutuu osaksi saarnaa ja millaisia tehtäviä sille on tulkittavissa. Numeroiduissa kappaleissa selitän, minkälaisesta teosta tai toiminnasta aineistosaarnan eri osissa on kyse. Selite koskee sen jäljessä olevaa aineistoesimerkkiä, kunnes vastaan tulee uusi selite.

[1] Saarnan aiheen *avauksena* toimii aivan saarnapuheen alku, jossa pappi mainitsee evankeliumitekstin teeman. Tämän jälkeen hän kertoo ennen saarnaa lukemansa evankeliumitekstin keskeisen sisällön ja osoittaa näin, että saarna käsittelee ja selittää kyseistä tekstiä. Elina Tuominen (2013: 54) kutsuu tätä tekoa *päivän tekstiin liittämiseksi*. Tuomisen mukaan ominaista tälle funktiolle on taustatekstin referointi tai lainaaminen sekä pääväitteen esittäminen. Tässä kohtaa pappi ei kuitenkaan vielä esitä saarnan pääväitettä.

[1] päivän evankeliumiteksti vie meidät tänään tilanteeseen jossa jesus puhuu suurista juhlista (.) juhlista joita on valmisteltu kauan ja joihin monet ovat saaneet kutsun (.) *kuvakulman muutos, lähikuva papista, taustalla näkyy kynttelikkö (kappalejakoon verrattavissa oleva pieni siirtymä)*

kuitenkin juhlien alkaessa kutsuvieraat pitävätkin monia muita asioita elämässään sillä hetkellä paljon tärkeämpinä ja mielekkäämpinä kuin juhlaan osallistumisesta (.) jeesuksen esimerkistä välittyy isännän harmistuminen ja jopa suuttuminen kutsuttuja kohtaan (.) ja niinpä hän lähettää palvelijansa esittämään uuden kutsun (.) kutsun joka yllättää vastaanottajansa (.)

[2] Johdannon seuraavassa vaiheessa pappi *liittää* evankeliumitekstin teeman eli kutsun saamisen osaksi ihmisten kokemusmaailmaa, kun evankeliumissa mainittu kutsuvertaus ja ihmisten saamat juhlakutsut rinnastetaan toisiinsa. Tämän jälkeen pappi esittää *sinä*-muotoisen kysymyksen, joka edeltää katugallupia. Kysymys toteuttaa niin ikään liittämiskäsitteitä sekä kohdentaa saarnaa kuulijoille.

Papin kysymys edustaa todennäköisesti sitä kysymystä, joka gallupvastaajille on esitetty. Kysymys on kuitenkin suora eikä kohdistu kenellekään tilassa olevalle tai galluphaastateltaville. Siksi voi tulkita, että kysymys on osoitettu kenelle tahansa *sinälle* eli myös televisionkatsojille. Tuomisen (2013: 61) mukaan liittämiskäsitteitä esiintyy usein saarnan käsittelyosassa, mutta tässä yhteydessä se sijoittuu johdantoon.

[2] juhlakutsun saaminen on meille monelle tuttua (.) joskus se saattaa olla jopa yllättävää (.) sinäkin olet varmasti saanut kutsuja monenlaisiin juhliin ja tilanteisiin (.) *kuvakulman muutos, pappi on tv-ruudun*

vieressä millaisia kutsuja olet saanut tai millaisiin juhliin sinut on kutsuttu? (pappi kääntyy kohti vieressäin olevaa tv-ruutua; seuraa katugallup)

[3] Katugallup-osiossa vastaajat kertovat jonkin henkilökohtaisen kokemuksensa kutsun saamisesta. Koska kysymystä ei esitetä galluphaastateltaville, katsojan täytyy päätellä, että vastaukset liittyvät papin aiemmin esittämään kysymykseen. Vastaukset ovat luonteeltaan hyvin arkisia ja edustavat monipuolisesti eri elämänalueita. Viimeinen vastaus sisältää uskonnollisen merkityksellistämistavan.

Katugallupjakson keskeisenä tehtävänä voi pitää edelleen *liittämistä* – onhan kysymys nimenomaan saarnan todellisuuden kytkemistä ihmisten elämään. Kuitenkin katugallupjakson tehtäväksi voi tulkita myös *kiinnostuksen herättämisen*, joka on tyypillinen jakso saarnan johdannossa. Se voidaan toteuttaa vaikkapa erilaisten kertomusten, tapausesimerkkien tai narratiivien avulla (Tuominen 2013: 52). Tässä hybridimuotoisessa saarnassa katugallupia voi ajatella suorana kerrontana tai niin sanottuna avoimena intertekstuaalisuutena, jonka tehtävänä saarnapuheen keskellä on herättää katsojien tai kuulijoiden kiinnostus.

[3] N1: no varmaan yleisesti ottaen (*kuva siirtyy jumalanpalvelustilasta kadulle*) hääkutsut ja häissä oleminen sitte

M1: no lainaneuvotteluihin (.) tänään illalla kuudelta. (naurahdus) asuntoa ollaan ostamassa

T1 (*seisoo pojan kanssa*): no mulla on ollut mun siskon rippijuhlat

N2: no semmonen kolmenkymmenen hengen seurue (.) tallinnaan (.) se jäi mieleen (.) se tuli ihan yllättäen

N3: tää kutsu mikä tuli tänne työpaikkaan niin oli sellanen että et se oli kyllä yks tosi iso kutsu elämässä

N4: mun elämän tärkein kutsu oli kutsu pappisvihkimykseen (.) (*nyökkää*) että se oli tosi juhlava (.) ja elämän muuttava

M2: viiskytvuotistapaaminen vanhojen teekkareitten kanssa mutta sinne me emme päässeet (.) sitte oli varattuna matka.

N5: musta ne liittyy joihinkin ystäviin ja merkittäviin ihmisiin (.) ehkä enemmän kun johonki sellaseen ää et se ois jotenkin hienoo [haastattelija sanoo päälle: mm] niin tai yleisesti arvostettua et se on jotenkin mulle merkittävä [haastattelija: joo] henkilökohtaisesti

M3: minua kutsuttiin tällaiseen cowboyjuhlaan kanadassa calgaryssa olympialaisten aikana

M4: se kun mä kävin siellä [leivländissä] niin se oli voimakas kokemus (.) siellä oli viiskymmentä eri kansallisuuttakin paraana iltana nii (.) siellä oli se Jumalan läsnäolo niin voimakas että se kyllä jätti sellaisen jäljen jota ei varmaan en varmaan unohda koskaan

[4] Katugallupin jälkeen pappi puolestaan *liittää* gallupvastaukset osaksi saarnaa viittaamalla niihin tiivistävästi: ”monenlaisia kutsuja me saamme elämämme aikana”. Lisäksi hän sanoittaa yleisellä tasolla ihmisten tuntoja kutsun saamisesta. Jakson alussa käytetty inklusiivinen me-pronomin (ks. VISK 1 716) ja toisaalta geneerisen muodon käyttö (VISK § 1407) ilmaisevat, että pappi haluaa osoittaa jakavansa saman kokemusmaailman paitsi gallupvastaajien myös televisionkatsojien kanssa.

[4] monenlaisia kutsuja me saamme elämämme aikana (.) kaikki eivät ehkä ole aina niin mukavia mutta juhkakutsut yleensä ovat (.) on kiva mennä juhliin joissa joku toinen on tehnyt valmistelut ja järjestelyt (.) juhliin joihin vieraita odotetaan (.) siellä saa vain olla ja yleensä juhlavieraista pidetään hyvää huolta (.)

[5] Kun pappi on liittänyt vastaukset saarnaan, seuraa jakso, jota voi kutsua *väittämäksi*. Jakso ei ole lyhyt väitelause, vaan johdannon olennainen osa, jossa pappi osoittaa, millä tavalla evankeliumin sanoma on relevantti kuulijoille ja miten se liittyy heidän elämäänsä (Cheong 1999: 51–52). Esimerkkisaarnan väittämäjaksossa pappi ilmaisee, että ensimmäisellä gallupkysymyksellä ja vastauksilla on luotu vastakohta-asettelu: ihmisten järjestämät kutsut ja Jeesuksen vertauskuva iankaikkisesta elämästä asettuvat vastakkain. Tämän tarkoituksena on osoittaa, mitä Jumalan kutsu merkitsee. Väittämäjaksolle tyypilliseen tapaan pappi käyttää monikon ensimmäistä persoonaa esittäessään evankeliumitekstin merkityksen ihmisten kannalta hyödyllisenä (ks. Tuominen 2013: 55–56). Tässä hybridimuotoisessa saarnassa väittämäjakso toimii myös johdatteluna seuraavaan katugallup-osioon.

[5](*kuvakulman muutos, lähikuva papista*) jeesuksen esimerkki ei kuitenkaan puhu maanpäällisistä meidän ihmisten järjestämistä juhlilla vaan hänen esimerkkinsä isäntä on jumala ja juhlat ja pidot tarkoittavat iankaikkista elämää jumalan kanssa (.) elämää joka alkaa jo tässä ajassa ja jatkuu tämän ajan jälkeen (.) ja tuohon elämään jumala itse kutsuu ihmistä (.) hänen kutsunsa saattaa saapua yllättäen (.) ehkäpä jopa sellaisessa elämänvaiheessa jossa sitä vähiten odottaisi (.) tai hän saattaa kutsua sellaisia ihmisiä jotka meidän inhimillisen mittapuun mukaan eivät ehkä olisikaan kutsuttujen joukossa saatikka kutsun arvoisia (.) mutta riippumatta siitä mitä me ihmisistä ajattelemme tai riippumatta kenenkään asemasta tai siitä millaisia ihmisinä olemme jokaista jumala kutsuu elämään lähellään (.) (*kuvakulman muutos, pappi on tv-ruudun vieressä*)

[6] Väittämäjakson jälkeen pappi esittää seuraavat gallupkysymykset, joissa on mukana kirkon katsomuksellinen näkökulma. Tätä kysymysten esittämistä voi pitää *siirtymänä* johdannosta käsittelyosaan. Cheongin (1999: 57) mukaan siirtymäjaksossa *väittäjä* liitetään saarnan käsittelyosaan. Tämä voi tapahtua esimerkiksi metatekstin tai kysymysten esittämisen avulla (Tuominen 2013: 57). Esimerkkisaarnan kysymyksissä käytetään yksikön toista persoonamuotoa, joka jälleen kohdentaa saarnaa televisionkatsojille.

[6] oletko sinä jo saanut jumalalta kutsua (.) tai oletko tuntenut jossakin elämäsi vaiheessa että hän olisi juuri sinua kutsunut (*pappi kääntyy vieressään olevaa tv-ruutua kohti*)

Saarnan johdanto-osassa katugallupin tehtävä on ennen kaikkea saarnan liittäminen ihmisten elämään ja toisaalta ihmisten liittäminen saarnaan. Tämä tapahtuu varovasti, varsinkin yleisluontoisen kysymyksen kautta. Esimerkki osoittaa, että ensimmäisessä katugallupissa käsitelty kutsu- tai juhkakutsuaihe ei varsinaisesti vielä liity niihin uskonnollisiin merkityksiin tai tulkintoihin, joita saarnassa olisi käsiteltävä, jotta se olisi saarna (ks. JPO 2009: 91–95). Pikemminkin katugallup toimii ihmisten huomion ja kiinnostuksen herättäjänä. Toisaalta ka-

tugallupissa tartutaan sellaiseen, mikä ihmisille on entuudestaan tuttua ja mikä on sidoksissa heidän kokemusmaailmaansa. Näin katugallup rakentaa saarnaan ”tutusta uuteen” – informaattiorakennetta, joka mahdollistaa näkökulman syventämisen kohti saarnan teologisesti määrittäviä tavoitteita. Jos saarnaa ajatellaan opetuspuheena (ks. JP 2009: 91–92), tällainen rakenne antaa mahdollisuuden esittää uutta tietoa tutun ja ”yhteisen” tiedon pohjalle. Puheeseen saadaan vaikuttavuutta myös kehittämällä vastakohtaisuutta gallup-kysymyksen ja -vastausten ja teologisen merkityksen välille. Tällainen vastakohta-asettelu on eräs saarnoissa paljon käytetty kielellinen tehokeino (ks. Jolkkonen 2001: 188).

5.3 Katugallup saarnan käsittelyosassa

Tässä luvussa kuvaan katugallupin tehtäviä käsittelyosassa. Esitän aluksi käsittelyosaa edeltävän siirtymäjaksos uudestaan, jotta esimerkkiä on helpompi seurata.

[6] Väittämäjaksos jälkeen pappi esittää seuraavat gallupkysymykset, joissa on mukana kirkon katsomuksellinen näkökulma. Tätä kysymysten esittämistä voi pitää *siirtymänä* johdannosta käsittelyosaan. Cheongin (1999: 57) mukaan siirtymäjaksossa väittämä liitetään saarnan käsittelyosaan. Tämä voi tapahtua esimerkiksi metatekstin tai kysymysten esittämisen avulla (Tuominen 2013: 57). Esimerkkisaarnan kysymyksissä käytetään yksikön toista persoonamuotoa, joka jälleen kohdentaa saarnaa kuulijoille.

[6] oletko sinä jo saanut jumalalta kutsua (.) tai oletko tuntenut jossakin elämäsi vaiheessa että hän olisi juuri sinua kutsunut (*pappi kääntyy vieressään olevaa tv-ruutua kohti*)

[7] Jälkimmäisen katugallupin voi katsoa kuuluvan käsittelyosaan, sillä se liittyy suoraan saarnan teemaan ja käsittelynäkökulmaan – Jumalan kutsuun. Tässäkään katugallupissa kysymystä ei esitetä haastateltaville. Katsoja siis itse yhdistää papin siirtymäjaksossa esittämät kysymykset ja gallupvastaukset toisiinsa.

Useat gallupvastaajat vastaavat kysymyksiin kertomalla henkilökohtaisia kokemuksiaan Jumalan kutsusta, vaikka periaatteessa vaihtoehtokysymykset mahdollistaisivat lyhyet kyllä- tai ei-vastaukset eli minimivastaukset (ks. VISK § 1680). Osa vastaajista vastaa kysymykseen varovaisen kielteisesti, osa varovaisen myönteisesti ja osa varman myönteisesti. Vastauksiin vaikuttaa varmasti se, että todennäköisesti galluptilanteessa esitetyt kysymykset ovat olleet myönteisesti suuntautuneita, jolloin vastaustenkin odotetaan olevan myönteisiä (ks. VISK §

1694). Yksikään vastaaja ei täysin sanoudu irti kirkon merkityksellistämistavoista, ja vastauksista kolmea viimeistä voi pitää jopa henkilökohtaisena todistuspuheenvuorona.

Katugallupin voi katsoa *liittävän* saarnan sanoman, siis Jumalan kutsun merkityksen, ihmisten elämään. Toisaalta sillä voidaan nähdä saarnan kuvittamisfunktio: vastaukset *kuvittavat* sitä, mitä kaikkea Jumalan kutsu saattaa tarkoittaa. Tätä on mahdollista verrata siihen, että pappi kertoisi esimerkin tietyn merkityksen selventämiseksi (Tuominen 2013: 64–66).

- [7] M1: ehkä tulee ensimmäisenä mieleen kirkollisvero mut et ei niinku mitään sellasta (.) (*kuva siirtyy studiosta kadulle; lähikuvaa gallupvastaajasta*) tietysti sitten kun alkaa olla vanhoja sukulaisia niin nehän nyt niinku ehkä kokee sitä Jumalan kutsuaki ku alkaa ajatella kuolemaa ja muuta nii
 M5: kyllä mä kuitenkin kunnioitan sitä ja (.) ajatuksissa se on että kyllä jotakin sellasta on että
 N5: et se on jotain sellanen jonka jonka kokee sisimmässään (.) ja se on tosi henkilökohtanen asia (.) minulle (.) ei se varmaan kaikille oo
 M3: kutsunu sitä ehkä hyväksi tuuriksi ja niin pois päin (.) että en tiedä onko se sama asia mutta
 N6: että se voi olla ehkä joku tapahtuma tai joku tämmönen just iso muutos että esimerkiksi läheinen kuolee tai tai siis se voi olla ihan mitä vaan mutta että tavallaan siinä tuntee että siinä on ehkä jumala no
 N3: (edellisen päälle) se ehkä pysäyttää ihmisen ajattelemaan
 N2: ei varsinaisesti
 M4: jumala kutsuu ihmistä kaksi tai kolme kertaa hänen eläessään (.) se kutsu se on henkilökohtainen jos näin ei olis niin ihminenhan vois sanoo et ei oo kutsua käyny mut jumala kutsuu kaikkia koska sanotaan et hän on rakkaus
 N4: ky-yllä (.) monissa elämäntilanteissa (.) monis tapauksissa mis itse on tehny valintoja joita ei välttämättä sil hetkel ees ymmärtäny että miksi (.) tein näin mut jotenkin vaan niil kaikilla on ollu sitte jälkeenpäin ajatellen merkitys
 N7: mä oon kokenut sen silleen että jumala on vetänyt puoleensa tosi voimaakkasti (.) ku elin tuolla maailmassa ja hilluin ravintoloissa ja se ei antanut semmosta rauhaa sydämeen niin silloin tuli semmonen niinku todellakin jumalan kutsu niinku et nyt (maiskautus) muutosta elämää ja se toimii

[8] Kuten edeltävänkin katugallupin jälkeen, pappi *liittää* gallupvastaukset osaksi saarna. Hän ensin *esittää tiivistävän päätelmän* ”niin (.) jumala siis kutsuu jokaista ihmistä” ja sitten vielä *vahvistaa* gallupissa sanottua toistamalla joissakin vastauksissa mainittuja asioita yleisemmällä tasolla. On kuitenkin huomattava, että papilla on *tiivistämiseen* ja *vahvistamiseen* opettava näkökulma (vahvistamisesta ja tiivistämisestä Tuominen 2013: 66, 70). Katugallupvastausten liittäminen saarnaan on tulkittava ennen kaikkea kristinuskon mukaiseksi opetuksiksi, sillä jakso ei tarkalleen ottaen kuvaa sitä, mitä gallupvastaajat ovat sanoneet. Sen sijaan kirkon näkemys korostuu.

- [8] niin (.) jumala siis kutsuu jokaista ihmistä (.) moni saattaa kokea sen hyvin konkreettisestikin (.) voi olla että tietyssä elämänvaiheessa tuntee jumalan lähestyvän tai puuttuvan oman elämän kulkuun (.) voi kokea jumalan tuovan jonkin sellaisen avun jota on kaivannut (.) jumala voi tulla konkreettisesti lähelle (.) tai joku kuulee Jumalan kutsun sisällään (.) rakkaus rauha ja läsnäolo vain vetävät puoleensa (.) se miten jumala itse kutakin kutsuu saattaa olla hyvin erilainen (.)

[9] Kun gallupvastaukset on liitetty osaksi saarnaa, seuraa *soveltamisjakso*, jossa kuulijoita *kehotetaan* toimimaan kirkon opetuksen ja saarnan sanoman mukaisella tavalla (ks. Tuominen 2013: 62). Tässä kehottaminen tapahtuu vetoamalla Jumalan tahtoon.

[9] saamamme kutsu ei ole kaikille samanlainen tai samannäköinen mutta se on aina henkilökohtainen ja jumalan tahto on (.) niin kuin jeesuksenkin esimerkki kertoo (.) että me otamme kutsun vastaan (.)

[10] Soveltamisjaksoa seuraa *mikrosiirtymä*, jota ilmentävät retoriset kysymykset. Kysymysten tarkoituksena on helpottaa saarnan sisällön, rakenteen ja juonen etenemisen seuraamista (ks. Tuominen 2013: 67). Mikrosiirtymän myötä pappi siirtyy saarnansa käsittelyosan uuteen käsittelynäkökulmaan, josta lisää kodassa 11.

[10] mutta mihin meitä sitten oikein kutsutaan (.) mitkä ovat ne juhlat joista jeesus esimerkin välityksellä puhuu (.)

[11] Mikrosiirtymästä päädytään siis saarnan sanoman kannalta merkittävimpään osuuteen, jossa pappi *selittää* saarnan pohjana toimivan evankeliumitekstin merkityksiä – suoraan vastauksena mikrosiirtymän kysymyksiin. Samalla pappi *opettaa* myös yleisellä tasolla, miten evankelis-luterilainen kirkko uskoo Jumalasta ja iankaikkisesta elämästä. Rajanveto *selittämisen* ja *opettamisen* välillä voi olla vaikeaa. (Ks. Tuominen 2013: 59–60.) Papin puhe sisältää paljon kuvailua siitä, miten Jumala toimii ja minkälainen on ihmisen ja Jumalan suhde. Opettaessaan tai selittäessään pappi käyttää me-pronominia inkluusiivisesti, jolloin hän liittyy evankeliumitekstin merkitykset niin omaan kuin kuulijoidensakin elämään.

[11] juhliin valmistautuminen alkaa jo tässä elämässä (.) jumala kutsuu meitä elämään lähellään sillä tavalla että hän voi pitää meistä huolta (.) ja hän pitää meistä huolta pyhän henkensä kautta (.) jumala tietää mitä me tarvitsemme (.) hän tuntee meidät (.) hän tietää tarkkaan mitä olemme tehneet, mitä kokeneet, mitä tunnemme, mitä pelkäämme, toivomme, odotamme, millaisia me olemme (.) hän itse asiassa tuntee meidät paremmin kuin aina itsekään tunnemme (.) ja hän haluaa pitää meistä huolta (.) hän kantaa meitä kun emme itse jaksa kulkea tai antaa elämäniloa jos kaikki näyttää synkältä (.) hän antaa ystäviä ja lähimmäisiä kun olemme yksinäisiä, lohduttaa kaipauksessa hoitaa ja lievittää kivussa (.) hän on lähellämme silloinkin kun toiset ihmiset ovat kaukana (.) auttaa eteenpäin, vaikka inhimillisesti elämä tuntuisi olevan umpikujassa (.) jumala on pyhässä hengessään lähellämme ja läsnä joka hetki (.) yöllä ja päivällä (.) ei ole aikaa, ei paikkaa, ei tilannetta jossa hän ei olisi kanssamme jos vain niin haluamme (.) hän on kaikkialla (.) hän on aina myös siellä missä me olemme ja häneen me saamme turvata (.) milloin vain, miten vain ja missä vain hän kuulee aina ja tuo avun (.) tavalla tai toisella (.) sellaisesta jumalasta jeesuksen esimerkki kertoo (.) jumalasta joka odottaa omiaan elämään yhdessä hänen kanssaan, hänen lähellään (.) taivaallisesta isästä joka jeesuksen tähden haluaa vapauttaa meidät kaikista taakoista ja synneistä joita kannamme elämässämme (.)

[12] *Selittävän* ja *opettavan* käsittelyosan jälkeen siirrytään saarnan päätäntöön, jossa pappi kytkee saarnan alun ja lopun toisiinsa: hän puhuu jälleen juhlista – joskin kristinopin merkityksessä. Päätännössä pappi myös *rohkaisee* yksikön toisen persoonan verbimuotoa käyttäen kuulijoita ottamaan Jumalan kutsun vastaan. Lopuksi hän vielä *syventää* tätä sano-

maa kertomalla, mitä kutsun vastaanottaminen merkitsee. Saarna päättyy sanaan aamen, joka toimii vihjeenä siitä, että saarna on päättynyt.

[12] ja raamatun mukaan tämän elämän jälkeen meitä odottavat ikuiset juhlat (.) juhlat joihin meidät on kutsuttu (.) me emme voi tässä ajassa ja inhimillisen rajallisella ajatuskyvyllämme oikein tietää mitä nuo juhlat konkreettisesti ovat, mutta jotain sellaista ne ovat jossa meidän on hyvä olla eikä meiltä puutu mitään (.) ja niissä juhlissa ovat myös ne meidän rakkaamme ja läheisemme jotka ennen meitä ovat tästä ajasta lähteneet (.) jos nyt tai jossain elämäsi vaiheessa tunnet jumalan kutsuvan sinua, niin pyydän (.) älä käännä hänelle selkääsi (.) ei niinkään muiden, ei edes jumalan, vaan oman itsesi takia (.) älä sulje sydäntäsi, vaan ota hänen kutsunsa vastaan (.) ja jos niin teet, otat myös hänen rakkautensa, armonsa, rauhan ja apunsa vastaan (.) aamen.

Saarnan käsittelyosassa katugallupin funktiona on saarnan sanoman *liittäminen* ihmisten elämään sekä papin saarnapuheen *kuvittaminen* tai *havainnollistaminen*. Tämä merkitsee samalla ihmisten mukaan ottamista saarnaan. Retorisen jäsentymisen kannalta voi ajatella, että papin kysymys ja katugallupjakso toimivat johdatteluna saarnan ydinaiheeseen, eli siihen, mitä Jumalan kutsu merkitsee. Katugallup johdannon ja käsittelyosan taitekohdassa on jälleen yhteyden avaamista ihmisiin. Näin valmistetaan tietä syvällisemmälle raamatuntekstin selittämiseksi ja opettamiseksi, joka on käsittelyosan pääasiallinen tehtävä.

5.4 Koontia katugallupin tehtävistä KVK:n saarnan rakenteessa

Katugallupit on käsikirjoitettu osaksi saarnaa siten, että ne palvelevat saarnapuheen retorista rakentumista. Katugallupien keskeisin retorinen tehtävä onkin saarnan juonen kehittäminen. Olen tiivistänyt kuvioon 3 saarnan juonen etenemisen kannalta olennaiset kohdat. Sisällön kiteytyksissä on näkyvissä kulloisenkin toimijan näkökulma.

saarnan osa	toimija	toiminta	sisältö
johdanto	pappi	raamatuntekstin referointi	Jeesuksen vertaus suurista juhlista
	pappi	kysymys	millaisia kutsuja olet saanut
	gallupvastaajat	vastaus	kutsu, jonka olen saanut
	pappi	vastakohta-asettelun luominen	ihmisten järjestämät kutsut vs. Jumalan kutsu
siirtymä	pappi	kysymys	onko Jumala kutsunut sinua
käsittelyosa	gallupvastaajat	vastaus	näin ajattelen Jumalan kutsusta
	pappi	päätelmä	Jumala kutsuu jokaista

	pappi	opettaminen / selittäminen	tällainen Jumalan kutsu on
päättäjä	pappi	rohkaiseminen	ota kutsu vastaan

Kuvio 3. Saarnan juonen eteneminen tiivistetysti.

Saarnan juonen tiivistyksestä voi nähdä, kuinka *kutsu*-teema etenee saarnassa siten, että siitä tuodaan esiin uusia näkökulmia, ja aiheen käsittely syvenee kohti kutsun teologisia merkityksiä. Saarnan johdanto-osaan sijoittuvan katugallupin kysymykset ovat pääsääntöisesti hyvin yleisluontoisia, kuten esimerkisaarnassakin ”Millaisia kutsuja olet saanut tai millaisiin juhliin sinut on kutsuttu?” Gallupkysymykset eivät siis ohjaa siihen, että vastauksissa pitäisi päästä saarnan perustana toimivan evankeliumitekstin ydinmerkitysten äärelle. Enemmän kyse on aiheeseen johdattelusta ja aiheen kehittelystä siihen vaiheeseen, että käsittelyosassa voidaan syventää saarnan pohjana toimivan evankeliumin merkityksiä.

Saarnan käsittelyosassa katugallup toimii niin ikään aiheen (mitä aiheesta sanotaan) ja juonen (miten teksti etenee) kehittäjänä. Gallupkysymys kohdistaa huomion saarnan aiheeseen, joka on muotoutunut tarkemmaksi ensimmäisen katugallupin myötä. Tätä aihetta käsitellään jälkimmäisessä katugallupissa niin, että siitä muodostuu jokin käsitys (miten ihmiset asiasta ajattelevat). Kun näin muodostuu jälleen tuttu käsittelypohja, pappi saattaa siirtyä jälleen seuraavalle tasolle aiheen tulkinnassa. Esimerkkisaarnassa kysymys Jumalan kutsun saamisesta siirtyy papin opetukseen siitä, mitä Jumalan kutsu syvemmin merkitsee: mihin hän ihmistä kutsuu. Näin aiheen käsittely syvenee niihin merkityksiin, jotka kirkon keskeisen opetuksen kannalta ovat keskeisimpiä. Katugallupit siis luovat mahdollisuuden uusiin näkökulmiin, jotka syventävät aiheen käsittelyä. Toisaalta katugallupit voi nähdä eräänlaisina käännekohtina, jotka liittyvät juonen seurattavuuteen ja sen jouhevaan etenemiseen. Katugallupien käyttöä voi siis tulkita retorisenä valintana, jonka tarkoituksena on tuottaa selkeä ja helposti seurattava rakenne, niin että saarnan sanoma välittyisi kuulijoille mahdollisimman hyvin.

Katugallupeilla on Kolmen vartin kirkossa samantyyppinen aiheen ja juonen kehittäjätehtävä riippumatta siitä, sijoittuvatko ne saarnan johdanto-osioon vai käsittelyosioon. Esimerkkisaarnan johdanto-osion katugallupissa esitetään yleinen kokemus- tai mielipidekysymys, joka luo yhteisyyttä ja eräänlaista samanmielisyyttä sekä tekee puheenaiheen tutuksi. Kun saarnaaja on näin rakentanut pohjaa aiheen käsittelylle, hän voi syventää aihetta tuomalla siitä esiin uusia – pääasiassa teologiseen tulkintaan ja evankelis-luterilaisen kirkon oppiin liittyviä – puolia.

Tätä voisi kuvata myös eräänlaiseksi suostuttelun strategiaksi: käsittelemällä aihetta ensin yleiseltä ja ihmisläheiseltä kannalta yritetään saada kuulijat oman asian äärelle ja puolelle. Katugallupin retoriset merkitykset liittyvät yhtäältä saarnan jäsentymiseen, eli siihen, minkälainen informaatorakenne palvelee saarnan sanoman välittymistä. Toisaalta se liittyy suostuttelun strategiaan: miten aihetta kannattaa käsitellä, jotta saarnan yleisö olisi mahdollisimman vastaanottavainen.

Katugallupit toimivat myös retorisinä ja kielellisinä tehokeinoina, jollaisina saarnoissa tyypillisesti toimivat kertomukset ja tapausesimerkit, kielikuvat, vertaukset ja metaforat, toisot, retoriset kysymykset ja huudahdukset, vastakohta-asettelut, kärjistyksiset ja liioittelevat väitteet, tunnetut lauseet ja sitaatit (Jolkkonen 2001: 188). Katugallupien sisältöä havainnollistava tehtävä korostuu, sillä ne eivät saarnassa synnytä kommentoivaa vuorovaikutusta: vastaajat eivät kommentoi saarnaa eikä pappi juurikaan kommentoi gallupvastauksia, vaan ainoastaan viitaa niihin lyhyesti. Koska katugallupvastauksiin ei palata myöhemmin käsittely- tai päätösosassa eivätkä ne voimakkaasti kavi papin saarnapuheessa, voidaan todeta, että katugallupit vaikuttavat vain paikallisesti saarnan johdannossa ja käsittelyosan alussa.

6 SAARNAAN KOHDISTUVIA GENREIDEOLOGIOITA

6.1 Genreideologioiden tutkiminen metagenreä edustavasta aineistosta

Luvussa 6 analysoin, minkälaisia genreideologioita evankelis-luterilainen kirkko instituutiona saarnaan kohdistaa. Saarna-genren ideologioita selvitän sekundaarisesta eli varsinaisen tutkitavan genren ulkopuolisesta aineistosta (ks. esim. Bhatia 2004). Sekundaarisena aineistona toimii Jumalanpalveluksen opas (2009), jota olen esitellyt luvussa 2.4. Kuten todettu, kyseinen teos antaa erilaisia ohjeita jumalanpalveluksen toteuttamisesta ja myös saarnasta. Tällaista saarna-genreä ohjailevaa tekstiä voi kutsua metagenreksi (metagenrestä tarkemmin Giltrow 2002). Usein kieli-ideologioita onkin tutkittu metakielestä, metalingvivistisestä diskurssista tai metagenrestä (ks. esim. Woolard 1998: 9). Näillä käsitteillä viitataan kieltä tai kielenkäyttöä koskevaan puheeseen ja esimerkiksi kielenkäytön ohjailuun. Käytän analyysissäni metagenreä edustavaa, ohjailevaa tekstiaineistoa, sillä genreideologiat eivät tulisi välttämättä esiin haastattelu- tai kyselyaineistosta – ovathan ideologiat usein tiedostamattomia (Mäntynen ym. 2012).

Metagenren eli tässä tapauksessa saarna-genreä ohjailevan tekstin analysoinnin taustalla on ajatus siitä, että saarna-genreen kohdistuvat ideologiat tulevat näkyviksi ja todellisiksi normeissa (ks. Solin 2012). Kieli- tai genreideologiat puolestaan voivat vaikuttaa kielenkäyttöön. Tutkin saarnagenreen kohdistuvia ideologioita ensisijaisesti Jumalanpalveluksen oppaan osiosta, jossa käsitellään saarnan yleisiä periaatteita (JPO 2009: 91–96), mutta myös muista kohdista, joissa käsitellään saarnaa.

Jumalanpalveluksen oppaan voi katsoa edustavan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tämänhetkistä kantaa jumalanpalveluksen toteuttamisesta ja sen eri osiin liittyvistä normeista. Näin ollen sitä voi pitää tarkoituksenmukaisena aineistona analysoitaessa saarnaan kohdistuvia institutionaalisia ideologioita. Lisäksi oppaan voi olettaa vaikuttavan niin nykyisten kuin tulevienkin kirkossa työskentelevien ajattelutapoihin sekä kielelliseen ja sosiaaliseen toimintaan. Tämän vuoksi Jumalanpalveluksen oppaassa ilmenevät genreideologiat ovat ainakin jossakin määrin yhteisiä ja jaettuja. Siksi opasaineistoa voi käyttää heijastuspintana myös tutkittaessa todentuneita saarnoja genreideologiselta kannalta.

Ohjailevat ja normeja ilmaisevat tekstit muodostavat omalle tutkimukselleni tärkeän analyysikontekstin. Koska diskurssitutkimuksen periaatteisiin kuuluu, että kielenkäyttöä

tutkitaan kontekstissaan, pidän analyysin ja tulkintojen lähtökohtana nimenomaan evankelis-luterilaisen kirkon saarnamääritelmää ja -käytänteitä. En siis pyri tarkastelemaan aineistosaar-noja ainoastaan kielentutkimuksen kategorioista käsin, vaan pohdin niitä merkityksiä, jotka kumpuavat tekstin tuottamis-, välittämisen- ja tulkintakonteksteista.

Saarna-genreen kohdistuvien ideologioiden analysoinnissa hyödynnän kriittisen dis-kurssintutkimuksen näkemyksiä, jotka pohjautuvat systeemisen-funktionaaliseen kieliteoriaan. Kyseisessä teoriassa kielenkäyttö nähdään valintojen tekemisenä tiettyjen vaihtoehtojen jou-kosta. Tätä vaihtoehtojen joukkoa nimitetään merkityspotentiaaliksi. Kielisysteemi on siis järjestynyt merkityspotentiaaliksi, joka paitsi mahdollistaa erilaisia kielellisiä valintoja myös rajoittaa niitä. Ihmiset sosiaalistuvat tähän systeemiin yhteisöissään tai kulttuureissaan ja op-pivat sellaiset merkityksenannon konventiot, jotka kussakin yhteydessä ovat relevantteja. (Luukka 2002: 98–99, 104–105.)

Genreideoita analysoidessani ymmärrän Jumalanpalveluksen oppaassa käytetyn kielen valintoina ja pidän valintoja merkityksellisinä. Operationaalistan genreideologian käsi-tettä tässä siten, että etsin opastekstistä saarna-genreen kohdistuvia odotuksia ja uskomuksia. Tekstejä lähilukemalla ja tekstien kielellisiä valintoja sekä niiden rakentamia merkityksiä tar-kastelemalla pyrin tunnistamaan saarnaan kohdistuvia institutionaalisia genreideoita.

6.2 Tehtäväkeskeisyyden ideologia

Analysoimissani Jumalanpalveluksen oppaan (2009) teksteissä pohditaan laajasti saarnan teh-täviä. Voitaisiin jopa esittää, että saarnaa lähestytään hyvin tehtäväkeskeisesti. Jo opaskirjan alussa olevassa messukaavan esittelyssä saarnasta todetaan: ”Sen *tehtävänä* on selittää, miksi ihminen tarvitsee Kristusta” (JPO 2009: 16). Kohdassa, jossa saarnaan syvennyttään tarkem-min, saarnan päätehtävä muotoillaan seuraavasti: ”Luterilaisen käsityksen mukaan saarnan perimmäisenä *tehtävänä* on puhtaan evankeliumin julistaminen ja opettaminen” (JP 2009: 91). Lisäksi tekstissä eritellään vielä seitsemän tehtävää, jotka kuvaavat sitä, mitä evankelis-luterilainen kirkko saarnalta odottaa.

Koska saarnan olemusta lähestytään niin korostuneesti kirkon määrittelemien tehtävien kautta, voidaan ajatella, että saarnaan genrenä kohdistuu *tehtäväkeskeisyyden ideologia*. Saar-na-genre ei siis määrity kielellisten piirteidensä tai edes esiintymiskontekstinsa (puhe juma-lanpalveluksessa) perusteella, vaan saarnaa sosiaalisena ja kielellisenä toimintana ohjaavat kirkon traditioon ja oppiin perustuvat teologiset tehtävät.

Saarnan olemusta on pohdittu kauan ja siitä kirjoitettu erittäin paljon, joten sille voisi varmasti määritellä lukemattomia tehtäviä. Esimerkiksi Elina Tuominen (2013: 47) on koostanut saarnan tehtävistä kuvion, jossa on kaikkiaan 15 tehtävää. Jumalanpalveluksen oppaaseen (2009: 92) on eksplikoitu seitsemän tehtävää, joita on myös selitetty. Tähän olen tiivistänyt tehtävät luetteloksi. Saarnalla kuvataan olevan

- 1) evankelioiva ja missionaarinen tehtävä, mikä merkitsee uskon synnyttämistä
- 2) paljastava tehtävä, eli saarna kertoo, miksi ihminen tarvitsee Kristusta
- 3) opettava, katekeettinen, tehtävä, eli saarna opettaa, miten kirkko uskoo, ja avaa Raamatun tekstien merkityksiä
- 4) profeetallinen tehtävä, eli saarna torjuu vääriä käsityksiä.

Saarnan tehtävänä on myös

- 5) lohduttaa (tätä voidaan myös kutsua sielunhoidoksi)
- 6) puhutella ja vaikuttaa eli tehdä usko ”eläväksi, ajankohtaiseksi ja persoonallisesti koskettavaksi”
- 7) kehottaa ja kannustaa ihmisiä hyviin tekoihin.

Edellä lueteltuja tehtäviä voi pitää sisällöltään saarnaa ohjailevina, vaikka sekä nomina-lausekkein (1–4) että verbein (5–7) ilmaistut tehtävät ovat muodoltaan enemmän deskriptiivisiä eli kuvailevia kuin preskriptiivisiä eli ohjailevia. Esimerkiksi väitelause ”Saarnalla on evankelioiva ja missionaarinen tehtävä: se synnyttää uskoa Kristukseen kertomalla hyvästä uutisesta ja kutsumalla sen vastaanottoon” kuvailee, mitä saarna tekee ja miten se toimii. Samalla se kuitenkin kantaa mukanaan ohjailevaa merkitystä: näin saarnan tulisi toimia. Saarnalle eksplikoidut tehtävät siis vaikuttavat vain kuvailevan saarnan ominaisuuksia annettuina tosiasioina, mutta itse asiassa ne luovat saarnalle normeja eli rakentavat kuvaa siitä, minkälainen saarnan pitäisi olla ja mitä siltä odotetaan. Voitaisiinkin esimerkiksi kysyä, edustaako jumalanpalveluksessa pidettävä puhe ollenkaan saarna-genreä, jos se ei rakennu mainittujen tehtävien varaan ja siten täytä saarnan ominaisuuksia.

Saarnan tehtäviä kuvaava teksti ei varsinaisesti sisällä sellaista metakielellistä tasoa, että saarnasta puhuttaisiin genrenä. Kuitenkin saarnaa käsitellään yleisellä tasolla, abstraktiona, mikä mahdollistaisi myös genre-käsitteen käyttämisen: Tekstiin on kirjoittuneena ajatus siitä, että saarna on tietynlaista sosiaalista ja kielellistä toimintaa, jolla on seurauksia ja joka jäsen-tää vuorovaikutusta jumalanpalvelustilanteessa. Saarnan sosiaaliseen toimintaan viitataan esimerkiksi opettamisena, sielunhoitona, julistamisen ja palvelemisena.

Jumalanpalveluksen opas osoittaa, että tehtäväkeskeisyyden genreideologia kumpuaa evankelis-luterilaisesta teologiasta: se mitä genreltä odotetaan, kytkeytyy vahvasti siihen, mitä ja miten kirkko uskoo.

Sen [saarnan] keskus on sanoma Jumalan armahtavasta rakkaudesta. Kolmiyhteinen Jumala ottaa meidät pelastavaan yhteyteensä yksin Kristuksen tähden ilman lain vaatimia tekoja. Saarna ei silti tyhjenny tähän vaan käsittää kaiken, mitä Kristus oli, teki ja opetti. (JPO 2009: 92.)

Saarnan sisältöä ja merkitystä selitetään teologisin käsittein (esim. *Kolmiyhteinen Jumala, pelastava yhteys, laki*), joiden ymmärtäminen edellyttää perehtyneisyyttä aiheeseen, kuulumista kristinuskoo (protestanttisesti) tunnustavien diskurssiyhteisöön ja mahdollisesti jopa henkilökohtaista uskoa. Jumalanpalveluksen opas onkin suunnattu evankelis-luterilaiselle diskurssiyhteisölle, ja kirjan käyttäjien yhteistä uskoa pidetään eräänlaisena premissinä, esioletuksena. Siksi teologisten käsitteiden käyttöä saarnan merkitysten avaamisessa ei erityisesti perustella, vaan ne otetaan käyttöön annettuina. Saarnan tehtävien, merkitysten ja konventioiden kielentäminen kristinopillisin sananvalinnoin tuo esiin sen, että saarna-genre määrittyy ensisijaisesti uskonnollisten tehtäviensä kautta.

Kuten todettu, saarna on säädely genre, joka määrittyy evankelis-luterilaisen kirkon traditioon ja oppiin perustuvien funktioiden kautta eikä esimerkiksi kielellisten piirteidensä perusteella. Huomionarvoista on, että vaikka saarna määritellään puheeksi, sitä ei merkityksellistetä kielenkäytön vaan hengellisten tehtävien ja toiminnan näkökulmasta. Saarnoja ei siis Jumalanpalveluksen oppaan ideaalin mukaan valmistella siten, että ne sisältäisivät tiettyjä kielenpiirteitä, vaan keskeisimpänä asiana ovat saarnalle määritellyt uskonnolliset tehtävät. Yksi saarnaan kohdistuva ideologia on näin ollen tehtäväkeskeisyys.

6.3 Ajankohtaisuuden ideologia

Jumalanpalveluksen oppaasta käy ilmi, että saarnalta odotetaan ajankohtaisuutta:

Saarnan valmistamisessa kysytään muun muassa seuraavia asioita: miten se liittyy kirkkovuoden ajankohtaan ja jumalanpalveluksen kulkuun (liturginen analyysi); millaisia yhtymäkohtia sillä on nykyajan aatevirtauksiin ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen (kontekstin analyysi) ja mitä sanottavaa sillä on saarnan kuulijoille nykyaikana (hermeneuttinen analyysi) (JPO 2009: 94).

Saarnan tulisi siis kytkeytyä ihmisten elämään nykyhetkessä – tämä koskee niin yksilön kuin yhteiskunnallisen kontekstin ajankohtaista huomioimista. Tätä kuvastaa myös seuraava määritelmänomainen katkelma: ”Se [saarna] on pyhän Raamatun opettamista, selittämistä ja ajankohtaista tulkintaa” (JPO 2009: 16). Lisäksi saarnan tulisi olla ajankohtainen kirkkovuoden

etenemisen ja jumalanpalvelustilanteen kannalta. Kutsun tätä kahtalaista ajankohtaisuuden odotusta *ajankohtaisuuden ideologiaksi*.

Ajankohtaisuuteen liittyvät odotukset ja vaatimukset mitä luultavimmin vaikuttavat siihen, millaiseksi saarna muotoutuu niin kielellisen kuin sosiaalisen toiminnan kannalta: saarna ei voi olla irrallaan saarnaamisen ajankohdasta eikä saarnatilanteesta, joten näiden täytyy näkyä myös sisällöllisesti ja kielellisissä valinnoissa. Jumalanpalveluksen opas ei kuitenkaan anna tarkkoja ohjeita siitä, miten ajankohtaisuuden tulisi näkyä saarnan toteutuksessa. Pikemminkin voi tulkita niin, että saarnan rakennetta, muotoa ja kielenkäyttöä koskevien ohjeiden vähyys kertoo siitä, että saarnan oletetaan muotoutuvan nykyhetkessä.

Ajankohtaisuuden ideologiaa voi pitää merkittävänä saarnaan kohdistuvana genreideologiana, sillä saarnan ajankohtaisuus mielletään saarnan onnistuneisuutta määritteleväksi tekijäksi. Jumalanpalveluksen oppaassa (2009: 95) luetellaan hyvän saarnan kriteereitä, ja esimerkiksi seuraavat kriteerit voi yhdistää ajankohtaisuuteen.

Hyvä saarna kytkeytyy kuulijoiden elämään tässä ja nyt eli on aktuaalinen.

Hyvä saarna synnyttää kuulijassa kokemuksen, että asia koskettaa juuri hänen konkreettista elämäntilannettaan.

6.4 Osallisuuden ideologia

Jumalanpalveluksen oppaan esipuheessa (2009: ix) esitellään, mitä tavoitteita oppaalla on jumalanpalveluselämän kehittämiseksi. Tavoitteissa korostuu seurakunnan osallisuus jumalanpalveluksessa. Jumalan ajatellaan tulevan raamatun tekstien ja saarnan kautta ihmisten lähelle, ja ihmiset ovat dialogissa hänen kanssaan.

Keskeisenä tavoitteena on tukea kehitystä, jossa vahvistetaan seurakuntalaisten osallistumista jumalanpalveluksen suunnitteluun ja toteutukseen. Seurakunta ei ole passiivinen yleisö, vaan palvova yhteisö. Jumalanpalvelus on Jumalan kansan juhla, jossa Jumala tulee sanassaan luoksemme ja jossa me yhdessä vastaamme hänen puhutteluunsa sanoin ja teoin, lauluin ja rukouksin. (JPO 2009: ix.)

Jumalanpalveluksen oppaassa pohditaan monin tavoin saarnan ja saarnan kuulijan suhdetta. Saarna koskevista yleisistä periaatteista käy hyvin ilmi, että saarna on teologian asiantuntijan, yleensä papin, pitämä puhe. Toisaalta kuitenkin korostetaan saarnan kuulijoita. Eriytyisen voimakkaasti tulee esiin ajatus siitä, että ihmisten toivotaan pääsevän saarnan kautta osallisiksi evankeliumista.

Saarnan tulee puhutella ja vaikuttaa: se tekee uskon eläväksi, ajankohtaiseksi ja persoonallisesti koskettavaksi. Kuulijan on saatava kokea, että nyt puhutaan hänen asioistaan. (JP 2009: 92.)

Hänen [saarnaajan] tehtävänsä ei ole sitoa kuulijoita itseensä, vaan johdattaa heitä Kristuksen ja hänen evankeliuminsa luo (JP 2009: 94).

Jumalanpalveluksen oppaassa myös painotetaan: ”Saarnaa kuunnellessaan seurakunta tulee osalliseksi Jumalan kaikista pelastusteoista” (JPO 2009: 16). Saarnan on siis oltava sellainen, että osallisuus voi toteutua. Kutsun tätä saarna-genreen kohdistuvaa ideologiaa *osallisuuden ideologiaksi*.

Osallisuuden tavoitteen toteutuminen edellyttäne sitä, että kuulija ymmärtää saarnan. Kuulijoiden tulee ikään kuin olla mukana saarnassa, vaikka he eivät itse pääsekään ääneen. Osallisuuden ideologia näkyy muun muassa hyvän saarnan kriteereissä, joita mainittiin jo edellisessäkin luvussa. Hyvän saarnan kriteerejä lähestytään varsin kuulijakeskeisesti, esimerkiksi:

- Hyvä saarna
- kytkeytyy kuulijoiden elämään tässä ja nyt eli on aktuaalinen
- [- -]
- synnyttää kuulijassa kokemuksen siitä, että asia koskettaa juuri hänen konkreettista elämäntilannettaan
- vakuuttaa kuulijan älyllisesti ja auttaa oivaltamaan kristillisestä uskosta uuden näkökulman
- vahvistaa ja syventää kuulijan uskoa Kristukseen (JP 2009: 95).

Kuulijalla siis oletetaan olevan keskeinen asema saarnassa, eli hän on siinä merkityksessä osallinen. Toisaalta uskotaan, saarna ”luo yhteyttä, kutsuu vuoropuheluun ja haastaa vastaamaan” (JPO 2009: 89). Tässäkin mielessä saarnaan kohdistuu osallisuuden ideologia: saarnan pitäisi kutsua ihmisiä vuoropuheluun, osalliseksi keskusteluun.

Osallisuuden ajatus tulee esille saarnan periaatteita käsiteltäessä. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että seurakuntalaisten osallisuus saarnassa on käytännössä näennäisempää tai vaikeammin havaittavaa kuin monissa muissa jumalanpalveluksen osissa. Saarna-genre saa aikaan tietynlaisia rooleja, eli se organisoii sosiaalista sekä kielellistä ja diskursiivista toimintaa. Seurakunnan osallisuus saarnasta on siinä mielessä yksipuolista, että se asemoituu sanoman vastaanottajaksi eikä pysty osallistumaan saarnan tuottamiseen tai merkitysten aktiiviseen neuvotteluun. Oikeastaan osallisuus merkitsee enemmän osallisuutta liturgiasta.

Seurakuntalaiset osallistuvat jumalanpalvelukseen veisaamalla, elein, kuulemalla evankeliumia, rukoilemalla sydämessään ja ottamalla vastaan ehtoollisen sakramentin. Osallistumista on myös hiljentyminen ja Jumalan läsnäolossa lepääminen. (JP 2009: 72.)

Seurakunnan osallistuminen ei näyttäydy aktiivisena toimintana, vaikka Jumalanpalveluksen oppaassa (2009: 72) mainitaankin, että ”jumalanpalveluksen varsinainen toimittaja on

seurakunta”. Saarnaaja esitetään aktiivisena toimijana, tuottajana ja merkitysten rakentajana, kun taas seurakunta eli saarnan kuulijat nähdään vastaanottajina tai kohteina.

6.5 Teologisen kestävyiden ideologia

Saarnaan kohdistuvat ideologiat tulevat erityisen selvästi ilmi siitä, että saarnoja arvotetaan voimakkaasti. Niin saarnan tuottajilla, kuulijoilla kuin säätelijöillä on mielipiteitä siitä, millainen on hyvä saarna. Jumalanpalveluksen oppaassa korostuu teologinen kestävyys hyvän saarnan kriteerinä. Tämä tarkoittaa sitä, että saarnan tulisi noudattaa evankelis-luterilaisen teologian periaatteita. Ajatus on eksplikoitu seuraavasti: ”Saarnaa seuraa uskontunnustus. Tämä merkitsee, että saarnan tulee ankkuroitua paitsi Raamatun sanaan myös seurakunnan yhdessä tunnustamaan apostoliseen uskoon.” (JPO 2009: 16.)

Jumalanpalveluksen oppaassa (2009: 93) myös muistutetaan, että saarnan eri tehtävien tulisi olla sopivassa suhteessa toisiinsa. Esimerkiksi opillisuus ei saisi korostua niin, että sielunhoidollinen ulottuvuus jäisi kokonaan varjoon.

Hyvä saarna puhuttelee järkeä, tunnetta ja tahtoa – koko ihmistä. Ilman sielunhoidollista otetta evankelioiva saarna muuttuu vastakohtakseen ja vieroittaa evankeliumista. Opillinen saarna kuihtuu ulkokohtaiseksi aivouskoksi, ellei se puhuttele myös ihmisen kokemusmaailmaa. (JPO 2009: 93.)

Tällainen ajatus eri tehtävien painoarvosta ja suhteellistamisesta tuo esiin sen, että käsikirjassa normitetaan itse asiassa ideaalisaarna, jota luonnehditaan aidoksi tai hyväksi saarnaksi – siitäkin huolimatta, että saarnan hyvyden tai onnistumisen mittaaminen tunnustetaan vaikeaksi (ks. JP 2009: 95).

Sanat *aito* ja *hyvä* saarna määrittelevinä adjektiiveina nostavat esiin kysymyksen, onko olemassa myös epäaitoja, vääriä, väärennettyjä tai huonoja saarnoja. Jumalanpalveluksen oppaan perusteella vaikuttaisi siltä, että ainoastaan teologiset tehtävänsä täyttävää puhetta voi pitää saarnana. Näin ollen ”saarnan muotoinen”, jumalanpalveluksessa pidettävä puhe ei välttämättä olisikaan saarna, jos se ei täyttäisi tiettyjä opillisia ja tunnustuksellisia kriteereitä. Saarnaan kohdistuu siis odotus siitä, että se toteutetaan evankelis-luterilaisen opin ja tradition mukaisesti. Kutsun tätä *teologisen kestävyiden ideologiaksi*.

Teologisen kestävyiden ideologiaa kuvastavat myös ohjeet siitä, kuka tai millainen ihminen saa saarnata.

Julistajan tulee tuntea evankeliumi, jota hän julistaa, ja sitoutua yhteisöön, jota hän palvelee. Siksi julistuksessa jumalanpalveluksessa saarnaaminen edellyttää aina kirkon kutsua ja valtuutusta. (JP 2009: 93.)

Kirkon kutsu ja valtuutus puolestaan edellyttävät sopivaa koulutusta. Saarnaaminen näyttäytyy siis säädeltynä toimintana. Sääteilyyn liittyy väistämättä myös vallankäyttöä esimerkiksi sen suhteen, minkälainen saarna määritellään teologisesti kestäväksi. Tähän määrittelyyn vaikuttavat paitsi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon johto myös teologiset tiedekunnat ja muut oppilaitokset, jotka kouluttavat kirkon työntekijöitä. Lisäksi tulkintoihin vaikuttavat käytännön toimintaan normeja luovat oppaat, kuten Jumalanpalveluksen opas.

6.6 Performatiivinen genreideologia

Jumalanpalveluksen oppaassa saarnalle osoitetaan erilaisia tehtäviä ja siihen kohdistetaan monenlaisia odotuksia. Huomionarvoista on, että saarnan uskotaan toteuttavan sille määritelty tehtävät, joiden varaan se itse asiassa rakentuu. Evankelis-luterilainen diskurssiyhteisö siis uskoo ja odottaa saarnalta *performatiivisuutta* eli kielenkäytöllä toteutettavia tekoja. Käytännön tästä saarnaan liittyvästä käsityksestä nimitystä *performatiivinen genreideologia*. Performatiivisuuden käsite on peräisin J.L. Austinin puheaktiteoriasta (1962). Saarnan performatiivisuuteen liittyvät odotukset ilmenevät esimerkiksi seuraavasta Jumalanpalveluksen oppaan katkelmasta:

Saarna ei ole vain puhetta Jumalasta, vaan Jumala itse puhuu siinä saarnaajan kautta (2. Kor. 5:20). Siten saarna on evankeliumin elävä lähde, joka lahjoittaa pelastavan uskon. [– –] Saarna ei viittaa itsensä ulkopuolelle, vaan se itse on pelastuksen välittäjä, armonväline. Saarnaa kuunnellessaan seurakunta tulee osalliseksi Jumalan kaikista pelastusteoista. (JPO 2009: 16.)

Evankelis-luterilaisessa kirkossa siis uskotaan, että saarnalla voidaan tehdä asioita, toteuttaa niitä tehtäviä, joita sille on määritelty. Tämän ymmärtämisessä voi hyödyntää J. L. Austinin puheaktiteoriaa (1962). Sen mukaan puheakti voi muuttaa asioiden tilaa, kun käytetään lausumaa, joka kuvaa ja samalla toteuttaa jonkin puheteon. Esimerkiksi avioliittoon vihkimisessä papin sanat ”vahvistan teidän liittonne ja julistan teidät aviopuolisoiksi” muuttavat vihittävät toistensa aviopuolisoiksi. Kyseessä on siis institutionaalinen teko. Jumalanpalveluksen oppaassa saarna näyttäytyy tämäntyyppisenä tekona – joskin ihmisvälitteisenä Jumalan tekona, joka vaikuttaa seurakuntalaisiin.

Kun saarna nähdään performatiivisena puheaktina, kielenkäytölle annetaan varsin suuri merkitys. Tätä kielen valtaa sanoitetaan Jumalanpalveluksen oppaassa (2009: 94) seuraavasti: ”Koska puhutulla sanalla on suuri valta, saarnaaja tarvitsee erityisesti itsekriittisyyden, nöyryyden ja toisen kunnioittamisen hyveitä”. Voi ajatella, että tässä ei ole kysymys ainoastaan puhutun sanan vallasta, vaan kielen vallasta ylipäätään. Tämä alleviivaa kirkon näkemystä

kielen performatiivisesta luonteesta. Luterilaista kirkkoa sanotaankin ”sanan kirkoksi” (esim. Suojanen 2001: 223).

Vaikka kielen valta tunnustetaan, saarnan muotoon, rakenteeseen tai kielellisiin valintoihin ei Jumalanpalveluksen oppaassa oteta tarkasti kantaa. Saarnan vastaanottamisen esteitä lueteltaessa kuitenkin kiinnitetään huomio saarnan dispositioon ja kieleen: Saarnan vastaanottaminen voi häiriintyä, jos ”saarna etenee sekavasti tai harhautuu sivupoluille” tai jos ”sanasto on abstraktia, virkkeet pitkiä (yli 20 sanaa) ja lauserakenteet vaikeita”. (JPO 2009: 96.) Tyyppillisempää ohjailua edustaa se, että saarnalle määritellään tehtävä ja ilmaistaan, millaisen sisällön kautta tehtävä voi toteutua: ”Saarnalla on evankelioiva ja missionaarinen tehtävä: se synnyttää uskoa Kristukseen kertomalla hyvästä uutisesta ja kutsumalla sen vastaanottoon” (JP 2009: 92). Kuitenkaan sisällön ilmiäisä ei määritellä.

Evankelis-luterilaisessa kirkossa performatiivisuus ei koske ainoastaan yksittäistä lausumaa, kuten ”vahvistan teidän liittonne ja julistan teidät aviopuolisoiksi”, vaan se käsittää koko saarna-genren. Voidaan esimerkiksi sanoa: ”Aito saarna ei vain kuvaa maailmaa, se pyrkii luomaan uutta todellisuutta” (JPO 2009: 92). Uuden todellisuuden luominen on siis koko saarnaan, ei ainoastaan esimerkiksi tiettyyn saarnan osaan kohdistuva odotus.

7 KOLMEN VARTIN KIRKON HYBRIDISAARNAN GENREIDEOLOGIAT

7.1 Genreideologioiden tutkiminen Kolmen vartin kirkon saarnoista

Kuten edeltävän luvun metodiosiossa on todettu, kieli- tai genreideologioita tutkitaan yleensä metalingvistisestä diskurssista tai niin sanotuista metagenreistä (ks. esim. Mäntynen ym. 2012: 333). Varsinkaan normit eivät välttämättä ole havaittavissa suoraan kielenkäytöstä (ks. Solin 2012: 355). Kieli-ideologioita on kuitenkin mahdollista analysoida myös kielenkäytöstä, ja tässä luvussa teen niin. Ajatuksena on, että ”tiettyjen kielellisten valintojen toistaminen vahvistaa ja luonnollistaa normeja ja siten esimerkiksi uskomuksia ’hyvästä kielestä’” (Mäntynen ym. 2012: 333). Kieltä käytetään aina jonkin kieli-ideologian puitteissa (Mäntynen ym. 2012), joten on luontevaa ajatella, että nämä ideologiat voivat – ainakin osittain – ilmetä kielenkäytössä tehtävistä valinnoista. Näihin ajatuksiin nojautuen analysoin tässä tutkielmassa Kolmen vartin kirkon saarnoja.

Tutkin genreideologioita siis suoraan Kolmen vartin kirkon saarnoista. Kiinnitän huomioni saarnoissa toistuviin valintoihin ja niiden kautta rakentuviin merkityksiin, jotka luonnollistavat normeja ja vahvistavat uskomuksia siitä, millainen on hyvä Kolmen vartin kirkon saarna. Valintojen toistuvuus on erityisen tärkeää, koska ne luovat vaikutelmaa siitä, että valinta on tietoinen ja harkittu. Esimerkkinä toistuvista valinnoista on muun muassa se, että katugallup esiintyy saarnan johdanto- ja käsittelyosassa tai että haastateltavilta kysytään saarnan aiheeseen liittyvä kysymys, mutta kysymykset eivät ole luonteeltaan sellaisia, että niissä pyydetäisiin kommentoimaan saarnan sisältöä. Myöskään pappi ei kommentoi tai selitä katugalustuksia. Saarnan ja katugallupin välille ei siis synny kommentoivaa vuorovaikutusta. Huomionarvoista toistuvana valintana on esimerkiksi sekin, että saarnapuhe ja katugallupjakot erottuvat toisistaan niin selkeästi. Muun muassa tällaisia toistuvia valintoja ja kuvioita olen havainnut ja peilannut niitä institutionaalisiin saaraan kohdistuviin genreideologioihin.

Oikeastaan genreideologioiden tutkiminen on synteessin tekemistä tekstien ja kontekstien analyysin pohjalta (Mäntynen ym. 2012: 329). Tämän synteessin tekemisessä hyödynnän niin aineistosaarnojen kuvausta (ks. luku 2.2), Kolmen vartin kirkon saarnan rakentumista koskevaa analyysia (ks. luku 5) sekä saarna-genreen kohdistuvien institutionaalisten genreideologioiden analyysia (ks. luku 6). Lisäksi hyödynnän Kolmen vartin kirkkoa koskevaa uutisaineistoa, joka valottaa hieman Kolmen vartin kirkon tekijöiden ajatuksia jumalanpalve-

luksessa tehdyistä valinnoista. Näissä Kirkon tiedotuskeskuksen tuottamissa uutisissa kuvailaan, millainen Kolmen vartin kirkko televisiojumalanpalveluksena on, kenelle se on suunnattu ja millaisia tausta-ajatuksia sen toteuttamiseen liittyy.

Kolmen vartin kirkon saarnoja täydentävää sekundaarista aineistoa olisin voinut hankkia myös esimerkiksi haastattelemalla KVK:n vakituista pappia. Rajaudun kuitenkin analysoimaan KVK:n saarnoja koskevia genreideologioita itse hybridisaarnoista sekä Kirkon tiedotuskeskuksen tuottamasta tiedottavasta uutisaineistosta. Lisäksi tärkeänä aineistona toimii edelleen Jumalanpalveluksen opas (2009). Sen pohjalta analysoimani institutionaaliset genreideologiat ovat perustana myös KVK:n saarnojen genreideologioiden tutkimiselle.

Edellisessä luvussa eriteltyjä saarnaa koskevia genreideologioita voi kuvata Solinin (2012: 353) sanoin *normikeskuksen* eli Suomen evankelis-luterilaisen kirkon päättäjien ja mielipidevaikuttajien ideologioiksi, eivätkä ne siis välttämättä täysin vastaa tai kuvaa niitä ajatuksia, uskomuksia ja ihanteita, joita Kolmen vartin kirkon papeilla on saarnasta. Siksi normikeskuksen genreideologiat eivät välttämättä sellaisinaan ole havaittavissa Kolmen vartin kirkon saarnoissa tehdyistä valinnoista. Käytännön kielenkäyttö- ja resurssivalinnat kuitenkin ilmentävät toiminnan taustalla olevia (genre)ideologioita – niin kielenkäyttäjän itsensä kuin taustayhteisönkin (Mäntynen ym. 2012). Siksi on perusteltua tarkastella, miten Jumalanpalveluksen oppaasta analysoimani genreideologiat näkyvät Kolmen vartin kirkon saarnoissa. Koska Yleisradion hartausohjelmia valvoo hartausohjelmien valvontaelin ja Kolmen vartin kirkko on televisiojumalanpalveluksena julkinen ja pysyvä (lähetykset arkistoidaan), sisällön voi olettaa olevan yleisesti hyväksyttyä ja harkittua. Näin ollen on todennäköistä, että tekijöiden henkilökohtaisten genreideologioiden lisäksi saarnassa tehtyihin valintoihin vaikuttavat myös normikeskuksen ideologiat. Seuraavaksi esittelen, miten luvussa 6 esitetyt ideologiat näkyvät Kolmen vartin kirkon saarnoissa. Selitän jokaisen genreideologian kohdalla, mihin perustan päätelmäni.

7.2 Osallisuuden vai osallistamisen ideologia?

Yksi Jumalanpalveluksen oppaasta tunnistamistani saarnaan kohdistuvista genreideologioista on osallisuuden ideologia. Saarnan tulisi siis olla sellainen, että ihmiset voivat ymmärtää sen ja päästä osalliseksi sen sanomasta. Saarnan tulisi myös ottaa huomioon ihmiset ja heidän elämäntilanteensa. Ihmisten siis olisi hyvä näkyä ja kuulua saarnassa, vaikka kyse onkin papin pitämästä puheesta. Kolmen vartin kirkon saarnat todentavat monin tavoin osallisuuden ideo-

logian olemassaoloa. Jo saarnaan valittu hybridimuoto, eli katugallupjaksojen sisällyttäminen saarnapuheeseen, itsessään antaa mahdollisuuden tulkita, että osallisuuden ideologia on keskeinen. Katugallup genrevalintana kantaa mukanaan merkitystä ihmisen äänestä – ja siten kantaa mukanaan ideologiaa demokratian edistämisestä (ks. Briggs 2007). Kun siis hyödynnetään tällaista genreä osana jumalanpalveluksen tärkeimpänä pidettyä osaa, saarnaa, on havaittavissa, että tekijät painottavat saarnan osallisuutta ja jopa osallistavuutta.

Kolmen vartin kirkon vakituinen pappi Harri Palmu toteaaakin Kirkon tiedotuskeskuksen uutisessa: ”Haluamme tarjota ihmisille lisää mahdollisuuksia osallistua kirkon elämään” (KT 28.5.2008). Kyseisessä televisiojumalanpalveluksessa ihmisten osallistumismahdollisuuksia on haluttu lisätä myös siten, että katsojilla on ollut mahdollisuus jättää esirukouspyyntöjä ja antaa palautetta ohjelman verkkosivuilla (KT 7.6.2007). Nämä KVK:n tekijöiden näkemykset vahvistavat ajatusta siitä, että niin koko jumalanpalvelukselta kuin saarnaltakin odotetaan osallisuuden mahdollistamista. Seuraavaksi esittelen, minkälaisissa KVK:n hybridisaarnan valinnoissa ja teoissa osallisuuden ideologia näkyy. Tarkastelu tapahtuu siis nimenomaan hybridimuodon kannalta, eli minkälainen merkitys katugallupeilla on osallisuutta luovana toimintana.

Hybridimuotoisissa KVK:n saarnoissa osallisuuden ideologian voi katsoa avautuvan kolmeen suuntaan: Ensinnäkin KVK:n saarnoissa on tekoja, jotka lisäävät osallisuutta evankeliumista. Tätä korostetaan Jumalanpalveluksen oppaassa (2009). Toiseksi KVK:n saarnoissa on toimintaa, joka rakentaa osallisuutta ja osallistumista vuorovaikutuksen kautta. Kolmanneksi KVK:n saarnoissa on tehty valintoja, jotka luovat osallisuutta kristittyjen yhteisöön ja seurakuntaan. Osallisuus on siis mukana varsin monissa valinnoissa.

Osallisuus evankeliumista

Osallisuus evankeliumista toteutuu erityisesti siten, että katugallupit on valjastettu palvelemaan saarnan retorista rakentumista luvussa 5 kuvatulla tavalla. Vaikka on mahdollista kritisoida, että katugallupit rikkovat saarnan lineaarisuutta ja katkaisevat varsinaisen saarnapuheen ajatuksen, katugallupit myös nostavat esiin saarnan sanoman kannalta tärkeitä asioita. Lisäksi ne jäävät mieleen ja lisäävät saarnan kiinnostavuutta. Näin katugallupien voi ajatella edistävän saarnan keskeisen sanoman perillemenoaa. Katugallupit osana saarnan retorista rakennetta voivat siis luoda tarttumapintoja, jotka auttavat ihmisiä pääsemään saarnaan sisälle ja siten osallisiksi saarnan sanomasta. Tietynlainen varovaisuus ihmisten lähestymisessä, mitä yleis-

luontoisten gallupkysymysten esittäminen osoittaa, on osallisuuden rakentumisen kannalta tärkeä valinta. Ihmiset voivat olla osallisina saarnoissa aivan tavallisten asioiden kautta.

Rakenteellisen näkökulman lisäksi tätä voitaisiin tarkastella myös gallupien sisällön näkökulmasta. Vaikka gallupeissa on paljon lyhyitä mielipidevastauksia, niissä on myös henkilökohtaista uskoa käsitteleviä vastauksia, jotka tulevat esiin etenkin, jos gallupkysymyksessä on katsomuksellinen näkökulma. Tämän voi katsoa henkilökohtaistavan uskoa ja evankeliumia: sitä ei esitetä ainoastaan kirkkoinstituution äänellä. Esimerkiksi seuraavat vastaukset tukevat kirkon sanomaa ja tuovat siihen henkilökohtaisen ulottuvuuden.

M4: jumala kutsuu ihmistä kaksi tai kolme kertaa hänen eläessään (.) se kutsu se on henkilökohtainen jos näin ei olis niin ihminenhan vois sanoo et ei oo kutsua käyny mut jumala kutsuu kaikkia koska sanotaan et hän on rakkaus

N4: ky-yllä (.) monissa elämäntilanteissa (.) monis tapauksissa mis itse on tehny valintoja joita ei välttämättä sil hetkel ees ymmärtäny että miksi (.) tein näin mut jotenkin vaan niil kaikilla on ollu sitte jälkeensä ajatellen merkitys

N7: mä oon kokenut sen silleen että jumala on vetänyt puoleensa tosi voimaakkasti (.) ku elin tuolla maailmassa ja hilluin ravintoloissa ja se ei antanut semmosta rauhaa sydämeen niin silloin tuli semmonen niinku todellakin jumalan kutsu niinku et nyt (maiskautus) muutosta elämää ja se toimii (KVK 13.6.2010)

KVK:n hybridimuotoista saarnaa kuvaa hyvin Jumalanpalveluksen oppaan (2009: 93) ohjeistus: ”Saarnassa on pyrittävä yhdistämään kirkon oppi ja ihmisen kokemus niin, että ne saavat voimaa toisistaan.” Papin eräs tehtävä saarnaa valmistellessaan on miettiä, mitä saarnateksti merkitsee nykyihmiselle (JP 2009: 91–92). Kolmen vartin kirkon saarnoissa papin on mahdollista saada kosketus ihmisiin ja heidän kokemusmaailmaansa erilaisten gallupkysymysten kautta. Yksi katugallupien keskeisimmistä tehtävistä KVK:n saarnoissa onkin saarnan liittäminen ihmisten elämään ja siten luoda osallisuutta evankeliumista.

Osallisuus vuorovaikutuksesta

Kolmen vartin kirkon tekijät ovat korostaneet kyseisen televisiojumalanpalveluksen vuorovaikutteisuutta: ”Kolmen vartin kirkko eroaa perinteisistä televisiojumalanpalveluksista siinä, että sen toteuttamisessa on painotettu jumalanpalveluksen vuorovaikutteisuutta” (KT 28.5.2008). ”Ohjelmalla pyritään luomaan vahvempaa vuorovaikutusta katsojan, toimittavan papin ja muusikoiden välille” (KT 7.6.2007). Toive vuorovaikutteisuudesta liittyy osallisuuden ideologiaan: ihmisten tulisi päästä osallisiksi jumalanpalveluksesta ja saarnasta. Kuitenkin haasteena on, että KVK on tehty ainoastaan televisionkatsojia ajatellen: paikalla ei ole seurakuntaa, vaan sen katsotaan muodostuvan televisioiden ääressä. Keskeinen kysymys on, miten ihmiset pääsevät osallisiksi jumalanpalvelukseen ja miten he näkyvät ja kuuluvat saarnoissa, kun KVK:ssa ei ole paikalla seurakuntaa. Eräänä vastauksena tähän voi pitää KVK:n

saarnan hybridimuotoa: saarnan osana hyödynnetään katugallup-genreä, joka luo vuorovaikutteisuutta – onhan gallupin toiminnassa kyse kysymisestä ja vastaamisesta, vuorovaikutteisesta toiminnasta.

Televisioviestinnässä vuorovaikutusta on vaikea luoda suoraan, koska televisio perustuu aina esittämiseen. Siksi Kolmen vartin kirkossakin korostuu vuorovaikutuksen representointi. On mahdollista ajatella, että Kolmen vartin kirkon saarnaan upotettu katugallup on eräs tapa ratkaista läsnäolevan seurakunnan puuttumisesta aiheutuvia haasteita, kuten sitä, että saarnaa on vaikeampi kohdentaa tietyille yleisölle. Kun luodaan vaikutelma siitä, että pappi on kontaktissa gallupvastaajiin, rakennetaan yhteyttä myös televisionkatsojiin eli kuviteltuun seurakuntaan. Katugallup osana saarnaa siis representoi saarnaajan suhdetta seurakuntaan ja rakentaa vaikutelmaa vuorovaikutteisuudesta.

Katugallupit luovat vuorovaikutteisuutta pääasiassa siten, että niissä vastataan kysymykseen – toiminnassa on siis mukana kysyjä ja vastaaja. Saarnaajat käyttävät usein kielellisinä tehokeinoina retorisia kysymyksiä (Jolkkonen 2001: 188), jotka kuitenkin yleensä ovat merkitykseltään enemmän väitteitä – niihin ei siis ole tarkoitukseen aidosti vastata (VISK § 1705). Sen sijaan ne on tarkoitettu kuulijan pohdittavaksi. Kolmen vartin kirkon saarnoissa esitetään niin aitoja, vastattavaksi tarkoitettuja kysymyksiä, kuin retorisiakin kysymyksiä. Joissakin tapauksissa retoriseksi tulkittava kysymys voi jopa muuttua aidoksi kysymykseksi, sillä sitä seuraa katugallup.

Aitojen kysymysten voisi katsoa suuntautuvan ennen kaikkea galluphaastateltaville, mutta niiden esittämistapa suuntaa ne yhtä lailla Kolmen vartin kirkon katsojalle, kuten seuraavista esimerkeistä ilmenee:

kertomuksessa talentti kuvaa toisaalta jollekin annettua edellytystä suuriin saavutuksiin pääsemiseksi (.) se on jokin lahjaksi saatu henkinen kyky (.) meille kaikille on annettu lahjoja (.) millaisia lahjoja sinä sait (KVK 9.8.2009)

hän [tuhlaajapoika] tiesi tehneensä väärän valinnan (.) ehkäpä hän jopa toivoi että olisi saanut tehdyn tekemättömäksi (.) oletko sinä koskaan ajatellut niin (.) oletko tehnyt asioita, tekoja tai valintoja joita olet myöhemmin katunut (KVK 28.6.2009)

Tällaisissa tilanteissa pappi esittää suoran kysymyksen ja hän katsoo kohti kameraa sen sijaan, että katse suuntautuisi hänen vieressään olevaan televisioruutuun. Myös se, että kysymys esitetään käyttäen *sinä*-pronominia, osoittaa, että se on tarkoitettu myös katsojalle. Kysymykset voivat siis toimia kaksoismerkityksessä: Kysymys edustaa gallupvastaajille esitettyä kysymystä tai ainakin sitä ajatusta, joka toimii katugallupin tulkintakehyksenä. Samalla se toimii

myös televisionkatselijan puhuttelemisena ja aktivoimisena. Esimerkiksi omaantuntoon tai katumuksen tunteeseen liittyvä kysymys on varmasti tarkoitettu jokaiselle ihmiselle, ja haastateltavienkin vastaukset toimivat silloin katsojan omien pohdintojen heijastuspintana.

Osallisuus yhteisöstä

Kolmen vartin kirkon erityispiirteenä on, että se on tehty televisionkatsojia ajatellen eikä paikalla ole seurakuntaa. Seurakunnan ajatellaan muotoutuvan niistä, jotka katsovat jumalanpalvelusta, kuten KVK:n pappi Harri Palmu toteaa Kirkon tiedotuskeskuksen uutisessa:

Jumalanpalvelus on jumalanpalvelus, osallistuttiin siihen sitten kirkossa tai vastaanottimien ääressä. Tärkeintä on, että seurakunta kokoontuu yhteen. Televisioruudun äärellä jumalanpalveluksen voi kokea jopa henkilökohtaisemmin kuin suuressa kirkkosalissa. (KT 28.5.2008.)

Televisiojumalanpalveluksen katsojissa ei ole kyse yhtenäisestä yhteisöstä, vaan erillisistä yksilöistä. Televisiojumalanpalveluksen katsomisen tulisi kuitenkin yhdistää heidät seurakunnaksi. Kolmen vartin kirkossa seurakunnan rakentamisessa hyödynnetään hybridimuotoista saarnaa. Galluphaastateltavien voi katsoa representoivan seurakuntaa ja kristittyjä yleensä. Toisinaan kysymyksissä tai saarnapuheessa jopa nimetään jokin yhteisö, esimerkiksi *me kristityt*, minkä johdosta voi ajatella, että katugallupit vielä tiiviimmin liittyvät juuri mainitun yhteisön representointiin. Haastateltavat toimivat samastumiskohteina ja voivat sitä kautta rakentaa televisionkatsojien osallisuutta myös seurakunnasta. Saarnalla nähdään yleisemmin yhteisöä rakentava tehtävä:

Saarnalla on *opettava eli katekeettinen* tehtävä: se vahvistaa uskoa ja syventää sitä kertomalla, mitä liturgiassa luetut Raamatun tekstit merkitsevät nykypäivänä, mihin kristityt uskovat ja mitä Kristuksen seuraaminen tarkoittaa arjessa. Näin se myös rakentaa kirkkoa ja luo yhteyttä kristittyjen välille. (JPO 2009: 92.)

KVK:n saarnoissa hyödynnetään yhteisön rakentamisessa inkluusiivista *me*-pronominia, joka katugallupin kanssa muodostaa representaatiosuhteen: katugalluphaastateltavat representoivat papin *me*-pronomiinilla ilmaisemaa yhteisöä. *Me*-pronomiinilla ei rakenneta kuitenkaan yhtä ainoaa yhteisöä, vaan saarnoissa on variaatiota sen suhteen, mihin *me* viittaa ja siis minä merkitysten kautta yhteisyyttä luodaan. Joskus *me* saarnapuheessa viittaa Kolmen vartin kirkon seurakuntaan (pappiin itseensä, gallupvastaajiin ja televisionkatsojiin), kuten seuraavassa katugallupin jälkeisessä papin toteamuksessa:

meillä kaikilla on elämässämme tekoja joita kadumme (.) tilanteita joissa jälkeenpäin miettien olisimme voineet toimia toisin (KVK 28.6.2009)

Tällainen inkluusiivinen *me*-pronominin käyttö voi sisällyttää toimintaan aivan kaikki ihmiset, eikä se erityisesti korosta sitä, että seurakunnan tulisi olla tietynlainen. Televisiokontekstissa

seurakunta on joka tapauksessa enemmän tai vähemmän kuvitteellinen ja vaikeasti määriteltävä.

Silti katugallupin tekijöiden valinnat siitä, keitä otetaan haastateltaviksi vaikuttavat siihen, minkälainen kuva seurakunnasta rakentuu. Vastaaajiin sisältyy eri-ikäisiä ihmisiä – mukana on lapsia, nuoria, työikäisiä ja vanhoja; on tyttöjä, poikia, miehiä ja naisia. Ikä ja sukupuoli ovat siis niitä tekijöitä, joissa tuodaan esiin sitä, että seurakunta koostuu erilaisista ihmisistä. Esiin tulee myös roolien tai identiteettien moninaisuus, joita seurakuntalaisilla voi olla. Ihmisestä saattaa tulla esiin vaikkapa se, että hän on vanhempi tai isovanhempi, mutta myös työrooli voi korostua. Tämä kaikki on rakentamassa seurakuntaa ja luomassa samastumiskohteita ja sitä kautta osallisuuden tuntua.

On kuitenkin monia väestöryhmiä, joiden edustajia gallupvastaajien joukossa ei esiinny. Väistämättä tällaiset valinnat muovaavat kuvaa suomalaisesta seurakunnasta ja ilmentävät oletuksia siitä, millaiset ihmiset katsovat televisiojumalanpalveluksia. Joillekin seurakuntarepresentaatiot voivat siis luoda yhteisyyden merkityksiä ja luoda osallisuuden tuntua. Tämä ei kuitenkaan välttämättä koske kaikkia ihmisryhmiä.

Toisinaan papin käyttämä monikon ensimmäinen persoonamuoto voi viitata esimerkiksi suomalaisuuteen, jonka kautta yhteisyyttä ja yhteisöä rakennetaan. Tämän voi tulkita kuitenkin myös osallisuutta heikentävänä tekijänä, jos televisiojumalanpalveluksen katsoja ei olekaan ”sellainen suomalainen” kuin katugallupissa verbaalisin ja visuaalisin keinoin rakennetaan. *Me*-pronomini toimii siis eksklusiivisesti. Seuraavassa aineistoesimerkissä käsitellään suomalaisten onnellisuutta:

tutkimuksen mukaan suomi kuuluu maailman kymmenen onnellisimman kansakunnan joukkoon (.) *meistä suomalaisista* joka neljäs tai joka kolmas, vähän tehtävästä riippuen, on tai haluaisi olla mukana myös kirkon vapaaehtoistyössä (.) kukapa ei haluaisi olla onnellinen vaikka lopun elämäänsä (.) kysytäänpä mikä tekee *meidät suomalaiset* onnellisiksi.

N1 (nuori nainen vauvan kanssa): mmm elämä, elämä yleensäki (*kuva siirtyy kadulle*) ihan yksinkertaiset asiat esimerkiks mulla on tässä neljän kuukauden ikänen vauva ni se tekkee hyvin onnelliseksi päivittäin (naurahtaa)

M1: varmaanki ainaki terveys, perhe

N2 (vanhempi nainen): lastenlapset

M2: ei raha todellakaan

N3: saa haaveitaan toteutettua

P1: muut onnelliset ihmiset

P2: kaverit ja urheilu esimerkiks ja yhesolo

M3: varmaan vapaus tehdä mitä haluaa

N4 (nuori nainen lapsi sylissä): ystävät ja ja ja... tota meiät tekee onnelliseksi sitten myös usko jeesukseen

N5: täl hetkel ainaki mun perhe tekee mut hyvin onnelliseksi (KVK 12.7.2009)

Vaikka Gallup juonnetaan saarnassa siten, että huomio kiinnittyy suomalaisuuteen, gallupvastaajat eivät katso onnellisuutta kansallisesta näkökulmasta, vaan vastaukset ovat hyvin-

kin henkilökohtaisia. Haastateltaville esitetty kysymys onkin saattanut olla "Mikä tekee sinut onnelliseksi?". Saarnapuheessa esiintyvä suomalaisuus-teema kuitenkin rakentaa samastumiskohtaa suomalaisena itseään pitävälle televisionkatsojalle.

Yhtenä ryhmänä, jota gallupvastaajat edustavat, ovat kristityt yleensä. Aiemmin esitettyä ajatusta siitä, että gallupvastaajat edustavat seurakuntaa, voi pitää siinä mielessä neutraalina, että ne eivät liitä ihmiseen automaattisesti mitään vakaumusta. Suomessa on hyväksyttyä kuulua evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja seurakuntaan, vaikka ei olisi vakaumuksellinen kristitty. Kolmen vartin kirkossa esiintyvät viittaukset "*meihin kristittyihin*" liittävät myös gallupvastaajaan, televisionkatsojaan, "etäseurakuntalaiseen" tietyn piirteen: kristinuskon tunnustamisen ja siis tietyn tavan uskoa.

meitä kristittyjä yhdistävä usko suuntautuu ylöspäin kohti jumalaa mutta teot suuntautuvat alaspäin lähimmäisenrakkautena kohti ihmistä (.) uskomme mukaan arvokasta yli kaiken on usko kristukseen ja osallisuus hänen voitostaan ja armostaan (.) kukin on kutsuttu hoitamaan sitä kutsumustehtävää minkä hän on jumalalta saanut (.)

(*kuvakulman vaihdos, lähikuva, pappi siirtyy tv-ruudun viereen*) jumalan todellisuus yllättää ja saa aikaan muutoksen (.) elämältä kannattaa odottaa paljon (.) pettymys ja suru voivat vaihtua määrätietoiseksi rohkeudeksi kohti hyvää (.)

M2: ää no sanotaanko että (*kuva siirtyy kadulle*) jumalan hulluna niin voi heittäytyä kyllä aika moneen asiaan ja ja voi olla siitä varma että hän pitää musta huolen ja ja myös johdattaa näissä asioissa
M3: töissä tietysti ää aina pitää ottaa kantaa siihen mitä tekee mitä ei ja siinä mä oon kyllä yleensä sitte varma että kun mä oon tutkinu ja päättäny että näin tehdään, näin mennään niin sitten mä oon varma siitä
N4: sanotaan et mä heittäydyn just sairastuin syöpään ja sen jälkeen ni vuosi meni ni osti kukkakaupa (naurahtaa)

jumalan valtakunnassa jokainen kristitty on kutsuttu ja kutsuja (.) jokainen on merkityksellinen ja jokaisella on oma paikkansa (.) ihmisyydessä ei ole kysymys suorittamisesta tai osaamisesta (.) niillä ei mitata ihmisen arvoa (KVK 24.7.2011)

Osallisuutta yhteisöön rakennetaan siis yhteisen uskon kuvaamisen ja havainnollistamisen kautta. Kuitenkin myös tämä voi rajata ihmisiä ulkopuolisiksi.

Yhteenvetona voi todeta, että katugallup saarnan resurssivalintana ilmentää saarnaan ja koko jumalanpalvelukseen kohdistuvaa osallisuuden ideologiaa. Katugallupeilla pyritään mahdollistamaan, että ihmiset saavat äänensä kuuluviin myös jumalanpalveluksen tärkeimmässä osassa, saarnassa. Kuitenkin saarnapuheessa rakentuvien merkitysten ja katugallupien välille syntyy tietynlainen representaatiosuhde, joka voi toisaalta osallistaa yhteisöön mutta myös rajata sen ulkopuolelle. Katugallupit osallistajina ovat siis hieman ambivalentteja.

7.3 Ajankohtaisuutta ja ajankohtaistamista

Ajankohtaisuuden ideologialla institutionaalisessa merkityksessä viitattiin siihen, että saarna kytkeytyy nykyaikaan sekä kirkkovuoden ajankohtaan ja jumalanpalvelustilanteeseen. Myös monet Kolmen vartin kirkon saarnan valinnat todentavat ajankohtaisuuden ideologiaa. Niin ikään Kirkon tiedotuskeskuksen uutisessa (KT 28.5.2008) todetaan, että Kolmen vartin kirkon aiheet on ammennettu tästä ajasta.

Katugallup genrevalintana kantaa mukanaan merkitystä ajankohtaisuudesta: useinhan katugallupit liittyvät johonkin kiinnostavaan ajankohtaiseen asiaan, esimerkiksi vaalien edellä ihmisten äänestyskäyttäytymiseen. KVK:n saarnoissa kyse ei kuitenkaan ole näin selkeästi kiinnittymisestä tiettyyn ajankohtaan. KVK:n saarnoja voi mieluummin luonnehtia yleisesti ajankohtaisiksi, mikä tarkoittaa sitä, että katugallupeissa ihmisiltä kysytään vastaajan ”nykyhetken” kannalta relevantteja asioita. Kysymykset kytkeytyvät nykyisyyteen ja vastaukset vastaajan senhetkisiin mielipiteisiin ja näkemyksiin. Nämä osittain myös rakentavat ajatuksia siitä, mitä raamatuntekstit merkitsevät nykyajan ihmiselle (ks. JPO 2009: 94–95). Seuraavassa esimerkissä liitetään raamatuntekstin käsite *kutsumus* nykyaikaisiin käsityksiin kutsumusammateista.

jeesuksen elämää leimasi kutsumustietoisuus (.) hänen tehtävänsä oli kutsua ihmisiä jumalan yhteyteen, julistaa jumalan valtakunnasta (.) hän kutsui syntisen kalastaja simon pietarin ja antoi hänelle ihmisten kalastajan tehtävän (.) kalastajat jättivät kaiken ja lähtivät perheväkineen seuraamaan jeesusta (.) jeesuksella oli kutsumus (.) hän tiesi paikkansa (.) simon pietari sai kutsun ja lähti seuraamaan (.) tänäänkin puhumme kutsumusammateista mutta mikä on kutsumusammatti

N1: no mun mielestä mulla vaihtelee ne että yleensä se se mitä mä sillä hetkellä teen niin se on se mun juttu ja se on mun kutsumus ja mä teen sitä silloin ihan täysillä

M1: mä opiskelen tällä hetkellä nuoriso ja vapaa-ajan ohjaajaks ja myöski kierrän seurakuntia julistamassa evankeliumia ja sen mää tunnen ihan suoraks kutsumukseni

N2: itse ku olen taidealalla ni se on niin ku ku sitä vaan haluaa tehdä niin sitä on pakko tehdä vaikei niinku tavallaan rahaa tuukaa niin kyl siinä niinku kelaa et miks mä teen ni se on vaan se et ku sul on se täällä (*osoittaa päätään*) se juttu et sun on tehtävä sitä ni se on silloin kutsumus

N3: tän päivän kutsumusammattit on enemmän yhdistelmäosaamista et aikasemmin oli ehkä selkeemmin pappi tai talonpoika tai tai sitte joku oli syntynyt paroniks mutta et et nytte tänä päivänä kutsumusammattit on sellasta yhdistelmä monialaista osaamista koulutusta ja elämäkokemusta (.) et mä itse oon design ja brändiasiantuntija ja konsultti ja tässä mä yhdistän niinku muotoilu, media- ja tuotekehitysosaamista ja tää on mulle kutsumus et mä oon yrittänyt luopua tästä mutta se ei oo onnistunu et aina mä oon mutkan kautta palal-palannu niinku designin markkinoinnin pariin

M2: ite oon oon paljon tossa hengellisessä työssä mukana ja ja se on mun kutsumustyöni että mä koen sen ihan vahvasti (KVK 24.7.2011)

Toisaalta Kolmen vartin kirkon saarnoissa näkyy myös kirkkovuoden ajankohta: esimerkiksi juhannuspäivän saarnassa katugallupkysymys voi koskea ihmisten tärkeää juhannusmuistoa. Tällä tavoin luodaan ajankohtaisuutta, vaikka Kolmen vartin kirkko - jumalanpalvelukset eivät suinkaan ole suorita lähetyksiä (ks. luku 2.1).

Ajankohtaisuuden ideologiaa KVK:n hybridisaarnassa voi purkaa toisestakin näkökulmasta, joka liittyy enemmän genrejen käyttöön: ajankohtaisuutta on myös se, että käytetään viestin välittämiseen kyseisellä hetkellä käytössä olevia keinoja ja teknologiaa. Tähän voi liittyä sekin, että KVK:n tekijöiden tavoitteena oli saavuttaa nuorempaa ja kaupunkilais-tuneempaa katsojakuntaa (KT 6.6.2006, 7.6.2007). Osa kysymyksistä esitetään epäsuorina kysymyksinä, joissa on siis jonkinlainen johtolause, esimerkiksi ”*kysytään*pä mikä tekee meidät suomalaiset onnellisiksi” (KVK 12.7.2009). Preesensmuotoinen johtolause luo vaikutelmaa suorasta lähetyksestä – aivan kuin saarna rakentuisi juuri sillä hetkellä, vuorovaikutuksessa gallupvastaajien kanssa.

7.4 Saarnan teologinen kestävyys ja eriytyneet toimijaroolit

Teologisen kestävyuden ideologialla tarkoitetaan tässä odotusta siitä, että saarna toteutetaan kirkon tradition ja opin mukaisesti. Tällainen ideologia näkyy myös KVK:n hybridisaarnassa, vaikka sen toteutuksessa onkin käytetty epäodotuksenmukaisia resursseja. Teologisen kestävyuden ideologia ilmenee erityisesti siten, että saarnapuhe- ja katugallup-osiot on haluttu pitää selvärajaisina. Vaikka nämä genret tuodaankin yhteen, tehtävänjako on hyvin selkeä: pappi pitää saarnapuheen ja katugallupit täydentävät sitä. Näin ei synny mitään ristiriitaa sen suhteen, rikotaanko saarnassa teologisesta kestävyuden periaatteita. Katugallupvastaajathan eivät saarnaa, vaan vastaavat heille esitettyihin kysymyksiin, jotka kylläkin liittyvät saarnaan. Toimijaroolien eriyttäminen pitää huolen siitä, että itse saarnaaminen tapahtuu teologisesti kestäväällä tavalla.

Kuten aiemmin luvussa 5 on esitetty, katugallupien tehtävä saarnassa on ennen kaikkea liittää saarna ihmisten elämään sekä kuvittaa ja havainnollistaa saarna. Näin ollen katugallupeille usein mielletty tehtävä kansan ”yleisen mielipiteen” esiintuojana ei KVK:n hybridisaarnassa ole välttämättä relevantti. Ihmisiä halutaan kyllä osallistaa saarnaan, mutta ”yleinen mielipide” ei sinänsä perustele katugallupin sisällyttämistä saarnaan. Ihmisten mielipiteet eivät ole saarnassa olennaisia, koska saarna on institutionaaliselta tehtävältään opetuspuhe, jonka sisältö perustuu evankelis-luterilaisen kirkon yhteiseen oppiin ja traditioon.

Kuitenkin mielipiteitä on otettu mukaan ja näin ollen katugallup-vastauksista esiin tuleva henkilökohtaisuus rakentaa kuvaa kirkosta moniäänisenä yhteisönä eli yhteisönä, jossa monista eri lähteistä tulevat äänet voivat olla läsnä ja tulla kuulluiksi (ks. Blommaert 2005: 4–5; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 122–123). Se, että saarnaan sisällytetään toimintaa, jossa

ihmiset omilla kasvoillaan ja omalla äänellään esiintyvät ja esittävät näkemyksiään, luo moniäänisyyttä jo tekstin pintatasolla. Saarnatoiminnassa on siis muitakin osallistujia kuin pappi.

Genret kuitenkin määrittävät toimintaa ja toimijoiden rooleja: Pappi ei voi poiketa institutionaalisesta roolistaan, koska kyse on julkisesta jumalanpalveluksesta (ks. JPO 2009: 93). Papin puhe onkin varsin tyyppillistä saarnapuhetta, joka selittää Raamatun tekstiä ja opettaa kirkon uskoa. Gallupvastaajat voivat puolestaan puhua ainoastaan kysymyksen sallimissa rajoissa. Vastaajat eivät voi siis esimerkiksi pitää monologia jostakin tärkeänä pitämästään aiheesta, vaan kysymys–vastaus-rakenne rajoittaa sitä, miten tilanteessa voi toimia ja mitä voi sanoa.

Moniäänisyys onkin tavallaan yksi ilmeisimmistä, mutta kuitenkin ristiriitaisimmista ilmiöistä, joita katugallupin upottaminen saarnaan saa aikaan. Missä määrin moniäänisyys on aitoa, kun saarnakokonaisuus on käsikirjoitettu tietynlaiseksi? Toisin sanoen emme voi tietää, mitä kaikkea on jätetty pois ja onko esimerkiksi kaikki negatiivinen tai kirkon diskurssia vastustava aines hylätty. Myös esitetyt kysymykset rajoittavat vastaamista niin sisällön kuin tyylinkin puolesta. Moniäänisyys on helpointa havaita yksittäisistä vastauksista, joissa on käytetty erilaisia merkityksellistämisen näkökulmia ja varmuusasteita. Lisäksi vastaajat puhuvat ”omalla puhekielellään”, joka kantaa mukanaan puhujien henkilökohtaisia merkityksenanto-tapoja (vrt. Niemen 2014 artikkeli slangista kielenkäytön resurssina). Saarnakokonaisuuden makrotasolla moniäänisyys on kuitenkin kyseenalainen, koska genret määrittävät toimintaa ja toimijoiden rooleja niin vahvasti. Seuraava esimerkki osoittaa ristiriitaa sen välillä, mitä vastaukset sisältävät ja miten pappi niihin viittaa. [Käytän tässä samaa katkelmaa kuin luvussa 5.]

oletko sinä jo saanut jumalalta kutsua (.) tai oletko tuntenut jossakin elämäsi vaiheessa, että hän olisi juuri sinua kutsunut (*Pappi kääntyy televisioruutuun päin; katugallup alkaa*)

M1: ehkä tulee ensimmäisenä mieleen kirkollisvero mut et ei niinku mitään sellasta (.) (*kuva siirtyy studiosta kadulle*) tietysti sitten kun alkaa olla vanhoja sukulaisia niin nehän nyt niinku ehkä kokee sitä jumalan kutsuaki ku alkaa ajatella kuolemaa ja muuta nii

M5: kyllä mä kuitenkin kunnioitan sitä ja (.) ajatuksissa se on että kyllä jotakin sellasta on että

N5: et se on jotain sellanen jonka jonka kokee sisimmässään (.) ja se on tosi henkilökohtanen asia, minulle (.) ei se varmaan kaikille oo

M3: kutsunu sitä ehkä hyväksi tuuriksi ja niin pois päin (.) että että en tiedä onko se sama asia mutta

N6: että se voi olla ehkä joku tapahtuma tai joku tämmönen just iso muutos että esimerkiksi läheinen kuolee tai tai siis se voi olla ihan mitä vaan mutta että tavallaan siinä tuntee että siinä on ehkä jumala no

N3: (edellisen päälle) se ehkä pysäyttää ihmisen ajattelemaan

N2: ei varsinaisesti

M4: jumala kutsuu ihmistä kaksi tai kolme kertaa hänen eläessään (.) se kutsu se on henkilökohtainen jos näin ei olis niin ihmisenhän vois sanoo et ei oo kutsua käyny mut jumala kutsuu kaikkia koska sanotaan et hän on rakkaus

N4: ky-yllä, monissa elämäntilanteissa monis tapauksissa mis itse on tehny valintoja joita ei välttämättä sil hetkel ees ymmärtäny että miksi (.) tein näin mut jotenkin vaan niil kaikilla on ollu sitte jälkeenpäin ajatellen merkitys

N7: mä oon kokenut sen silleen että jumala on vetänyt puoleensa tosi voimaakkasti (.) ku elin tuolla maailmassa ja hilluin ravintoloissa ja se ei antanut semmosta rauhaa sydämeen niin silloin tuli semmonen niinku todellakin jumalan kutsu niinku et nyt (maiskautus) muutosta elämää ja se toimii

niin (.) jumala siis kutsuu jokaista ihmistä (.) moni saattaa kokea sen hyvin konkreettisestikin [– –]
(KVK 13.6.2010)

Esimerkistä käy ilmi, että vastaajat eivät ole mitenkään varmoja Jumalan kutsusta: vastauksissa esiintyy lieventäviä sanoja, kuten *ehkä* ja *jotenkin*. Pappi kuitenkin jatkaa saarnapuhettaan sanoin ”niin Jumala siis kutsuu jokaista ihmistä”. Kolme viimeistä vastausta ovat selvästi kirkon ideologian mukaisia, joten sellaisten vastausten jälkeen on helpompi vetää gallupvastauksia yhteen kirkon näkökulmaa korostaen. *Niin* ja *siis* kielellisinä valintoina viittaavat siihen, että pappi ikään kuin käyttää gallupvastauksia argumenttinaan: aiemmin kuullun perusteella voi sanoa, että Jumala kutsuu jokaista ihmistä. Tämä ei kuitenkaan vastausten perusteella pidä paikkaansa. Tällaisessa tilanteessa kirkon opetus ja gallupvastaajien epävarmuus joutuvat vastakkain, ja kirkon kanta korostuu. Gallupvastaukset voivat siis sisältää ihmisten henkilökohtaisia näkemyksiä ja sinänsä olla moniäänisiä, mutta papilla on jumalanpalvelustilanteessa kuitenkin auktoriteettiasema, joten hänen koontinsa ja päätelmänsä ovat painavampia kuin yksittäiset vastaukset. Siksi saarnan moniäänisyyttä voi pitää ristiriitaisena tai jopa näennäisenä. Tätä ilmiötä voi käsitteellistää *entekstualisaatio*-käsitteen avulla, jota Charles Briggs (2007) on käyttänyt nimenomaan gallupien yhteydessä. Entekstualisaatio viittaa siihen, miten tekstistä tulee osa toisia tekstejä: miten esimerkiksi katugallup kirjoitetaan mukaan saarnaan ja miten se alkaa rakentaa merkityksiä osana saarna.

KVK:n hybridisaarna osoittaa, että vaikka saarna toteutettaisiin uudella tavalla, teologisesta kestävydestä on vaikea luopua. Evankelis-luterilaista kirkkoinstituutiota edustavien toimijoiden on julistettava evankeliumia ”puhtaasti” (ks. JPO 2009: 92), eikä saarnassa ole hyvä ottaa liikaa vapauksia, sillä se aiheuttaisi helposti normiristiriidan (vrt. Solin 2012). Näin ollen saarnan ilmaisumuodon on pysyttävä sellaisena, että papin roolissa sanotun voi katsoa edustavan kirkon traditiota ja oppia. Kun saarnassa on muita aineksia, niiden on oltava tulkittavissa yksilöiden omiksi näkemyksiksi, joita ei sido kirkon oppi. Saarnan ja katugallupin muodostama hybridisaarna siis käyttää hyväkseen genrejen selkeitä rajoja ja tunnistettavuutta. Näin saarnaan on mahdollista sisällyttää uudenlaisia aineksia, ilman että se muodostaisi ristiriitaa teologisen kestävyden kanssa.

7.5 Saarnan kommunikatiivinen tavoite ja tehtäväkeskeisyyden ideologia

Jumalanpalveluksen oppaassa (2009) korostunut tehtäväkeskeisyyden ideologia ei ole KVK:n hybridisaarnassa niin näkyvää kuin metagenreä edustavassa tekstissä. Kuitenkin KVK:n saarnoja voi kuvailla tehtäväkeskeisiksi, ja siten ne vahvistavat kyseistä saarnaan kohdistuvaa ideologiaa. Tehtäväkeskeisyys näkyy KVK:n saarnoissa erityisesti siten, että saarna pyrkii opettamaan kirkon yhteistä uskoa sekä selittämään raamatuntekstien merkityksiä. Katugallupit on valjastettu mukaan tähän selitysprosessiin esimerkiksi siten, että ne voivat havainnollistaa tiettyä erikoismerkitystä. Jos papin puhe edustaa abstraktia ja yleistä tapaa ilmaista asioita ja merkityksiä, katugallupien voi yleensä katsoa edustavan konkreettista. Alla olevasta aineistoimerkistä käy ilmi, miten katugallupvastaukset havainnollistavat evankeliumitekstissä (Matt. 25: 14–30) esiintyvän käsitteen *talentti* merkitystä.

Pappi pohjustaa ensin gallupin aihetta ja esittää sitten kysymyksen, jota seuraa katugallup:

kertomuksessa talentti kuvaa toisaalta jollekin annettua edellytystä suuriin saavutuksiin pääsemiseksi (.) se on jokin lahjaksi saatu henkinen kyky (.) meille kaikille on annettu lahjoja (.) millaisia lahjoja sinä sait

N1: ne voi olla semmosii niinku mitkä vaan tavallaan niinku mulle ainakin helpottaa jopa omaa elämää kun mä teen jotain asioita toisten ihmisten puolesta tai toisten ihmisten avuks ja tota ne voi olla hirveen pieniä asioita ää ja ne ei välttämättä oo mitään semmosta et mä ve-veisin kukkia tai toisin lahjaa vaan ne voi olla jotain niinku paljon arkisempaa että et et ensimmäisenä tulee mieleen jotain mitä on töissä tehny sen takia et joku muu niinku vois tehdä omaa työtä paremmiin

M1: kummivanhempia tulee autettua lastenhoidossa paljon ja

N2: ja mä teen todella paljon sitä vapaaehtoistyötä ja tota se on nyt toisten hyväks (.) monen ihmisen hyväks

N3: mä tein eilen ruokaa tolle poikaystävälle

N4: mummua yritin auttaa kaheksankytävuoottissyntymäpäiväjuhliissa siinä missä osaan (.) että keitin kahvia ja tein täytekakkua ja jotain tällästä pientä

N5: no ihan tänä aamuna töissä hoitelin asiakkaitten matkapuhelinasioita (naurahtaa)

M2: jos on vaikka huono päivä niin tulee taputettua olalle ja kysyttyä, että mites nyt menee, että näytät vähän väsyneeltä tai tai jotakin sellasta niinkun ihan arkista ja ne on oikeestaan mun mielestä niitä tärkeimpiä juttuja (KVK 9.8.2009)

Vastauksista voi huomata, että ne ovat ristiriidassa kysymyksen kanssa: vastaajat vastaavat pikemminkin kysymykseen ”millaisia lahjoja sinä annat” kuin ”millaisia lahjoja sinä sait”. Tämä havainnollistaa, mitä *lahja* tai *talentti* Raamatussa merkitsee.

Tehtäväkeskeisyytenä voi siis pitää sitä, että KVK:n saarnoissa esiintyvät gallupkysymykset tai -aiheet liittyvät saarnan sanoman välittymiseen. Kysymykset ja aiheet ilmentävät myös saarnan taustatyönä tehtävää hermeneuttista analyysia, joka tarkoittaa sitä, että saarnaaja pohtii, mitä tekstit merkitsevät saarnan kuulijoille nykyaikana (ks. JPO 2009: 94). Jumalanpalveluksen tekijät ovat siis miettineet, minkälaisen teemojen käsittely valaisee evan-

liumitekstin merkityksiä nykyään. Kysymykset ilmentävät tekijöiden tulkintaa siitä, mitkä ovat ihmisille niitä aiheita ja asioita, joiden kautta päästään käsiksi raamatun tekstien merkityksiin. Gallupeissa ei suoraan kysytä, miten ihmiset tulkitsevat saarnan pohjana toimivaa raamatun tekstiä tai mitä merkityksiä he sille antavat. Pikemminkin gallupeilla etsitään ihmisten elämästä tarttumapintoja, joihin saarnaajan esiintuomat merkitykset voivat kiinnittyä. Ideana on se, että katugallupeissa käsitellään ihmisille tuttuja asioita, joiden kautta tai joiden pohjalta raamatun tekstien merkityksiä voidaan tehdä eläväksi.

Tehtäväkeskeisyytenä voi pitää sitäkin, että katugallupkysymyksissä on yleisten kysymysten lisäksi katsomuksellista ainesta sisältäviä kysymyksiä. Tällaiset uskontoon liittyvät gallupaiheet ovat saarnakokonaisuudessa tavallaan odotuksenmukaisempia kuin sellaiset aiheet, jotka eivät suoranaisesti liity uskontoon. Katsomukselliset aiheet pureutuvat ihmisten kokemuksiin, ja näin ollen vastaukset ovat usein yleisten kysymysten vastauksia pitempiä. Katsomuksellista ainesta sisältävät vastaukset voivat olla henkilökohtaisia narratiiveja, jotka koskevat esimerkiksi omaa vakaumusta.

Se, että gallupeissa tuodaan esiin tavallisten ihmisten henkilökohtainen kokemus, voi herättää paitsi kiinnostusta myös synnyttää samastumiskohteita. Haastateltujen vastauksissa esiintyvä hengellinen sisältö on epävirallisempaa ja ei-institutionaalista verrattuna papin saarnapuheessa rakentuvaan uskoon. Tämä voi tehdä saarnan inhimillisemmäksi ja koskettavamaksi. Tämä on todennäköisesti tiedostettu saarnan resurssivalintoja tehdessä.

Katugallupien käyttämisen taustalla todennäköisesti onkin ollut ajatus siitä, että ihmisten tarinat voivat välittää sanomaa paremmin kuin papin kuvailu. Katugallupin käyttö on keino päästä lähelle ihmisen kokemusmaailmaa ja antaa vaikutelman siitä, että ihmisten osallistuminen ja äänivalta on tärkeä (ks. Briggs 2007). Katugallupien rentoudesta ja viihdyttävyydestä huolimatta hybridisaarna toteuttaa sille määritellyjä perustehtäviä.

7.6 Performatiivinen genreideologia hybridigenren taustalla?

Performatiivinen genreideologia viittaa siihen, että kielen- ja genren käyttö nähdään seurauksellisena toimintana ja tekoina. Performatiivinen genreideologia on tietyllä tavalla abstrakti ja vaikeasti havaittava. Se kuitenkin kytkeytyy kaikkiin valintoihin, joita KVK:n saarnoissa on tehty. Voikin tulkita, että hybridimuotoisen saarnan uskotaan toteuttavan kaikki saarnaan kohdistuvat ne odotukset ja uskomukset, joita eri genreideologiat ilmentävät. Performatiivisen ideologian olemassaoloa todentavat KVK:n saarnoissa toistuvat valinnat, kuten se, että katu-

gallupit on vakiinnutettu saarnan resurssiksi eikä saarnoissa esimerkiksi hyödynnetä jotain toista genreä.

Kolmen vartin kirkkoa koskevassa metakielellisessä aineistossa, kuten Kirkon tiedotuskeskuksen uutisissa, performatiivinen ideologia tulee selkeämmin esiin, sillä uutisissa eksplikoidaan sekä Kolmen vartin kirkon tavoitteita että kerrotaan tehdyistä valinnoista tietoisina ja harkittuina. Näin tavoitteiden ja tekojen välille muodostuu yhteys: uskotaan, että tietyt kielelliset tai diskursiiviset teot saavat aikaan haluttuja vaikutuksia. Esimerkiksi KVK:n pappi Harri Palmu (KT 28.5.2008) toteaa: ”Tarkoituksena on tuoda armoa arjen keskelle. Jumalalpalveluksessa arki ja pyhä kohtaavat niin kirkkosaleissa kuin kotisohvilla.” Tähän toteamukseen kätkeytyy uskomus siitä, että KVK:ssa tapahtuva kielellinen ja sosiaalinen toiminta ja siinä tehdyt valinnat toteuttavat *armon tuomisen* arjen keskelle sekä *arjen ja pyhän kohtaamisen*. Tämä osoittaa tekijöiden uskoa kielenkäytön ja genrevalintojen performatiiviseen voimaan.

Kolmen vartin kirkon tekijät siis osoittavat hybridimuodon valinnallaan uskoa siihen, että tietyn genren käytöllä voidaan tehdä asioita ja päästä haluttuihin päämääriin. Katugallupien uskotaan luovan vuorovaikutusta ja siten osallisuutta niin saarnaan kuin laajemmin ajateltuna koko televisiojumalanpalvelukseen.

Kolmen vartin kirkon saarnojen kannalta ei olekaan olennaista ainoastaan se, millaisia odotuksia ja uskomuksia tekijät kohdistavat saarna-genreen. Yhtä tärkeää on se, mitä he ajattelevat katugallup-genrestä: se näyttäytyy yhtenä mahdollisena keinona yhdistää kirkon oppi ja ihmisten kokemus ja siten välittää Jumalan sanaa mahdollisimman vaikuttavasti. Kolmen vartin kirkon saarnassa hyödynnetään ajatusta siitä, että katugallup genrenä voi välittää ihmisen kokemuksen. Näin myös saarnalta odotetut piirteet, kuten ajankohtaisuus ja persoonallinen koskettavuus (JPO 2009: 92), toteutuvat paremmin.

8 PÄÄTÄNTÖ

8.1 Keskeisiä löydöksiä ja niiden pohdintaa

Tutkimukseni tavoitteena oli ymmärtää Kolmen vartin kirkon saarnojen hybridimuotoa niin saarnan rakentumisen kuin saarna-genreen kohdistuvien genreideologioiden kannalta. Päädyin käsitteellistämään Kolmen vartin kirkon saarnaa hybridigenrenä, joka siis tarkoittaa kahden genren risteyttämistä siten, että niistä syntyy uudenlaista kielellistä ja sosiaalista toimintaa (Bhatia 2004: 87–91; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 129–136).

Katugallup KVK:n saarnan rakenteessa

Ensiksi tarkastelin hybridimuotoa KVK:n saarnan funktionaalisen ja retorisen rakentumisen kannalta. Analysoin siis, minkälaisia tehtäviä katugallupilla on saarnan funktionaalisessa jakso-
rakenteessa, joka toteuttaa saarnan kommunikatiivisia tavoitteita vaiheittain. Keskeisenä löydöksenä oli, että johdannossa katugallupin funktioita olivat *kiinnostuksen herättäminen* ja saarnan *liittäminen* ihmisten elämään. Saarnan käsittelyosassa katugallupin tehtävänä oli niin ikään saarnan *liittäminen* ihmisten elämään sekä saarnan *kuvittaminen* eli havainnollistaminen. Toisaalta katugallupit myös liittävät ihmiset mukaan saarnan todellisuuteen.

Sekä Eun-Ye Cheongin (1999) että Elina Tuomisen (2013) genreanalyttisistä saarnatutkimuksista käy ilmi, että saarnoissa tyypillisiä jaksoja ovat saarnan liittäminen ihmisten elämään, kiinnostuksen herättäminen sekä monenlainen havainnollistaminen. Usein pappi tekee tämän itse esimerkiksi tapausesimerkkien tai narratiivien avulla. KVK:n katugallupit ovat ikään kuin saarnaa havainnollistavaa tai kuvittavaa suoraa kerrontaa, joka voisi toteutua myös papin epäsuoran kerronnan avulla. Saarnoissa niin ikään hyödynnetään paljon retorisia kysymyksiä, joilla halutaan aktivoida ihmisiä (ks. Jolkkonen 2001: 188). KVK:n saarnojen hybridimuodon vuoksi kysymykset saavat vastauksia muiltakin kuin papilta itseltään, eli retoriset kysymykset voivat muuttua aidoiksi kysymyksiksi.

Saarna-katugallup-hybridien tarkastelu funktionaalisten jaksujen näkökulmasta osoittaa, että katugallupit mukautuvat saarnan funktionaaliseen rakenteeseen, vaikka funktioiden toteuttamiseen on käytetty saarnapuheelle epätyypillistä genreressurssia, katugallupia.

Saarnan retorisen järjestymisen näkökulmasta katugallupin keskeisin tehtävä on saarnan aiheen ja juonen kehittäminen. Katugallup saarnan rakenteellisena resurssina tarjoaa saar-

naavalle papille mahdollisuuden eräänlaisiin siirtymiin aiheen käsittelyssä. Näin myös saarnapuheen juoni rakentuu selkeäksi ja kietoutuu varsin tiiviisti tietyn teeman ympärille. Retorinen järjestyminen liittyy läheisesti siihen, miten tehokkaasti ja vaikuttavasti saarnan viesti välittyy ihmisille. Koska saarnalla pyritään koskettamaan kuulijoita ja vaikuttamaan heihin, papin täytyy luoda keskusteluyhteys saarnan kuulijoihin. Tämä voi toteutua retorisesti monin tavoin, esimerkiksi me-muotoisella kohdentamisella, kevennyksellä tai viittauksella seurakunnan tuntemaan ajankohtaiseen tapahtumaan. (Puro 1998: 48–50). KVK:n saarnassa katugallupin voi katsoa toimivan tällaisena keskusteluyhteyden avaajana: ensimmäinen katugallup lähestyy ihmisiä varovasti ja luo yhteistä käsitystä aiheesta. Tutulta pohjalta papin on helpompi edetä kohti evankeliumitekstin teologisia merkityksiä. Toisessa katugallupissa voidaan tarttua tiiviimmin saarnan sanomaan liittyviin merkityksiin, jonka jälkeen pappi voi käsitellä aihetta enemmän kirkon merkityksellistämistapojen näkökulmasta.

Katugallupin tehtävien tarkastelu osana saarnan funktionaalista rakennetta ja retorista jäsentelyä osoittaa, että katugallupit on käsikirjoitettu varsin tiiviiksi osaksi saarnaa, vaikka saarnapuheen ja katugallupin välillä ei ole kommentoivaa vuorovaikutusta. Katugallupeilla kuitenkin on tehtäviä saarnan sisäisessä logiikassa, eli niitä siis hyödynnetään resurssina. Silti Kirkon tiedotuskeskuksen uutisessa (KT 7.6.2007) ilmaistaan varovasti ”Lisäksi saarnojen yhteydessä näytetään etukäteen kuvattuja päivän aiheeseen liittyviä katugallupeja.” Varovaisuus ilmentää tietynlaista oletusta siitä, että saarnalta yleisesti odotetaan vakiintunutta muotoa ja tunnistettavuutta.

Hybridimuoto genreideologioiden kannalta

Toiseksi tutkin saarnaan kohdistuvia genreideologioita. Genreideologioiden analysoiminen oli perusteltua, sillä tutkimusprosessin kuluessa ilmeni, että saarna on varsin voimakkaasti ideologioiden kirjoma genre. Koska saarnaan vaikutti kohdistuvan niin paljon erilaisia odotuksia ja uskomuksia, päädyin erittelemään niitä metagenreä edustavan Kirkkohallituksen Jumalanpalveluksen oppaan (2009) pohjalta. Tunnistin viisi keskeistä genreideologiaa, jotka ovat *tehtäväkeskeisyyden ideologia*, *ajankohtaisuuden ideologia*, *osallisuuden ideologia*, *teologisen kestävyuden ideologia* ja *performatiivinen ideologia*. Nämä kaikki kuvaavat niitä odotuksia ja uskomuksia, joita Suomen evankelis-luterilainen kirkko saarnaan kohdistaa. Jumalanpalveluksen oppaassa korostui erityisesti se, että saarnan odotetaan keskittyvän sille määriteltyihin tehtäviin, joiden perustalle se myös rakentuu.

Kolmantena analysoinnin kohteena olivat Kolmen vartin kirkon hybridisaarnassa ilmevät genreideologiat. Hyödynsin tässä tarkastelussa Jumalanpalveluksen oppaan pohjalta tunnistamiani genreideologioita. Tarkastelin, miten hybridisaarnoissa tehdyt valinnat vahvistavat tai luonnollistavat saarnaan kohdistuvia ideologioita. Lisäksi käytin oheisaineistona KVK:a koskevia uutisjuttuja.

Erityisen voimakkaasti KVK:n hybridisaarnat vaikuttivat vahvistavan osallisuuden ideologiaa. Tätä ajatusta tukee jo katugallup genrevalintana: katugallupit kantavat mukanaan merkitystä ihmisten tai kansan äänestä. Voidaan siis ajatella, että katugallupin uskotaan luovan osallisuutta ja mahdollistavan dialogia kirkkoinstituution ja ihmisten välillä. Katugallup genrevalintana liittyy myös ajankohtaisuuden ideologiaan: katugallupia voi pitää genrenä, joka kantaa mukanaan muista käyttöyhteyksistä tuttuja merkityksiä, kuten ajankohtaisuutta.

Toisaalta myös teologisen kestävyuden ideologia vaikuttaa vahvalta KVK:n hybridisaarnoissa. Genret eivät sekoitu toisiinsa niin, että ne olisi vaikea erottaa toisistaan, vaan genrejen ”rajat” näyttävät hyvinkin selvinä. Tästä voi päätellä, että käytettyjen genrejen on tarkoituskin säilyä tunnistettavina, jolloin ne uudessa kontekstissa kantavat mukanaan konventionaalisia merkityksiään ja myös genreideologioitaan. Saarnakokonaisuuteen osallistuvien ihmisten toimijuudet säilyvät genrekonventioiden mukaisina: pappi pitää teologisesti määrittäviä funktioita toteuttavan saarnapuheen, ja gallupvastaajat vastaavat heille esitettyihin kysymyksiin. Vaikka vastaajat tuottavat sisältöä saarnaan, he eivät saarnaa. Näin saarnan hybridimuoto ei ole ristiriidassa teologisen kestävyuden ideologian kanssa. Tämä vahvistaa Inkeri Leiberin (2003) väitöstutkimuksen löydöksiä, joiden perusteella hän pääättelee, että papin ja seurakunnan vuorovaikutusroolit ovat varsin pysyviä. Voi pohtia sitäkin mahdollisuutta, että teologisen kestävyuden genreideologia mahdollisesti vaikuttaa vuorovaikutusroolien staattisuuteen saarnakontekstissa.

Toisaalta saarnalle tekstilajina on tyypillistä tietynlainen pyrkimys muutokseen, esimerkiksi sitä kautta, että saarnan tulee puhutella ihmisiä ajassa. Saarna voi toteutua kielellisesti ja retorisesti monen muotoisena (ks. Puro 1998). Tähän liittyen Bhatia (2004, 2010) esittää, että hybridigenret ovat seurausta ammatillisten tai asiantuntijaviestinnän monitavoitteisuudesta ja että tekstien kompleksisuus aiheutuu eksperttikielenkäyttäjien yksilöllisistä viestintätavoitteista. Myös Cheong (1999) ja Tuominen (2013) uskovat, että papit saarnaviestinnän ekspertteinä muokkaavat saarnoja yksilöllisten viestintätavoitteidensa perusteella – kuitenkin niin, että saarnan kommunikatiivinen tavoite voi toteutua. Myös KVK:n hybridisaarnoja voi pitää tällaisena asiantuntijuuteen perustuvana saarnagenren muokkaamisena. Mutta mitkä sitten ovat yksilöllisiä viestintätavoitteita? Ovatko viestintätavoitteet yksilöllisiä, jos niiden kautta pyri-

tään toteuttamaan saarnan tyypillisiä kommunikatiivisia tavoitteita, jotka opitaan tuntemaan koulutuksen ja asiantuntijuuden myötä?

Solin (2012: 352) muistuttaa, että vaikka institutionaalisten genrejen – tässä tapauksessa saarnan – normit luodaan usein keskusjohtoisesti, genrejä muokataan myös paikallisesti. Tämä mahdollistaa sen, että genreissä voi olla variaatiota. Toisaalta variaatio ei merkitse sitä, etteikö genreteksti hyvin voisi noudattaa normikeskuksen ajatuksia esimerkiksi kommunikatiivisesta tavoitteesta. KVK:n saarnojenkin voi hybridimuodostaan huolimatta katsoa luonnollistavan Jumalanpalveluksen oppaan (2009) genreideologioita. KVK:n saarnoissa on siis haluttu sitoutua niihin asioihin, joita saarnalta yleisesti odotetaan ja joita siitä uskotaan. Näin KVK:n saarna ei ole ristiriidassa kirkkoinstituution ”virallisten” genreideologioiden kanssa. Hybridimuotoinenkin saarna pyrkii toteuttamaan kirkon saarnalle määrittelemää tehtävää evankeliumin julistamisena ja opettamisena.

Tutkimukseni osoittaa, että vaikka katugallupin on tarkoitus toimia esimerkiksi vuorovaikutuksellisuutta edistävänä tekijänä ja se voi lisätä saarnaan tietynlaista viihdyttävyyttä ja kepeyttä, KVK:n saarna ei irrottaudu kirkon määrittelemistä saarnan periaatteista. Näin ollen voi ajatella, että viestinnän selkeä päämäärä ja tavoite saavat kielenkäyttäjää etsimään keinoja, miten viesti tietyssä tilanteessa saataisiin välitetyksi parhaiten. Televisiokontekstissa katugallupin käyttö on ollut yksi vaihtoehto.

Hybridimuodon käyttäminen voi potentiaalisesti saada aikaan normiristiriidan (vrt. Solin 2012). Jos saarnan ilmenemismuotoa muokataan kovin paljon, kaikki toimijat eivät välttämättä pidä asiasta. Uusia resursseja ei välttämättä nähdä saarnan kommunikatiivisia tavoitteita toteuttavina tekijöinä, vaan esimerkiksi saarnan lineaarisuutta rikkovina tai sen arvokkuutta heikentävinä tekijöinä. KVK:n saarnoissa katugallupit saattavat vaikuttaa perusteettomilta varsinkin silloin, jos gallupkysymyksessä ei ole uskonnollista sisältöä. Tässä mielessä voi ajatella, että katugallupien esittäminen keskellä saarnaa voisi viedä lajia ”epäsaarnamaiseen” suuntaan. KVK:n saarnojen genreideologinen tarkastelu kuitenkin osoittaa, että ristiriidat eivät välttämättä ulotu kovin syvälle, sillä löydöksenä on pikemminkin se, että katugallupjaksot mukautuvat saarnan genreideologioihin.

Jos kysytään, miksi katugallupeja käytetään Kolmen vartin kirkon saarnoissa, yhtenä vastauksena voisi olla: Kolmen vartin kirkon saarnoissa hyödynnetään katugallupjaksoja siksi, että ne mukautuvat saarnan tehtäviin ja luovat saarnalle sitä kiinnostavuutta, ajankohtaisuutta ja osallisuutta, jota kirkko saarnoilta odottaa. Erityisesti tämä korostuu televisiojumalanpalveluksessa, jossa ei ole seurakuntaa paikalla. Katsojien mielenkiinnon lisäämiseksi tai säilyttämiseksi on joka tapauksessa kehiteltävä uusia toimintatapoja (ks. Nuolijärvi & Tiittula

2000:19.). Erityisen tärkeää on huomata, että katugallup ei muodosta ratkaisematonta ristiriitaa saarnalta odotetun teologisen kestävyuden suhteen. Sen sijaan katugallupin voi nähdä dynaamisena resurssina, joka luo merkityksiä paitsi välittömässä esiintymiskontekstissaan myös aiempien kontekstiansa kautta.

Genreideologioiden kannalta ajateltuna saarna-genressä vallitsee vakauden ja muutoksen jännite: yhtäältä saarnan odotetaan toteutettavan traditionaalisia tehtäviä (tehtäväkeskeisyyden ideologia) ja toisaalta sen tulee olla tuore ja ajankohtainen (ajankohtaisuuden ideologia). Saarna genrenä rakentuu historiallisesti muodostuneiden tehtäviensä perustalle, mutta nämä tehtävät merkitsevät eri aikoina eri asioita. Niinpä tehtäviä pyritään toteuttamaan eri aikoina erilaisin kielellisin ja diskursiivisin valinnoin ja keinoin. Näin myös tehtävien toteuttamiseksi käytettyjen kielellisten ja diskursiivisten resurssien muuttumista voidaan pitää jopa odotuksenmukaisena. Yksinkertaisimmillaan tämä ajatus todentuu siinä, että esimerkiksi samaa saarnaa ei pidetä useita kertoja, vaan saarnaan pyritään luomaan aina jokin tuore näkökulma.

Tutkimukseni osoittaa, kuinka vahvasti kielenkäyttäjäyhteisön ideologia, genreideologiat ja genren kommunikatiiviset tavoitteet voivat olla kietoutuneina toisiinsa: Ideologian pohjalta muotoutuvat ne asiat, joista halutaan viestiä. Tätä varten valitaan genre, jonka tarkoituksena on toteuttaa kommunikatiivinen tavoite. Genreen puolestaan kohdistuu genreideologioita – odotuksia ja uskomuksia siitä, miten genre toteuttaisi viestinnälliset tavoitteensa mahdollisimman tehokkaasti ja hyvin. Tällainen yhteenkietoutuneisuus osoittaa, että genren käytön ymmärtäminen saattaa edellyttää melko syvällistäkin kontekstuaalista analyysia, joka pitää sisällään niin yhteisön ideologioiden kuin genreideologioiden tarkastelua. Tämä havainto tukee omalta osaltaan Bhatian (2008a, 2010) ajatuksia siitä, että genreanalyysin tulisi suuntautua yhä syvemmälle kielenkäytön sosiaaliseen kontekstiin ja siten muotoutua aiempaa kriittisemmäksi.

8.2 Tutkimuksen arviointia

Saarnagenren jäsentäminen hybridi-käsitteen avulla on melko tuore lähestymistapa kyseisen tekstilajin tutkimisessa. Varsinkaan näin ”radikaalia” hybridisaarnaa ei liene aikaisemmin tutkittu – monestihan hybridisaatio tapahtuu hyvin hienovaraisesti, kuten Tuomisen (2013)

saarnatutkimuksessa havaitaan. Myös tapani käyttää genreideologian käsitettä hybridimuodon merkityksellistämiseen on varsin kokeileva. Tietynlaisena rajoitteena onkin ollut se, että genreideologioiden analysoinnin mallien löytäminen on ollut vaikeaa. Enemmän kyse on ollut erilaisten lähestymistapojen yhdistämisestä ja soveltamisesta. Tällainen kokeileminen ei välttämättä tuota kestävimpiä ja sovellettavimpia tutkimustuloksia, mutta näkisinkin, että tutkimukseni anti on siinä, että se todentaa genreideologisen lähestymistavan relevanssia nimenomaan hybridigenrejen tutkimisessa: Genrejen muokkaaminen voi saada aikaan vaikka hyvin monenlaisia tekstejä, ja tulkinnassa on helppo jäädä muodon vangiksi – emme välttämättä saa kiinni tekstin tavoitteista. Genreideologinen tarkastelu syventää kuvaa siitä, mitkä ovat tietyn genren viestintätavoitteet ja millä tavoin niitä uskotaan voitavan toteuttaa. Tämä lisää ymmärrystämme myös erilaisista hybridisaatioprosesseista.

Tutkimukseni on luonteeltaan tapaustutkimus, eli tarkoitukseni ei ole ollut luoda sen pohjalta yleistyksiä – enempää Kolmen vartin kirkon saarna -genrestä kuin genreideologisesta lähestymistavastakaan. Koska tutkimukseni on laadullinen ja perustuu kielellisten merkitysten analyysiin, se on subjektiivinen, eli joku toinen olisi ehkä tehnyt toisenlaisia tulkintoja. Perusteeksi omille tulkinnoilleni olen sisällyttänyt analyysilukuihin aineistoesimerkkejä ja näin antanut aineiston äänen kuulua. Lisäksi olen pyrkinyt tutkimuksen kontekstin huolelliseen kuvaamiseen ja eksplikointiin (Mäntynen 2003: 28).

Eräs tutkimukseni rajoite on se, että en ole hankkinut tutkimusaineistoa suoraan Kolmen vartin kirkon tekijöiltä. Bhatian (2004) genreanalyysi perustuu siihen ajatukseen, että tekstuaalisen analyysin lisäksi käytettävissä on esimerkiksi etnografisilla menetelmillä kerättyä aineistoa. Tämän tarkoituksena on mahdollistaa päätelmien teko siitä, miksi genren todelliset käyttäjät ovat tehneet sellaisia valintoja kuin ovat tehneet. Olisi siis tärkeää ymmärtää heidän toimintaansa tekstien ja tekstilajien tuottamisen taustalla. Toisaalta esimerkiksi haastatteluaineisto ei välttämättä olisi ollut paras mahdollinen genreideologioiden tutkimiseen, varsinkaan jos ideologioista olisi kysytty suoraan (ks. Mäntynen 2012: 333).

En ole kuitenkaan kokonaan sivuuttanut niin sanotun etnografisen metainformaation hankkimista, vaan olen hyödyntänyt aineistoa, joka avaa nimenomaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmaa saarnojen tuottamiseen. Tätä voi kutsua Bhatian (2004) peräänkuuluttamaksi etnografiseksi lähestymistavaksi. Haasteena kuitenkin on, että en ole soveltanut tällaista etnografista näkökulmaa esimerkiksi televisiokontekstin tutkimiseen. Genreanalyysin monialaisuus laajentaa sitä kontekstien joukkoa, jota olisi syytä tutkia genrenkäytön merkitysten ymmärtämiseksi. Tällaisessa tilanteessa on hyväksyttävä myös se, että kaikkea ei voi aina selvittää ja tietää.

8.3 Jatkotutkimusideoita

Tutkimukseni myötä olen havainnut, että saarna on kiinnostava ja nykyaikanakin relevantti tutkimuskohde. Suomen evankelis-luterilainen kirkko on yleisten odotusten vastaisesti yllättävän moderni kielenkäyttäjyhteisö ja vaikuttaja. Kun Kolmen vartin kirkkoa näytettiin vuosina 2005–2011, sosiaalisen median palvelut, kuten Facebook, Twitter ja Instagram, eivät vielä olleet niin tärkeä osa ”perinteisen median” toimintaa kuin ne ovat nyt. Kolmen vartin kirkon jälkeen tehtyihin jumalanpalvelusohjelmiin (esimerkiksi Tervetuloa kirkkoon! ja Nojatuolikirkko) yleisö on voinut osallistua esimerkiksi Facebookin kautta.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on myös lanseerannut twaarnat eli twitter-saarnat, joissa 140 merkkiin kiteytetään jokin tärkeä ajatus – saarnan ydin. Jotkut seurakunnat taas ovat järjestäneet Instagram-kuvahartauksia. Lisäksi eräs esimerkki saarnainnovaatiosta on ”big datan” hyödyntäminen saarnojen kohdentamisessa seurakuntalaisille (Saarinen 2014). Nämä kaikki ovat tutkimisen arvoisia saarnailmiöitä – vaikkapa genreideologioiden näkökulmasta. Mikä tekee saarnasta saarnan silloin, kun teknologiset muokkausmahdollisuudet ovat lähes rajattomat?

Katugallupin upottaminen televisiojumalanpalveluksen saarnaan sekä myöhempi sosiaalisen median hyödyntäminen osoittavat, että osallisuuden ideologia vaikuttaa resurssivaihtoihin: kirkko haluaa, että ihmiset pääsevät osallisiksi saarnasta ja että he saavat äänensä kuuluviin. Tämä ei ole kuitenkaan yksin kirkon tavoite. Yleisesti mediassa pidetään ihmisten kokemuksiä tärkeinä, ja siksi monissa mediagenreissä ihmisiä osallistetaan toimintaan eri tavoin. Siksi voi ajatella, että osallisuuden ideologian korostuminen ei riipu ainoastaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arvoista ja näkemyksistä, vaan yleisestä medioitumisesta, joka luo käytänteitä ja ”ihanteita” ihmisten osallistumiseen. Kirkon keskeisten oppien lisäksi osallisuuden ideologiaan vaikuttavat myös median toiminta ja teknologiat. Esimerkiksi johonkin mediagenreen kohdistuvien genreideologioiden tutkiminen olisi varmasti erittäin hedelmällistä.

LÄHTEET

Aineistolähteet

JPO 2009 = *Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas*. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon tiedotuskeskuksen ja Yle Asia -toimituksen tuottamat Kolmen vartin kirkko -televisio-ohjelmat Kansallisen audiovisuaalisen instituutin Radio- ja televisioarkistossa:

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Tien raivaaja*. 20.6.2009

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Kadonnut ja jälleen löytynyt*. 28.6.2009

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Herran palveluksessa*. 12.7.2009

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Kirkastettu Kristus*. 26.7.2009

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Uskollisuus Jumalan lahjojen hoitamisessa*. 9.8.2009

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Etsikkoajoja*. 16.8.2009

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Kutsu Jumalan valtakuntaan*. 13.6.2010

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Herran palveluksessa*. 4.7.2010

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Jeesus parantajamme*. 22.8.2010

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Lähimmäinen*. 29.8.2010

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Tien raivaaja*. 25.6.2011

Kolmen vartin kirkko. Jumalanpalvelus sinulle. *Herran palveluksessa*. 24.7.2011

KT= Kirkon tiedotuskeskus 6.6.2006: Kolmen vartin kirkot alkavat televisiossa sunnuntaina.

–

<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/FD62C98EDBBA5877C2257185002535BA?OpenDocument&lang=FI> 15.3.2013.

KT= Kirkon tiedotuskeskus 7.6.2007: Kolmen vartin kirkon uudet jaksot ruutuun juhannuksena. –

<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/9D8A5AFD38075A77C22572F3004131C8?OpenDocument&lang=FI> 15.3.2013

KT= Kirkon tiedotuskeskus 28.5.2008: KESÄ 2008: Jumalanpalvelus koskettaa kotisohvalla.

–

<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/B9A6514852BABA9BC2257457001F5548?OpenDocument&lang=FI> 15.3.2013

Kirjallisuus

Aamenesta öylättiin. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sanasto, s.v. saarna, saatavissa osoitteesta

Adams, Sally & Hicks, Wynford 2009: *Interviewing for journalists* (2nd edition). New York: Routledge.

Austin, John Langshaw 1962: *How to things with words*. Oxford: Oxford University Press.

Bhatia, Vijay K. 1997: Genre-mixing in academic introductions. – *English for Specific Purposes* 16 (3) s. 181–195.

_____ 2004: *Worlds of written discourse: a genre-based view*. London: Continuum.

- _____ 2008a: Towards critical genre analysis. – Vijay K. Bhatia, John Flowerdew & Rodney H. Jones (toim.), *Advances in discourse studies* s. 166–177. London: Routledge.
- _____ 2008b: Genre analysis, ESP and professional practice. – *English for Specific Purposes* 27 s. 161–174.
- _____ 2010: Interdiscursivity in professional communication. – *Discourse & Communication* 21 (1) s. 32–50.
- Blommaert, Jan 2005: *Discourse: a critical introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Briggs, Charles L. 2007: The Gallup poll, democracy, and the vox populi: Ideologies of interviewing and the communicability of modern life. – *Text and Talk* 27 (5–6) s. 681–704.
- Cheong, Eyn-Ye 1999: Analysis of sermons delivered by Korean, Filipino and American pastors: the view of genre analysis. – *RELC Journal* 30 (2) s. 44–60.
- van Dijk, Teun A. 1998: *Ideology. A multidisciplinary approach*. London: SAGE Publications.
- Giltrow, Janet 2002: Meta-Genre. – Richard Coe, Lorelei Lingard & Tatiana Teslenko (toim.), *The rhetoric and ideology of genre*. Cresskill, New Jersey: Hampton Press.
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. 2001: *1 From the Individual Interview to the Interview Society*. Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.), *Handbook of Interview Research* – <http://dx.doi.org/10.4135/9781412973588.d25> 17.4.2014
- Heikkinen, Vesa 2000: Virallisen ideologiaa. – Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä (toim.), *Teksti työnä, virka kielenä* s. 297–326. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, Vesa 2012: Ideologia. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 112–119. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, Vesa; Lounela, Mikko & Voutilainen, Eero 2012: Aineistot ja niiden käyttö tekstilajitutkimuksessa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 325–350. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, Vesa & Voutilainen, Eero 2012: Johdanto: genre – monitieteinen näkökulma. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 17–47. Helsinki: Gaudeamus.
- Hill, Jane H. 2008: *The everyday language of white racism*. Chichester, U.K.; Malden, MA: Wiley-Blackwell
- Jolkkonen, Jari 2001: Saarnan kielellisiä tehokeinoja. – Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja* s. 187–201. Helsinki: Kirjapaja.
- JPO 2009 = *Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas*. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Jyväskylän yliopiston kielikeskus. Ohjailevat tekstityypit: saarna. – https://kielikompassi.jyu.fi/opetus/kirjoitus/kirjoituskurssi/ohja_saarna.shtml 15.3.2013
- Kirkkokäsikirja: Evankeliumikirja 1999. – <http://www.evl.fi/kirkkokasikirja/> 16.3.2013
- Kirkkokäsikirja: Jumalanpalvelusten kirja 2000. – <http://www.evl.fi/kirkkokasikirja/> 16.3.2013
- Kotila, Heikki 2001: Saarna kirkon perinteessä. – Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja* s. 27–40. Helsinki: Kirjapaja.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012. – <http://mot.kielikone.fi/mot/jyu/netmot.exe?motportal=80> 15.3.2013
- KT = Kirkon tiedotuskeskus 1.6.2011: Television, radion ja verkon kirkollinen ohjelmatarjonta kesällä 2011. –

- <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/FB8B05CAAF4296C5C22578A2004034CB?OpenDocument&lang=FI> 15.3.2013
- Kuha, Kaisa 2011: *"Tarjottimella on koko päivän huolet"* – Saarnakielen fraseologiaa. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen, saamen ja logopedian laitos.
- Kuusiranta, Helena 2012: *Piispa puhuu – diskurssianalyysi saarnoista*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopiston teologian osasto, läntinen teologia.
- Kuutti, Heikki 2006: *Uusi mediasanasto*. Jyväskylä: Atena.
- Könönen, Janne 2015: Turha saarnata – tylsästi! – *Henki & elämä*. Jyväskylän seurakunnan lehti. 2015 (1) s. 6–7.
- Leiber, Inkeri 2003: *Ex cathedra: saarnan ja opetuspuheen interpersoonaisia piirteitä*. Väitöstudium. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- Luukka, Minna-Riitta 2002: M.A.K. Halliday ja systeemis-funktionaalinen kielitiede. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 89–123. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
- Mehto, Miina 2002: *Uskoa-verbin kolmas infinitiivi ja siihen liittyvät määritteet vanhoillisestadiolaisessa saarnassa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Milani, Tommaso M. & Johnson, Sally A. 2010: *Language ideologies and media discourse: texts, practices, politics*. London: Continuum.
- Mielikäinen, Aila 1992: Kulunutta liturgiaa vai elävää viestintää? Kirkollisten toimitusten kieli uudistuu. *Kielikello* 4 /1992. – <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=870> 14.4.2015
- Mielikäinen, Aila 2014: Uskonnollisen suomen kielen kehitys Agricolasta nykypäivään. – Riikka Nissi & Aila Mielikäinen (toim.), *Sanaa tutkimassa: näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön* s. 29–68. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Monikasvoinen kirkko 2008: *Monikasvoinen kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004–2007*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103.
- Mäntynen, Anne 2003: *Miten kielestä kerrotaan: kielijuttujen retoriikkaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 926. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mäntynen, Anne & Shore, Susanna 2006: Tekstilajien risteyksessä: Mika Myllylän testamentti. – Anne Mäntynen, Susanna Shore ja Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 283–302. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mäntynen, Anne; Halonen, Mia; Pietikäinen, Sari & Solin, Anna 2012: Kieli-ideologioiden teoriaa ja käytäntöä. – *Virittäjä* 116 (3) s. 325–348.
- Nelskylä, Lena 2015: Kirkkoherra: "Olemme kohta pelkästään sadunkertojia" – *Helsingin sanomat*. 4.4.2015 s. D4.
- Niemi, Laura 2014: Slangi helluntaikarismaattisessa seurakunnassa toimivien nuorten kielenkäytön resurssina. Riikka Nissi & Aila Mielikäinen (toim.), *Sanaa tutkimassa: näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön* s. 233–269. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Nuolijärvi, Pirkko & Tiittula, Liisa 2000: *Televisiokeskustelun näyttämöllä. Televisiointiaalisuus suomalaisessa ja saksalaisessa keskustelukulttuurissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pitkänen, Teija 2010: "Teille on syntynyt Vapahtaja": Joulun kirkollinen sanoma, jouluperinteet ja perheyhteisö Yleisradion TV-jumalanpalvelusten joulusaarnoissa 1985–2009. Yleisen käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. – <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23910/teilleon.pdf?sequence=1> 1.4.2015
- Puro, Jukka-Pekka 1998: *Retoriikasta saarnaan: tutkimus seurakuntasaarnojen retorisisesta vaikuttavuudesta*. Kirkon tutkimuskeskus, sarja C Nro 55.

- Saarinen, Juhani 2014: Iso data auttaa pappia saarnassa. – Helsingin sanomat 16.4.2014 – <http://www.hs.fi/paivanlehti/talous/Iso+data+auttaa+pappia+saarnassa/a1397539201451?src=haku&ref=arkisto%2F> 20.4.2014
- Sariola, Yrjö 2001: Saarna jumalanpalveluksessa. – Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja* s. 11–26. Helsinki: Kirjapaja.
- Seurakuntalainen 31.5.2010: Ylen kirkollisen kesätarjonnan pääpaino jumalanpalveluksissa. – http://www.seurakuntalainen.fi/uutiset/usko/335/ylen_kirkollisen_kesatarjonnan_paapaino_jumalanpalveluksissa 15.3.2013
- Shore, Susanna & Mäntynen, Anne 2006: Johdanto. – Anne Mäntynen, Susanna Shore ja Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 9–41. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Silverstein, Michael 1998: Contemporary transformations of local linguistic communities. – *Annual Review Of Anthropology* 27 s. 401–426.
- Solin, Anna 2006: Genre ja intertekstuaalisuus. – Anne Mäntynen, Susanna Shore ja Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 72–95. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- _____ 2011: Genre. – Jan Zienkowski, Jan-Ola Östman & Jef Verschueren (toim.) *Discursive pragmatics* s. 119–134. Handbook of Pragmatics Highlights. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- _____ 2012: Genremuutos kieli-ideologisena prosessina. Normiristiriidat ja uuden genren kotouttaminen. – *Virittäjä* 116 (3) s. 349–377.
- Sumiala-Seppänen, Johanna 2001: Nomadit rippituolissa: medioidun uskonnon moraalisen järjestyksen dynamiikka (post)modernin television ja kulttuurin kontekstissa. Väitöskirja. Jyväskylän studies in communication. – <http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-1298-1>
- Suojanen, Päivikki 2001: : Saarna suostuttelevana viestintänä. – Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja* s. 217–234. Helsinki: Kirjapaja.
- Swales, John 1990: *Genre Analysis. English in academic and research settings*. Cambridge University Press.
- Tuominen, Elina 2013: *Vanhaa, uutta ja lainattua. Katsaus saarnatekstilajin funktionaaliseen rakenteeseen*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201305301857> 10.10.2013
- VISK = Hakulinen, Auli, Vilkuna, Maria, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk> 2.6.2015
- Woolard, Kathryn A. & Bambi B. Schieffelin. 1994. Language Ideology. *Annual Review of Anthropology* 23, s. 55–82.
- Woolard, Kathryn A. 1998: Introduction. Language ideology as a field of inquiry. – Bambi B. Schieffelin, Kathryn A. Woolard, Paul V. Kroskrity (toim.), *Language ideologies: practice and theory* s. 3–47. New York: Oxford University Press.